

Ústav pamäti národa

Materiál na rokovanie
Národnej rady
Slovenskej republiky

Číslo:602/2005

1140

Výročná správa o činnosti Ústavu pamäti národa za rok 2004

Návrh uznesenia:

Národná rada Slovenskej republiky

berie na vedomie

Výročnú správu o činnosti

Predkladá:

Ján Langoš
predseda Správnej rady
Ústavu pamäti národa

Bratislava, apríl 2005

Predkladacia správa

Ústav pamäti národa na základe § 12 ods. 5 zákona č. 553/2002 Z. z. o sprístupnení dokumentov o činnosti bezpečnostných zložiek štátu 1939 – 1989 a o založení Ústavu pamäti národa a o doplnení niektorých zákonov (zákon o pamäti národa) v znení zákona č. 110/2003 Z. z. predkladá výročnú správu O Činnosti za rok 2004. Predkladaná správa dokumentuje činnosti, ktoré vykonával Ústav pamäti národa ako verejnoprávna ustanovizeň, materiálne a organizačné rozhodnutia na zabezpečenie úloh uložených Ústavu pamäti národa zákonom a plnenie úloh, uložených zákonom v hodnotenom období roku 2004.

Správa uvádza aj problémy, ktoré sa vyskytli v tomto období a sťažujú plnenie úloh a hlavné zámery Ústavu pamäti národa na rok 2005.

Výročná správa bola schválená Správnou radou a Dozornou radou Ústavu pamäti národa.

Správa bude zverejnená na internetovej stránke Ústavu pamäti národa www.upn.gov.sk a zároveň poskytnutá elektronickým a tlačovým médiám ako aj verejnosti

Obsah

A.	Hlavné úlohy Ústavu pamäti národa	5
B.	Činnosť Ústavu pamäti národa v roku 2004	7
1.	Preberanie archívnych fondov a dokumentov od štátnych orgánov Slovenskej republiky	7
1.1	Problémy pri preberaní dokumentov	7
1.2	Vecná analýza súčasného stavu preberania archívnych dokumentov o činnosti bezpečnostných zložiek štátu	9
1.3	Archívne fondy a dokumenty bezpečnostných zložiek štátu riadených Federálnym ministerstvom vnútra a Federálnym ministerstvom národnej obrany, uložené v Českej republike	10
1.4	Postup pri preberaní archívnych dokumentov z archívov Českej republiky	12
2.	Zverejnenie protokolov zväzkov a ďalších evidenčných pomôcok Štátnej bezpečnosti	13
2.1	Právne postavenie Ústavu pamäti národa vo vzťahu k evidenčným pomôckam Štátnej bezpečnosti	13
2.2	Protokoly zväzkov a vysvetlivky	13
3.	Sprístupňovanie dokumentov	20
4.	Analýza pojmov a dokumentácia nacistických a komunistických zločinov (§ 3 a 4)	20
4.1	Rozsudok Európskeho súdneho dvora pre ľudské práva z 22. marca 2001 vo veci Streletz, Kessler a Krenz vs. Nemecko	20
4.2	Trestné činy podľa medzinárodného práva (sú nepremlčateľné)	22
5.	Verejná činnosť Ústavu pamäti národa	36
5.1	Súčinnosť a spolupráca so štátnymi orgánmi Slovenskej republiky	36
5.2	Verejná činnosť doma	36
5.3	Zahraničné kontakty a aktivity	38
6.	Budovanie Ústavu pamäti národa	40
6.1	Sekcia archívu	41
6.2	Sekcia sprístupňovania	43
6.3	Sekcia informatiky	44
6.4	Sekcia právnych analýz a rekonštrukcie dokumentov	46
6.5	Kancelária predsedu Správnej rady	47
7.	Činnosť orgánov Ústavu pamäti národa	50
C.	Poslanie Ústavu pamäti národa	52
8.	Dokumentačné, bádateľské a výskumné úlohy v nasledujúcich rokoch	53
8.1	Registre a rekonštrukcia	53
8.2	Dokumentácia nacistických a komunistických zločinov	53
8.3	Obete (monografie)	54

8.4 Výskumné projekty	54
8.5 Oral history	54
8.6 Projekt archívneho informačného systému PANDORA	54
8.7 Sprievodca po archívnych fondoch Archívu Ústavu pamäti národa	56
9. Plánované úlohy na rok 2005	56
9.1 Sekcia archívu	56
9.2 Sekcia sprístupňovania	57
9.3 Sekcia informatiky	57
9.4 Sekcia právnych analýz a rekonštrukcie dokumentov	58
D Požiadavky na zabezpečenie plnenia úloh	59

Prílohy

A. Hlavné úlohy Ústavu pamäti národa

Zákon 553/2002 Z. z. o pamäti národa v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o pamäti národa“) zakotvuje tieto hlavné úlohy Ústavu pamäti národa:

1. Vykonávať úplné a nestranné hodnotenie doby neslobody, hlavne analyzovať príčiny a spôsoby straty slobody, prejavy fašistického a komunistického režimu a ich ideológií, účasť domácich a zahraničných osôb na nich.
2. Sprístupňovať prenasledovaným osobám dokumenty o ich prenasledovaní.
3. Zverejňovať údaje o vykonávateľoch tohto prenasledovania a ich činnosti
4. Dávať podnety na trestné stíhanie zločinov a trestných činov, spolupracovať pri tom s Generálnou prokuratúrou Slovenskej republiky.
5. Poskytovať potrebné informácie orgánom verejnej moci.
6. Systematicky zhromažďovať a dokumentačne spracovávať všetky druhy informácií, dokladov a dokumentov, vzťahujúcich sa na dobu neslobody.
7. Spolupracovať s obdobnými inštitúciami v Slovenskej republike i mimo nej, hlavne s archívmi, múzeami, knižnicami, pamätníkmi odboja, pamätníkmi koncentračných a pracovných táborov, poskytovať im informácie, bádateľské možnosti a metodickú pomoc a propagovať ich činnosť.
8. Poskytovať verejnosti výsledky svojej činnosti, hlavne zverejňovať a sprístupňovať informácie a iné doklady o dobe neslobody 1939 – 1989 a o činoch a osudoch jednotlivcov, vydávať a šíriť publikácie, poriadať výstavy, semináre, odborné konferencie, diskusné fóra.
9. Propagovať myšlienky slobody a obrany demokracie pred režimami podobnými nacizmu a komunizmu.
10. Sprístupniť na žiadosť fyzickej osoby staršej ako 18 rokov kópiu zachovaného osobného zväzku alebo zväzku s osobnými údajmi a zachovaný záznam zachytávajúci výsledky nasadenia prostriedkov spravodajskej techniky alebo sledovania štátnej bezpečnosti vedených o nej.

Sprístupniť aj kópiu osobného zväzku spolupracovníka štátnej bezpečnosti a personálneho spisu príslušníka štátnej bezpečnosti, ktorí sú uvedení v sprístupnenom zväzku.
11. Sprístupniť na žiadosť fyzickej osoby staršej ako 18 rokov kópiu zväzku spolupracovníka Štátnej bezpečnosti, ak sa nejedná o cudzinca a kópiu personálneho spisu alebo osobnej evidenčnej karty príslušníka štátnej bezpečnosti.
12. Vydať tlačou a na elektronických médiách prepis evidenčných záznamov zo zachovaných alebo rekonštruovaných protokolov zväzkov a ďalších evidenčných pomôcok Štátnej bezpečnosti z rokov 1939 až 1989. Zo zachovaných protokolov

zvážkov Hlavnej správy rozvedky (I. správa) vydá ústav prehľad objektových zvážkov evidovaných do 31. decembra 1989 a prehľad aktívnych a vplyvových opatrení.

Vydávať priebežne tlačou a na elektronických médiách zoznam personálnych (kádrových) spisov príslušníkov bezpečnostných zložiek, sprístupnených podľa § 17 ods. 1 písm. b) bodu 2.

13. Za účelom sprístupnenia dokumentov prevádzkovať informačný systém dokumentov

B. Činnosť Ústavu pamäti národa v roku 2004

1. Preberanie archívnych fondov a dokumentov od štátnych orgánov Slovenskej republiky

Preberanie archívnych fondov a dokumentov prebiehalo počas celého roka na základe § 27 Zákona o pamäti národa. Štátne orgány, ktoré spravovali, resp. mali v držbe archívne fondy a dokumenty z činnosti bezpečnostných orgánov z obdobia 1939-1989 túto povinnosť vykonávali na základe písomných dohôd. Všetky dokumenty už odovzdalo Ministerstvo obrany Slovenskej republiky a do 31.12.2004 Ústav pamäti národa prevzal aj evidenčné pomôcky a zväzkovú agendu štátnej bezpečnosti od Slovenskej informačnej služby. Zo zväzkovej agendy vedenej Krajskou správou Zboru národnej bezpečnosti – Správy štátnej bezpečnosti Košice, Banská Bystrica a Bratislava Ústav pamäti národa prevzal od Slovenskej informačnej služby celkovo 60 672 zväzkov. Okrem zväzkovej agendy sa začalo aj s preberaním neusporiadanej registratúry teritoriálnych útvarov štátnej bezpečnosti na Slovensku. Preberanie tejto registratúry prebiehalo od konca novembra 2004 vo viacerých etapách. V prvej etape boli prevzaté registratúrne pomôcky teritoriálnych útvarov štátnej bezpečnosti v počte 211 archívnych škatúl, v druhej začalo preberanie neusporiadanej registratúry. Registratúra bola prevzatá z časti podľa zoznamov, a z časti ako úplný rozsyp. Množstvo neusporiadanej registratúry v rozsype je 75 bm. Časť tohto materiálu, ktorý je osobitne cenný z hľadiska rekonštrukcie skartovanej zväzkovej agendy bol prevzatý v havarijnom stave. Tento materiál bol napadnutý biologickými škodcami, mechanicky narušený a nevhodným uložením fyzicky zdegradovaný.

Od Ministerstva obrany bolo prevzatých spolu 9 archívnych fondov jednotlivých útvarov Hlavnej správy vojenskej kontrarozvedky – III. Správy ZNB na Slovensku v rozsahu 215 archívnych škatúl. V roku 2004 sa na základe písomnej Dohody o spolupráci začalo preberanie archívnych fondov a dokumentov z Archívu Ministerstva vnútra Slovenskej republiky v Nitrianskej Strede. Ústav pamäti národa prevzal zväzkovú agendu vojenskej kontrarozvedky 11. brigády Pohraničnej stráže v rozsahu 56 zväzkov uložených v 16 archívnych škatuliach. So zväzkami boli prevzaté aj registračné protokoly. Bolo prevzatých aj 583 zväzkov spolupracovníkov Hlavnej Správy Pohraničnej stráže Banská Bystrica uložených v 22 archívnych škatuliach. Okrem toho bolo prevzatých aj spolu 30 700 ks kópií lustračných osvedčení vydaných Federálnym ministerstvom vnútra.

Prevzaté archívne fondy a dokumenty boli uložené v depotoch Archívu Ústavu pamäti národa. Celková kapacita depozitov archívu v Bratislave je v súčasnosti 10 000 archívnych škatúl. Kapacita je využitá na 93%. Ku dňu 30.12.2004 archív spravuje 285 archívnych fondov v rozsahu 9321 archívnych škatúl.

1.1 Problémy pri preberaní dokumentov

Podstatným problémom, ktorý skomplikoval činnosť Ústavu pamäti národa a plnenie úloh uložených zákonom bolo nedodržanie termínu odovzdania dokumentov štátnej bezpečnosti, ktorý bol štátnym orgánom uložený zákonom do 31. 5. 2003.

- a) Dňa 28. septembra 2002 nadobudol účinnosť Zákon o pamäti národa Zákon uložil Slovenskej informačnej službe povinnosť odovzdať do 28. marca 2003 Ústavu pamäti národa všetky dokumenty štátnej bezpečnosti uložené v jej depozitoch a podľa § 6 tohto zákona navrhnúť Výboru Národnej rady Slovenskej

republiky pre ľudské práva, národnosti a postavenie žien vyňať zo sprístupnenia a zverejnenia tie dokumenty, ktoré spĺňajú predpoklad, uvedený v § 6 ods. 3 zákona. Termín uložený zákonom bol predĺžený zákonom č. 110/2003 Z. z. do 28. mája 2003.

- b) Riaditeľ Národného bezpečnostného úradu poskytol 17. decembra 2002 riaditeľovi Slovenskej informačnej služby stanovisko, že *„za nástupcu pôvodcu utajovaných skutočností, ktoré sú uvedené v § 6 zákona považujeme verejnoprávnu ustanovizeň Ústav pamäti národa“*.
- c) Štatutárny zástupca Ústavu pamäti národa sa ujal funkcie 1. mája 2003.
- d) Národný bezpečnostný úrad dňa 21. júla 2003 oznámil Slovenskej informačnej službe, že ustupuje od povinnosti Ústavu pamäti národa získať potvrdenie o priemyselnej bezpečnosti.
- e) Národný bezpečnostný úrad 13. augusta 2003 oznámil Ústavu pamäti národa, že *„Národný bezpečnostný úrad považuje Ústav pamäti národa za legitímneho nástupcu pôvodcu utajovaných skutočností v písomnostiach bezpečnostných zložiek podľa zákona č. 553/2002 Z. z. o pamäti národa“*. Ďalej píše, že je plne v kompetencii vedúceho ústavu *„navrhnuť spôsob a následne realizovať prevzatie uvedených dokumentov“*. Riaditeľ upozorňuje, že *„pri preberaní a následnom nakladaní s týmito dokumentmi je potrebné dodržiavať príslušné ustanovenia zákona č. 215/2004 Z. z.“*.
- f) Ústav pamäti národa uzavrel 4. septembra 2003 so Slovenskou informačnou službou písomnú dohodu o spolupráci (**príloha č.3**), ktorá dodatočne napráva zanedbanie povinnosti Slovenskej informačnej služby podľa § 6 zákona navrhnuť Výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre ľudské práva, národnosti a postavenie žien vyňať niektoré dokumenty zo sprístupnenia a zverejnenia pred ich odovzdaním Ústavu pamäti národa.
- g) Ústav pamäti národa listom z 9. októbra 2003 navrhol Slovenskej informačnej službe rýchly a jednoduchý postup odovzdania všetkých dokumentov štátnej bezpečnosti uložených v jej depozitoch, ktorý je plne v súlade so zákonom č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností a pripravenosť Ústavu pamäti národa ich prevziať do svojho archívu.
- h) Predseda správnej rady Ústavu pamäti národa 30. októbra 2003 svojím rozhodnutím v súlade s § 8 zákona č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností ruší utajenie všetkých dokumentov štátnej bezpečnosti uložených v depozitoch Slovenskej informačnej služby.

Slovenská informačná služba spravovala a využívala dokumenty štátnej bezpečnosti od roku 1993, mala teda dostatočný časový priestor a možnosti, aby ich odovzdala v bezchybnom a usporiadanom stave a obsahovo preskúmané po každej stránke, teda i po tej, o ktorej posúdenie ide v § 6 Zákona o pamäti národa.

Uvedená dokumentácia dokladá od počiatku snahu riadiť sprístupňovanie a zverejňovanie dokumentov štátnej bezpečnosti v rozpore so zákonom č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností. Pre toto tvrdenie sú dôležité nasledovné skutočnosti.

Od 28. septembra 2002, keď nadobudol účinnosť Zákon o pamäti národa, sa

právne podmienky pre odovzdanie dokumentov štátnej bezpečnosti podľa § 27 tohto zákona nezmenili, len zákon č. 110/2003 Z. z. účinný od 28. marca 2003 predĺžil lehotu na odovzdanie z 28. marca 2003 na 28. mája 2003.

Preto od samého počiatku platili pre Slovenskú informačnú službu tieto záväzné stanoviská Národného bezpečnostného úradu:

1. Ústav pamäti národa je legitímnym nástupcom pôvodcu utajovaných skutočností v dokumentoch podľa zákona č. 553/2002 Z. z.

2. Je plne v kompetencii štatutárneho zástupcu Ústavu pamäti národa navrhnúť spôsob a následne realizovať prevzatie dokumentov podľa Zákona o pamäti národa.

3. Ústav pamäti národa je oprávnený dokumenty podľa Zákona o pamäti národa, v ktorých zrušil stupeň utajenia prevziať ako neutajované skutočnosti, a prevziať protokolárne zodpovednosť za administratívne opatrenia, uložené Vyhláškou Národného bezpečnostného úradu o administratívnej bezpečnosti po uložení do svojho archívu.

Ak by štátne orgány na vykonaní úlohy, ktorú Slovenskej informačnej službe uložil § 27 Zákona o pamäti národa spolupracovali tak, ako im to ukladá § 38 zákona č. 575/2001 Z. z. a § 16 zákona č. 46/1993 Z. z., tak by bolo odovzdanie dokumentov štátnej bezpečnosti vykonané bezprostredne po 1. máji 2003, keď sa ujal funkcie zvolený štatutárny zástupca Ústavu pamäti národa.

1.2 Vecná analýza súčasného stavu preberania archívnych dokumentov o činnosti bezpečnostných zložiek štátu

Na základe Zákona o pamäti národa, úloh uložených Ústavu pamäti národa týmto zákonom a úpravy vykonanej v zmysle Dohody medzi vládou Českej republiky a Slovenskej republiky o spoločnom využívaní stanovených informačných a archívnych fondov vzniknutých z činnosti ministerstiev vnútra v oblasti vnútorného poriadku a bezpečnosti z 29. októbra 1992 a Vykonávacieho protokolu k tejto dohode zo 14. decembra 1992 bola vykonaná vecná analýza rozdelenia archívnych fondov.

Neboli rozdelené niektoré archívne fondy. Čl. 2 ods. 1 písm. e) sa týka evidencie cudzineckých spisov, ak obsahuje evidenciu Správy pasov a víz Zboru národnej bezpečnosti, zložky štátnej bezpečnosti a jej predchodcov. Správa pasov a víz ako federálna zložka riadila príslušné útvary na území Slovenskej republiky a tiež bola odvolacím orgánom občanov, ktorých žiadosti boli zamietnuté; materiály tejto zložky obsahujú spisovú agendu občanov Slovenskej republiky. Z formulácie nie je zrejmé, či česká strana odovzdala iba evidenciu alebo spisy.

Čl. 3, ods. 1 písm. a) až i) sa týka vyhotovenia evidencií, rozdelenia fondov. Evidencie vedené útvarmi štátnej bezpečnosti boli: evidencia vízových cudzincov, ciest čs. občanov do nesocialistických štátov, index nežiadúcich osôb, evidencia usídlených cudzincov, evidencia šifrových pracovníkov; evidencia záujmových osôb (EZO) je informačný systém vytvorený v prvej polovici osemdesiatych rokov z iných evidenčných podkladov, vedených príslušnými útvarmi operatívnej evidencie štátnej bezpečnosti, napríklad relačné kartotéky, archívne evidencie. V Dohode je zrejme mienená digitálna evidencia záujmových osôb, čo rozhodne nie je archívny fond.

Ide tiež o zmiešané archívne fondy Federálneho ministerstva vnútra, teda archívne spracované fondy ako napríklad sekretariáty ministrov, námestníkov, fondy

Hlavnej správy Pohraničnej stráže.

V Dohode nie sú vymenované a neboli rozdelené fondy federálnych útvarov Zboru národnej bezpečnosti – zložka verejnej bezpečnosti a zložka štátnej bezpečnosti, v roku 1992 ešte archívne nespracované, depozitár personálnych spisov a archivovaných evidenčných kariet, zväzková agenda kontrarozviednych a rozviednych útvarov štátnej bezpečnosti a zväzková agenda spravodajskej hlavnej správy Pohraničnej stráže a ochrany štátnych hraníc.

Rozdelené neboli archívne fondy Federálneho ministerstva národnej obrany: operatívna agenda vojenskej kontrarozviedky (III. Správa ZNB) a jej podriadených súčastí vrátane Východného vojenského okruhu a zväzková agenda Spravodajskej správy Generálneho štátu ČSLA (vojenská rozviedka).

Vo Vykonávacom protokole je operatívnym zväzkom venovaný čl. 10, ktorý stanovil, že česká ani slovenská strana neprevezme do svojej správy operatívne zväzky, ktorej vznikli z činnosti útvarov štátnej bezpečnosti, pôsobiacich v druhom štáte. V Slovenskej republike sú od roku 1990 dislokované operatívne zväzky Krajských správ ZNB – Správ štátnej bezpečnosti a XII. Správy ZNB. V Českej republike sú od roku 1990 dislokované operatívne zväzky Krajských správ ZNB – Správ štátnej bezpečnosti a ostatných centrálnych správ ZNB (I. Správa ZNB – zahraničná služba, II. Správa ZNB a jej predchodcovia z unitárneho štátu, IV. Správa ZNB – správa sledovania, V. Správa ZNB – ochrana ústavných činiteľov, VI. Správa ZNB – správa operatívnej techniky, Správa vyšetrovania, Správa pasov a víz a XIII. Správa ZNB – zvláštna správa). Časť operatívnej zväzkovej agendy I. Správy ZNB na mikrofišoch (bezpečnostná kópia listinnej agendy) bola podľa neznámeho kľúča odovzdaná Slovenskej informačnej službe a je uložená v Archíve Ústavu pamäti národa.

1.3 Archívne fondy a dokumenty bezpečnostných zložiek štátu riadených Federálnym ministerstvom vnútra a Federálnym ministerstvom národnej obrany, uložené v Českej republike

Zmluva medzi Slovenskou republikou a Českou republikou o spoločnom postupe pri delení majetku Českej a Slovenskej Federatívnej republiky medzi Slovenskú republiku a Českú republiku a o jeho prechode na Slovenskú a Českú republiku bola ratifikovaná v roku 1999 a ukončila delenie majetku ČSFR a čiastočnú archívnu rozluku s dohodami medzi ministerstvami o spoločnom využívaní rozdelených archívnych fondov. Delenie archívnych fondov sa uskutočnilo neodborne, nekoordinovane, v časovom strese a neúplne.

V archívoch Českej republiky sú uložené dokumenty o občanoch Slovenskej republiky a o činnosti unitárnych štátnych orgánov na území Slovenskej republiky. Takéto archívne dokumenty z oblasti vnútorného poriadku a bezpečnosti potrebuje Ústav pamäti národa na plnenie úloh uložených Zákonom o pamäti národa. Musia byť uložené v origináloch, niektoré v kópiách na území Slovenskej republiky v Archíve Ústavu pamäti národa.

V archívoch Ministerstva vnútra Českej republiky a orgánov ním riadených (Úrad pre zahraničné styky a informácie) sú uložené tieto fondy a dokumenty:

- a) časť zmiešaných fondov FMV + fondy bývalého Študijného ústavu, ktoré neboli odovzdané Slovenskej republike (**K**)

- b) operatívne zväzky vedené slovenskými útvarmi **(O)**
 - c) kontrolné zväzky federálnych útvarov ŠtB **(K)**
 - d) operatívne a vyšetrovacie zväzky federálnych útvarov ZNB – zložka ŠtB a zväzky vzniknuté činnosťou útvarov ŠtB na Slovensku (aj regionálnym útvarom) **(O)**
 - e) personálne spisy bývalých príslušníkov ŠtB, VB, PS, VMV, SNZ, ktorí sú štátnymi občanmi Slovenskej republiky **(O)** a tých, ktorí vo federálnych útvaroch slúžili pod nadriadeným, ktorý je štátnym občanom Slovenskej republiky **(K)**
 - f) operatívne a spisové fondy federálneho útvaru správy rozvedky (I. správa ZNB), ktoré ešte neboli odovzdané Slovenskej republike:
 - operatívne písomnosti z konca 40. a priebehu 50. rokov (tzv. dvojkové zväzky) **(O)**,
 - operatívne zväzky kádrových príslušníkov **(O)**,
 - objektové zväzky a zväzky *operatívnej* korešpondencie **(O)**,
 - zväzky nelegálnej rozvedky **(O)**,
 - zväzky slovenského útvaru rozvedky (pobočka správy ZPR v Bratislave, neskôr 11. odbor I. správy, v roku 1969 správa „F“) **(O)**,
 - zväzková agenda oblastných odborov Bratislava, Banská Bystrica, Košice **(O)**,
 - g) evidenčné pomôcky **(K)**, napr.:
 - kartotéky,
 - registračné protokoly agentúrnych zväzkov,
 - registračné protokoly objektových zväzkov,
 - registračné protokoly operatívnych zväzkov kádrových príslušníkov,
 - registračné protokoly objektových zväzkov operatívnej korešpondencie,
 - spisová agenda analytického útvaru z normalizačného obdobia,
 - úplná rada rozkazov náčelníka I. správy ZNB,
 - zborník pokynov a informácií náčelníka I. správy ZNB.
- Archívne materiály okrem delimitovaných v minulosti Slovenskej informačnej služby **(K)**.
 - Evidenčný systém I. správy ZNB (personálny, register zväzkov atď.) **(K)**.
 - Evidencia záujmových osôb FMV (verzia z konca roku 1989 doplnená o záznamy zo začiatku roku 1989) **(K)**.
 - Centrálny register zväzkov **(K)**.

Zápisom č. 002008/6-T z 22. 12. 1992 boli Ministerstvu obrany Slovenskej republiky z archívu Federálneho ministerstva obrany ČSSR odovzdané tieto materiály:

- 102 objektových zväzkov útvarov a zariadení na území Slovenskej republiky,
- 23 vriec záznamových listov nositeľov štátneho tajomstva,
- 45 vriec administratívne nespracovaných písomností,
- 4 osobné spisy riaditeľov úradov Vojenského obranného spravodajstva pri Ministerstve obrany Slovenskej republiky.

Tieto dokumenty sú už uložené v Archíve Ústavu pamäti národa.

V archívoch Ministerstva obrany Českej republiky sú tieto rozhodujúce materiály spravodajskej povahy:

- centrálné evidenčné protokoly Dôverníkov a Tajných spolupracovníkov všetkých oddelení a odborov Vojenskej kontrarozvedky Východného vojenského okruhu, LaPVOS, HS PS OŠH, ktoré vznikli na území Slovenskej republiky,
- centrálné archívne protokoly,
- agentúrne spisy a zväzky záujmových osôb Vojenskej kontrarozvedky (dôverníkov, preverovaných osôb, kandidátov tajnej spolupráce, rezidentov, držiteľov konšpiračných bytov, majiteľov prepožičaných bytov, rozpracovávaných osôb a spisov a zväzkov akcií dotýkajúcich sa občanov Slovenskej republiky,
- vyšetrovacie spisy odboru vyšetrovania Vojenskej kontrarozvedky,
- mikrofišové záznamy zväzkov a spisov záujmových osôb, javov a ich evidencie,
- materiály 3. odboru vojenskej kontrarozvedky týkajúce sa Slovenskej republiky (aktivita VKR do zahraničia),
- študijné a prípravné materiály účelového kurzu vojenskej kontrarozvedky, metodické pomôcky atď.,
- operatívne fondy Hlavnej správy vojenskej kontrarozvedky – III. Správy ZNB,
- operatívne fondy Spravodajskej správy Generálneho štábu ČSLA.

1.4 Postup pri preberaní archívnych dokumentov z archívov Českej republiky

Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky navrhlo v súlade s platnými medzištátnymi a medzivládnyimi dokumentmi na rokovanie o odovzdaní určitej časti archívnych dokumentov Ústavu pamäti národa postupovať niekoľkými cestami: využiť jestvujúce medzinárodné dvojstranné dohody, uzavrieť novú medzivládnu dohodu s Českou republikou, využiť príslušné ustanovenia Zákona o pamäti národa a osobné rokovania.

Po doterajších rokovaníach s ministrom vnútra Českej republiky je známe písomné stanovisko českej strany, aby sa Ústav pamäti národa obracal so svojimi požiadavkami na odbor archívnej a spisovej služby Ministerstva vnútra Českej republiky resp. na Úrad pre zahraničné styky a informácie prostredníctvom Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, prípadne sa navrhuje rokovať o novom zmluvnom vzťahu na medzivládnej úrovni. V prípade archívnych dokumentov, ktoré majú už len historickú dohodu a vzťahujú sa k problematike Ústavu pamäti národa sú tieto inštitúcie pripravené poskytnúť tieto dokumenty na štúdium a na následné odovzdanie vo forme kópií.

Pri rokovaní s ministrom obrany Českej republiky navrhlo Ministerstvo obrany Českej republiky ustanoviť trojstrannú pracovnú skupinu, ktorá navrhne dodatok k existujúcej medzivládnej dohode a technický spôsob delenia, resp. kopírovania archívnych fondov a dokumentov, ktoré požaduje Ústav pamäti národa.

2. Zverejnenie protokolov zväzkov a ďalších evidenčných pomôcok Štátnej bezpečnosti

Ústav pamäti národa zverejnil na svojej internetovej stránke www.upn.gov.sk úplnú elektronickú kópiu registrov zväzkov (registračných protokolov) s evidenčnými záznamami o i zväzkoch založených štátnou bezpečnosťou na osoby alebo objekty na Slovensku. Ústav pamäti národa tak splnil povinnosť, ktorú mu ukladá § 19 ods. 1 zákona č. 553/2002 Z. z. (o pamäti národa). Zoznam ďalších evidenčných pomôcok, ktoré Ústav pamäti národa zverejní, keď ich prevezme alebo zrekonštruje a digitálne spracuje, sú uvedené v časti 5. tejto správy.

2.1 Právne postavenie Ústavu pamäti národa vo vzťahu k evidenčným pomôckam Štátnej bezpečnosti

Ústav pamäti národa bol založený Zákonom o pamäti národa v roku 2002 a nie je právnym nástupcom žiadneho štátneho orgánu Slovenskej republiky ani jej predchodcov.

Zbor národnej bezpečnosti sa do roku 1989 organizačne členil na zložku verejnej bezpečnosti a zložku štátnej bezpečnosti a bol riadený v rámci rozdelenia pôsobnosti riadený MV ČSSR, MV SSR a MV ČSR. Organizačné súčasti zložky štátnej bezpečnosti boli zrušené rozkazmi ministra vnútra ČSFR v roku 1990 bez nástupcu. Federálne ministerstvo vnútra zaniklo ako ústredný orgán štátnej správy so zánikom Českej a Slovenskej Federatívnej republiky v roku 1992 bez právneho nástupcu v Slovenskej republike.

Archívne dokumenty, protokoly zväzkov a iné evidenčné pomôcky Zboru národnej bezpečnosti – zložky štátnej bezpečnosti prevzal Ústav pamäti národa protokolárne od štátneho orgánu Slovenskej republiky Slovenskej informačnej služby.

2.2 Protokoly zväzkov a vysvetlivky

Registre zväzkov (registračné protokoly) boli protokolárne odovzdané Slovenskou informačnou službou podľa § 27 ods. 1 Zákona o pamäti národa.

Registračné protokoly štátnej bezpečnosti

Registračné protokoly (RP) štátnej bezpečnosti, ktoré začal zverejňovať Ústav pamäti národa, sú evidenciou, ktorá slúžila na podchytenie vzniku a pohybu zväzkovej agendy bývalej ŠtB. Zväzkom bol označovaný súbor dokumentov, zhromažďovaný a vedený útvarom ŠtB k určitej problematike alebo osobe.

Tieto evidenčné pomôcky, tak ako iné evidenčné pomôcky, viedol Štatisticko-evidenčný odbor Federálneho ministerstva vnútra a Štatisticko-evidenčné oddelenia pri krajských správach Zboru národnej bezpečnosti zložke štátnej bezpečnosti a ich predchodcovia (v 50-tych rokoch označované ako zvláštny odbor alebo oddelenia).

Registračné protokoly boli riadne evidenčné pomôcky na administráciu a registráciu písomností, ktoré vytvárala a používala pri svojej činnosti jedna zložka Zboru národnej bezpečnosti. Zbor národnej bezpečnosti bol ozbrojený, vojensky organizovaný bezpečnostný zbor štátu, ktorého príslušníci boli zaradení v zložke verejnej bezpečnosti a v zložke štátnej bezpečnosti. S podobnými evidenčnými pomôckami dnes

prichádzajú do styku pracovníci registratúr rôznych úradov.

Vysvetlivky k registračným protokolom (spracované z rezortných noriem Federálneho ministerstva vnútra ČSSR)

Obsahu registračných protokolov sa bude treba venovať v rozsiahlejšej štúdií. Forma i obsah registračných protokolov prešli od roku 1948 do zrušenia organizačných útvarov zložky štátnej bezpečnosti vo februári 1990 zložitým vývojom.

Bol ovplyvnený vývojom interných predpisov pre agentúrno operatívnu prácu a na evidenciu osôb, ktoré namiesto poriadku vnášali, najmä v prvých rokoch, do záznamov nejednotnosť. V registračných protokoloch boli zaznamenávané všetky osoby alebo objekty „kontrarozviedneho“ záujmu štátnej bezpečnosti. Práve preto sú hodnoverným svedectvom o činnosti štátnej bezpečnosti, jej spolupracovníkoch, ale aj o prenasledovaných osobách.

Dátum a Registračné číslo

Registrujúci pracovník obyčajne zachovával chronologickú postupnosť.

Meno, priezvisko a dátum narodenia „rozpracovanej“ osoby (názov skupiny alebo objektového zväzku, heslo agentúrno-pátracieho zväzku na neznámeho páchatel'a)

Nedôslednosťou pri vypĺňaní zo strany registrujúcich pracovníkov bolo spôsobené, že v starších registračných protokoloch chýba pri osobách dátum narodenia. Tento stĺpec obsahoval aj krycie meno (alebo heslo), ktoré bolo neskôr zaznačované do samostatného stĺpca Krycie meno. V niektorých registračných protokoloch je krycie meno uvádzané v stĺpci Druh zväzku.

Druh zväzku

V starších registračných protokoloch (do roku 1972) bol tento stĺpec rozdelený na niekoľko kolóniek, do ktorých príslušník priamo zaznačoval, o aký druh zväzku ide. Neskôr boli vpisované priamo skratky jednotlivých druhov zväzkov. Od roku 1973 do tohto stĺpca začali zaznačovať krycie meno a skratky druhov zväzkov zaznačovali do stĺpca s označením Poradové číslo.

Skupinový (SK alebo SKZ)

Skupinový operatívny zväzok bol zavedený na skupinu osôb, ktoré vykonávali nepriateľskú činnosť voči ľudovodemokratickému zriadeniu, alebo z nej boli podozrivé. Spravidla boli ku skupinovému zväzku viazané osobné zväzky jednotlivých osôb (buď nasledovali chronologicky za skupinovým zväzkom, alebo bola pri nich poznámka, ku ktorému skupinovému zväzku sú viazané).

Osobný (OZ)

Osobný operatívny zväzok bol zavedený na osobu, ktorá na základe preverených poznatkov vykonávala nepriateľskú protištátnu činnosť, alebo bola z takejto činnosti podozrivá.

Vecný operatívny

Vecný operatívny zväzok bol zavedený na spáchaný trestný čin, ak nebol zistený páchatel'. Slúžil na zhromažďovanie dôkazov získaných neoficiálnou cestou jednotlivými zložkami štátnej bezpečnosti. Od roku 1961 bol tento typ zväzku nahrádzaný **agentúrno pátracím** zväzkom.

Agentúrno pátrací (APZ alebo PZ)

Agentúrno pátrací zväzok bol zavedený na osoby, ktoré vykonávali na území ČSR kontrarevolučnú činnosť a utiekli do zahraničia. Obyčajne bolo po takýchto ľuďoch vyhlásené celoštátne pátranie. Vecný operatívny zväzok bol neskôr (od roku 1961) nahradený APZ, teda boli v ňom zhromažďované informácie k spáchanému trestnému činu, pri ktorom nebol zistený páchatel'.

Evidenčný

Evidenčný zväzok bol zavedený na osoby, u ktorých existovali náznaky protištátnej činnosti, ktoré si však vyžadovali dôkladné preverenie. Evidenčné zväzky boli zavádzané ako predbežné opatrenie. Neskôr tento druh zväzku nahradil Pozorovací zväzok.

Objektový

Objektový zväzok bol zavedený na inštitúcie a úrady, na centrály a úradovne nepriateľských rozvedok, emigrantské centrá a iné nepriateľské organizácie s cieľom získať informácie o ich činnosti. Objektové zväzky boli zavádzané na významné objekty čs. národného hospodárstva, vojenské objekty, zastupiteľské úrady kapitalistických štátov, hraničné priestory a ďalšie, v ktorých bol predpoklad výskytu nepriateľskej činnosti. Na základe poznatkov z týchto zväzkov boli potom zavádzané na konkrétne osoby evidenčné, osobné alebo skupinové operatívne zväzky.

K

Kontrolný zväzok bol vedený na útvaroch, ktoré riadili a kontrolovali dôležitú akciu na podriadených útvaroch. Zväzok obsahoval kópie plánov postupov, dokumenty o výsledkoch rozpracovania, o výsledkoch kontrolnej činnosti a rozhodnutia vedúceho útvaru.

PO

Spis preverovanej osoby bol zavedený s cieľom sústreďovať písomnosti previerkového charakteru na osoby z hľadiska ich využiteľnosti alebo nebezpečnosti.

KTS

Spis kandidáta tajnej spolupráce zhromažďoval údaje previerkového charakteru na osobu, ktorá mala byť získaná ku spolupráci.

KA

Kandidát agenta - podobne ako u KTS.

SZ

Signálny zväzok bol vedený na osoby podozrivé z trestnej činnosti (preverenie signálu), tzn. na potvrdenie alebo vyvrátenie podozrenia.

NO

Spis nepriateľskej osoby bol vedený k sústreďovaniu písomností na osoby, ktoré svojím jednaním alebo politickými postojmi ohrozili, alebo by mohli ohroziť vnútorný poriadok a bezpečnosť štátu.

D

Spis dôverníka zhromažďoval informácie, ktoré pomáhali kontrarozvedke plniť previerkové, pomocné a orientačné úlohy štátno-bezpečnostnej povahy v súvislosti s odhaľovaním alebo objasňovaním protištátnej činnosti.

Zväzky tajných spolupracovníkov

R - rezident

Rezident bol špeciálne vybraný, úplne spoľahlivý, skúsený a odborne pripravený tajný spolupracovník, ktorý pod vedením operatívneho pracovníka riadil prácu jemu pridelených agentov.

I - informátor

bol definovaný ako tajný spolupracovník zaviazaný spravidla na vlasteneckom základe, ktorý podával informácie o nepriateľských skutočnostiach zo svojho okolia. Informátori boli vyberaní z radov občanov, mali široké styky a dôveru okolia. Táto kategória spolupráce bola využívaná do roku 1972

A (alebo **TS**)

Agent bol tajný spolupracovník, ktorý plnil úlohy pri odhaľovaní, rozpracovávaní a dokumentovaní protištátnej trestnej činnosti a úlohy, ktoré mali zabrániť takejto trestnej činnosti. V registračných protokoloch je táto kategória uvádzaná aj pod skratkou TS.

KB - zväzok konšpiračného bytu

KB bol byt alebo iná miestnosť získaná a obhospodarovaná priamo operatívnym útvarom kontrarozvedky. Slúžil predovšetkým na schôdzkovú činnosť. Oficiálne bol získavaný operatívnym pracovníkom ako majiteľom bytu, výnimočne tajným spolupracovníkom.

PB - zväzok prepožičaného bytu

Držiteľ takéhoto bytu bol tajný spolupracovník získaný s cieľom prepožičania bytu alebo miestnosti k vykonávaniu konšpiratívnych schôdzok pracovníkov kontrarozvedky s tajnými spolupracovníkmi.

Správa, odbor, oddelenie, ktoré zväzok registruje, neskôr „U koho sa zväzok nachádza“

Stĺpec obsahuje útvar, ktorý zaviedol príslušný zväzok alebo spis. Napr. OO-MV Prešov 4. odbor 1. oddelenie (niekedy len 4/1) znamená 1. oddelenie 4. odboru Okresného oddelenia Ministerstva vnútra v Prešove (ďalšie skratky: KS MV - krajská správa MV, OOŽD-MV - Oddelenie odboru železničnej dopravy MV, SOOŽD-MV - Skupina Oddelenia odboru žel. dopravy MV, ÚNZ - MV - Ústav nápravného zariadenia MV, S - ŠtB - Správa ŠtB, O - ŠtB - Oddelenie ŠtB, Sk - ŠtB - Skupina ŠtB, OPK - Oddelenie pasovej kontroly, OOŠH - Oddelenie ochrany štátnej hranice, PS - pohraničná stráž.). Každý z odborov a oddelení sa zaoberal inou problematikou. Ak je uvedený len odbor alebo len oddelenie, tak ide o odbor či oddelenie krajskej správy (KS), ktorá viedla príslušný RP.

Neskôr bola do tejto kolónky poznačená aj problematika, ktorá charakterizovala účel vedenia zväzku či spisu. (napr. sionizmus, cirkev, OŠH - ochrana štátnych hraníc, ŠH - štátne hranice, MKD - medzinárodná kamiónová doprava, OŠT - ochrana štátneho tajomstva, OCHO, OŠO - ochrana štátnych objektov, HOP - hromadné oznamovacie prostriedky, VC - vízoví cudzinci)

Podpis operatívneho pracovníka, ktorý zaregistrovaný zväzok prijal alebo č. j. pod ktorým bol zväzok odoslaný, neskôr Podpis operatívneho pracovníka, ktorý zväzok prijal.

V starších typoch RP v tomto stĺpci nájdeme len podpisy pracovníka (často nečitateľný), alebo „jednacie“ číslo napr. v tvare OS-00000/00-00 (v starších protokoloch aj bez OS). Neskôr uvádzali aj priezvisko pracovníka čitateľne.

Odobzdané inému odboru, oddeleniu súčasti MV, kedy, pod akým „jednacím“ číslom

Uvádzaný dátum odovzdania zväzku a informácia kam bol prevedený, v starších protokoloch to mohlo byť uvádzané v poznámkach.

Prevedené do iného druhu zväzku (zaradený do skupinového zväzku číslo - alebo uviesť čísla zväzkov zaradených do skupiny)

Išlo o zmenu kategórie spolupráce alebo druhu zväzku. Tieto informácie boli často uvádzané v poznámkach, v ojedinelých prípadoch aj priamo v stĺpci Druh zväzku.

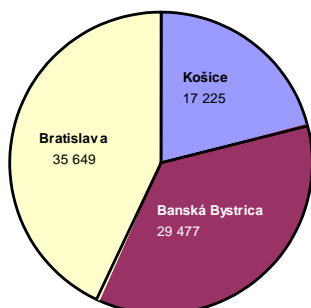
Uložené do archívu, kedy, kam, archívne číslo.

Ak bolo uvedených viac dátumov archivácie, znamenalo to, že zväzok bol archivovaný a znovu obnovený (týkalo sa to najmä ukončenia a obnovenia spolupráce). V starších registračných protokoloch bol uvádzaný aj archivujúci útvar. Do tohto stĺpca bolo tiež zaznamenávané, ak bol zväzok alebo spis zničený. V takomto prípade bol uvedený len dátum a informácia o zničení resp. zrušení (často len skratkou zn. alebo z.).

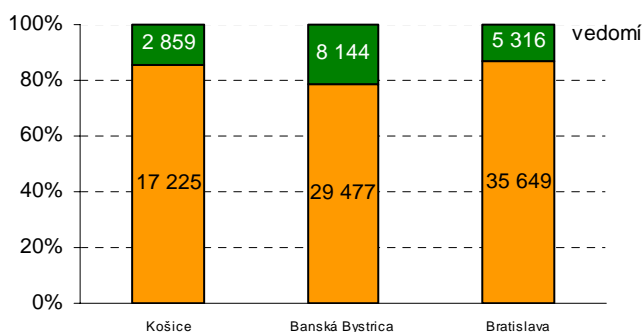
Poznámka

V tomto stĺpci boli často uvádzané informácie, ktoré sa mohli a mali nachádzať v iných častiach registračných protokolov (napr. pohyb zväzku, dátum a informácia o zničení a ďalšie). Ak bol zväzok zrušený alebo zničený, bolo v poznámkach uvedené číslo dôvodovej správy (skratka DS). Taktiež sa tu nachádzali informácie o obsahu zväzku alebo spisu: F – finančné doklady, VS – vlastnoručné správy, KPP – kópie pomocných písomností.

**Počet záznamov
v registračných protokoloch**



**Podiel vedomých spolupracovníkov
v celkovom počte registrovaných**



Internetová stránka

Návštevnosť internetovej stránky Ústavu pamäti národa za rok 2004

Otvorenie oficiálnej stránky Ústavu pamäti národa: máj 2004

Dátum registrácie – meranie štatistík: 13. máj 2004

Obdobie: 13. máj – 21. október 2004

(22. októbra – 1. novembra 2004 zmena meracieho kódu na serveroch NAJ, obdobie nie je zahrnuté do štatistík)

Počet prístupov (zobrazených stránok): **11207**

Počet návštev: **1995** (graf č.1)

Najúspešnejší deň týchto stránok bol 21. september 2004 so **720** prístupmi.

Najúspešnejší mesiac týchto stránok bol september 2004 s **2744** prístupmi.

Pozn.: Septembrový nárast bol spôsobený tlačovou konferenciou, kde bolo prvýkrát oznámené zverejnenie registračných protokolov.

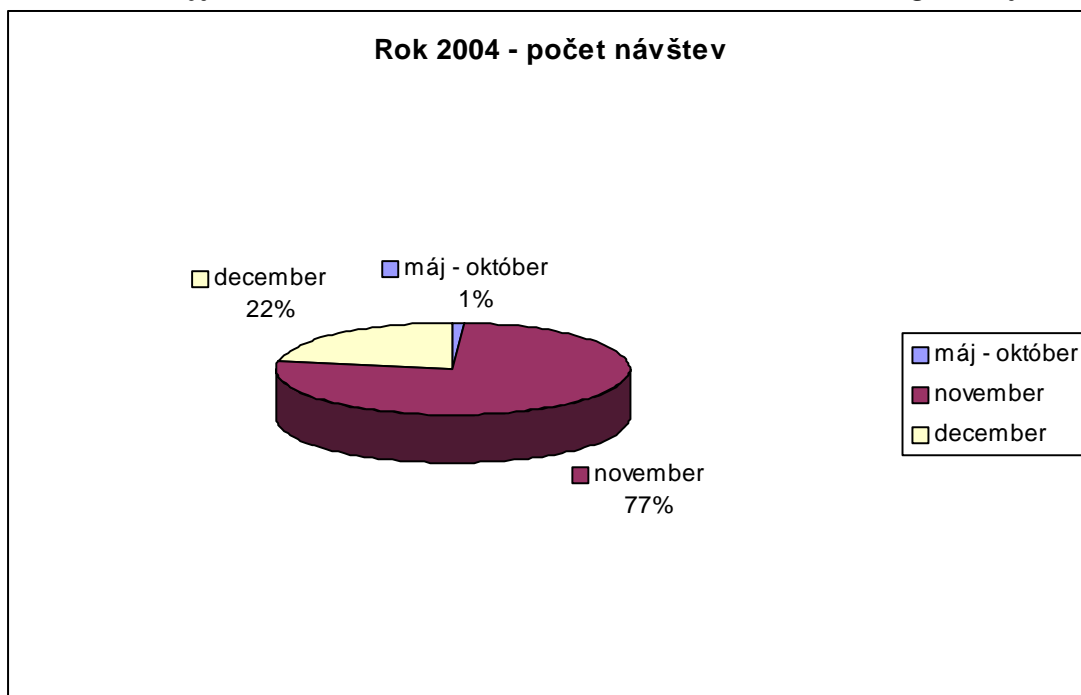
November 2004: počet prístupov (zobrazených stránok): **717 439**
počet návštev: **129 277** (graf č.2)

December 2004: počet prístupov (zobrazených stránok): **171 191**
počet návštev: **37 527** (graf č.2)

Súhrnne za rok 2004: počet návštev: **168 799**
zobrazených stránok: **899 837**

Graf 1:

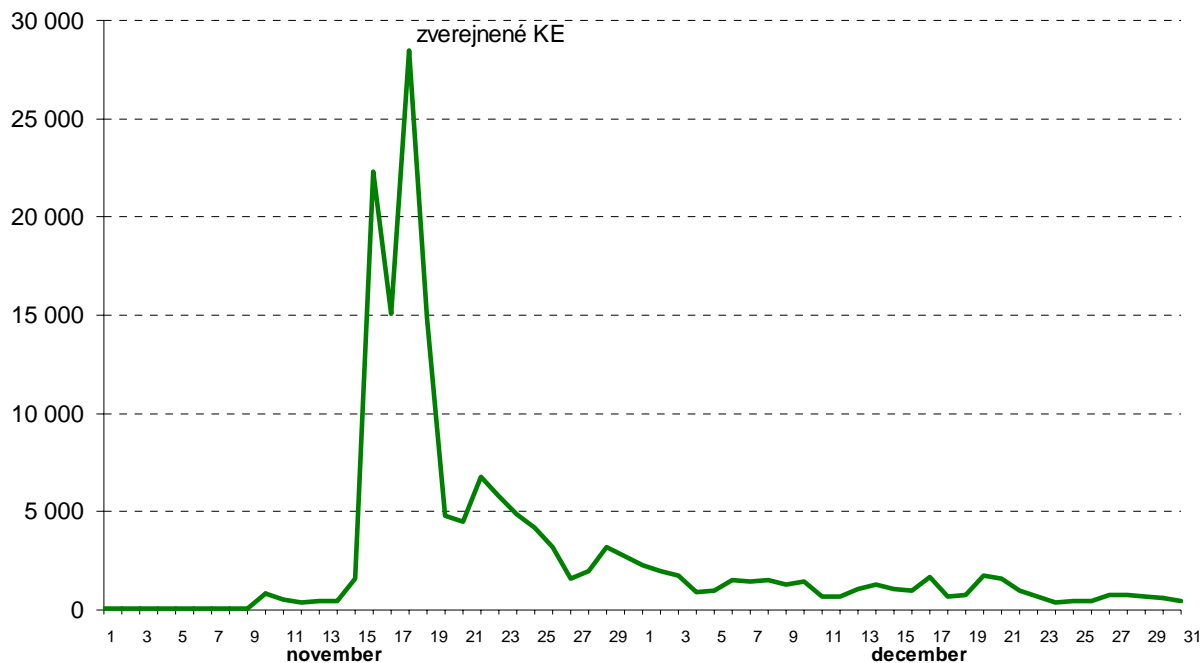
Percentuálne vyjadrenie návštevnosti za rok 2004 od začiatku monitoringu – máj 2004



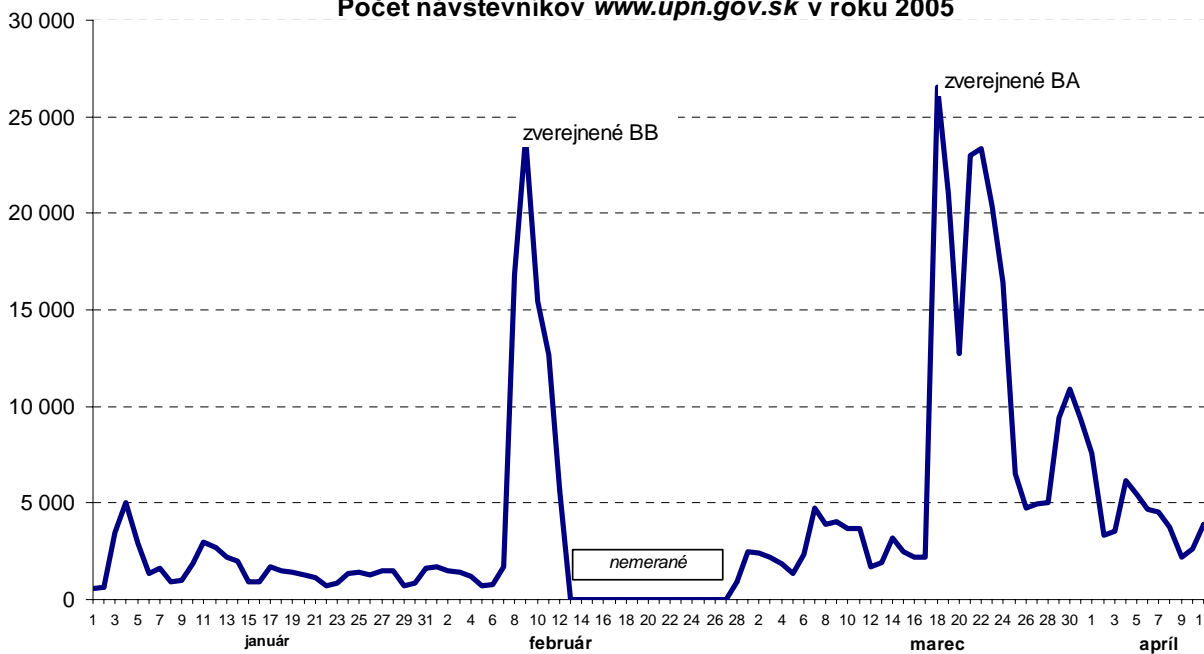
Počet návštevníkov značne pribudol po zverejnení registračných protokolov košického kraja v polovici novembra 2004.

Graf č. 2:

Počet návštevníkov *www.upn.gov.sk* v novembri a decembri 2004



Počet návštevníkov *www.upn.gov.sk* v roku 2005



3. Sprístupňovanie dokumentov

V roku 2004 sa na Ústav pamäti národa so žiadosťou o sprístupnenie dokumentov obrátilo 1674 žiadateľov. Po zverejnení registračných protokolov Krajskej správy ZNB S-ŠtB Košice (november 2004) došlo k výraznému nárastu počtu podaných žiadostí (v porovnaní s predchádzajúcimi mesiacmi roka 2004). Za roky 2003 a 2004 evidoval Ústav pamäti národa celkovo 6216 žiadostí. Za rok 2004 sa s požadovanými dokumentmi oboznámilo 235 žiadateľov, pre ktorých Sekcia sprístupňovania v spolupráci s Archívom ÚPN a Sekciou informatiky pripravila 18.598 strán kópií archívnych dokumentov, skenovaných a upravených podľa zákona č. 428/2002 Z. z. v znení neskorších predpisov (zákon o ochrane osobných údajov). Na sprístupnenie je v súčasnosti pripravených aj ďalších 100 zväzkov, do ktorých žiadatelia doteraz nenahliadli, čo predstavuje ďalších vyše 20.000 strán textu.

V priebehu roka bol odstránený časový sklz pri odosielaní písomných odpovedí žiadateľom, ktorý vznikol niekoľkomesačným oneskorením odovzdania dokumentov štátnej bezpečnosti Slovenskou informačnou službou.

4. Analýza pojmov a dokumentácia nacistických a komunistických zločinov (§ 3 a 4)

Ústav pamäti národa je povinný zhromažďovať a zverejňovať dokumentáciu takých činov štátu proti civilnému obyvateľstvu, o ktorých hovorí Zákon o pamäti národa ako o komunistických a nacistických zločinoch a osobitne ako o zločinoch proti ľudskosti. Pre túto prácu vypracoval s použitím odborných argumentov z európskej judikatúry a v dostupnej literatúre zverejnených odborných stanovísk analýzu, ktorá bude použitá pri riešení dokumentačných úloh Ústavu.

Ako základ pre štúdium spôsobu materiálneho popisu zločinov a trestnoprávneho vyrovnania sa s komunistickým režimom slúžia rozsudky súdov Spolkovej republiky Nemecko po roku 1990 nad straníckymi a štátnymi funkcionármi Nemeckej demokratickej republiky, rozsudok Európskeho súdneho dvora pre ľudské práva, ktorý zamietol sťažnosť troch straníckych funkcionárov NDR, že bola porušená ich ústavou zaručená právna istota a skutkové podstaty zločinov proti ľudskosti definované v medzinárodnom trestnom práve.

4.1 Rozsudok Európskeho súdneho dvora pre ľudské práva z 22. marca 2001 vo veci Streletz, Kessler a Krenz vs. Nemecko

Po odsúdení nemeckými súdmi za navádzanie na vraždy na hranici medzi SRN a NDR boli sťažovatelia pán Fritz Streletz a pán Heinz Kessler vzatí do väzby v otvorenom výkone trestu a po odpykaní asi dvoch tretín ich trestu boli prepustení. Tretí sťažovateľ pán Egon Krenz, bývalý Generálny tajomník Ústredného výboru SED si od januára 2000 odpykáva trest v otvorenom výkone trestu vo väznici Plötzensee Berlín. Sťažovatelia tvrdili, že konanie, ktorá sa im vytýkalo, sa v čase jeho spáchania podľa vnútroštátneho alebo medzinárodného práva nepovažovalo za trestný čin.

Európsky súdny dvor jednomyseľným hlasovaním v pléne ich sťažnosť zamietol. K rozsudku boli priložené súhlasné stanoviská (vótum) troch sudcov Levitsa, Loucanidesa a Zupancica.

Sudca Levits vo svojom vyjadrení hovorí:

„...výklad a aplikácia vnútroštátnych alebo medzinárodných právnych noriem spôsobom vlastným socialistickým alebo iným nedemokratickým režimom (s výsledkami nezlučiteľnými s demokratickým systémom) sa musí z pohľadu demokratického systému považovať za nesprávny. To platí tak pre hodnotenie *ex post facto* právnej praxe platnej v predchádzajúcom nedemokratickom režime (ako v predloženom prípade, ale tento problém môže samozrejme vyvstať aj v iných nových demokraciách), ako aj pre hodnotenie súčasnej platnej právnej praxe (týkajúcej sa napr. dohovoru) v tom či onom súčasnom nedemokratickom režime. **Táto prax sa musí považovať za zneužitie práva.** Po prechode k demokratickému politickému poriadku sa zodpovedné osoby nemôžu na ospravedlnenie svojho konania schovať za „zvláštny“ spôsob výkladu práva v nedemokratických režimoch.

Podľa môjho názoru je toto nevyhnutný záver, ktorý vyplýva zo všeobecnej platnosti ľudských práv a demokratických hodnôt pre všetky demokratické inštitúcie. *Minimálne od čias Norimberského procesu sa na celom svete takto chápe princíp demokratického poriadku a je preto pre každého predvídateľný.*“

„...Zastávam názor, že súdy v novozriadených demokraciách by mali byť v zaobchádzaní s „dedičstvom“ bývalých nedemokratických režimov schopné nezužovať svoj pohľad len na znenie právnych noriem nedemokratických režimov, ktoré neboli sformulované primárne z právnych ale oveľa viac z propagandistických dôvodov.“

Sudca Loucanides vyslovil tento názor:

„...Názor, podľa ktorého spadali norimberské princípy pod medzinárodné zvykové právo, sa po rezolúcii 3074 (XXVIII) Valného zhromaždenia OSN z 3. decembra 1973 definitívne ustálil; rezolúcia proklamovala nevyhnutnosť medzinárodnej spolupráce pri pátraní, zadržaní, vydaní a potrestaní osôb, ktoré sa dopustili vojnových zločinov alebo zločinov proti ľudskosti. Treba dodať, že tento názor sa udržal a prebral aj vo viacerých rozsudkoch medzinárodných a ad hoc trestných tribunálov, podľa ktorých „sa od čias norimberského štatútu vážne nespochybnila zvykovoprávna súčasť zákazu zločinov proti ľudskosti a vlastná trestnoprávna zodpovednosť za ich spáchanie.“

„...Štatút Norimberského medzinárodného vojenského tribunálu (IMT) pre trestné stíhanie a odsúdenie hlavných vojnových zločinov európskych porazených mocností bol prvý medzinárodný dokument, ktorý v článku 6 (c) definoval „zločin proti ľudskosti“ v pozitívnom medzinárodnom práve.“

„...Ale aj keď sa necháme viesť len základnou myšlienkou „zločinov proti ľudskosti“ vyplývajúcou zo štatútu Norimberského medzinárodného vojenského trestného tribunálu, ktorého princípy potvrdili vyššie uvedené rezolúcie OSN, a predložený prípad preskúmame len na základe minimálnych požiadaviek takejto základnej myšlienky, pokiaľ sa vzťahuje na skutkovú podstatu predloženého prípadu, hneď sa ukáže, že konania, ktoré sa sťažovateľom kladú za vinu, možno bezpochyby označiť za najťažšie „**zločiny proti ľudskosti**“. Minimálne znaky skutkovej podstaty predmetného trestného činu sú:

- a. vražda;
- b. civilného obyvateľstva, a
- c. systematické alebo organizované konanie za účelom sledovania určitej politiky.

Posledný znak vyplýva so spojenia znakov (a) a (b).

Z vyššie uvedených dôvodov zastávam názor, že konanie, za ktoré boli sťažovatelia odsúdení, nepredstavovalo v čase spáchania trestný čin len podľa nemeckého práva, ale aj podľa medzinárodného práva.“

4.2 Trestné činy podľa medzinárodného práva (sú nepremlčateľné)

Zločiny proti ľudskosti boli v čase činu pevnou súčasťou všeobecných právnych zásad medzinárodného zvykového práva ako trestné činy v medzinárodnom zvykovom práve.

Článok 6(c) štatútu Norimberského medzinárodného vojenského tribunálu (MVT) pre trestné stíhanie a odsúdenie hlavných vojnových zločincov európskych porazených mocností bol prvý medzinárodnoprávny dokument, ktorý definoval „zločin proti ľudskosti“ v pozitívnom medzinárodnom práve.

V roku 1944 profesor medzinárodného práva na Yaleskej univerzite **Raphael Lemkin** publikoval knihu o okupácii Európy mocnosťami Osy (Raphael Lemkin, *Axis Rule of Occupied Europe*. Washington DC, Carnegie Endowment for World Peace 1944, s. 79), v ktorej sa objavilo nové chápanie vyhladzovania: „Pod pojmom „genocída“ rozumieme vyhladenie národa či etnickej skupiny /.../ Zo všeobecného hľadiska nejde nevyhnutne o okamžité vyhladenie, skôr ide o koordinovaný plán rôznych akcií, smerujúcich k zničeniu podstatných základov života národných skupín, čo potom vedie k samotnému zničeniu týchto skupín. Cieľom takého plánu je dezintegrácia politických a sociálnych inštitúcií, kultúry, jazyka, národného cítienia, náboženstva a ekonomického života národných skupín a deštrukcia osobnej bezpečnosti, slobody, zdravia, dôstojnosti a tiež životov jednotlivcov, patriacich k týmto skupinám. Genocída je vedená proti národnej skupine ako takej a akcie, ktoré má za následok, smerujú proti individu, nie kvôli jeho individuálnym vlastnostiam, ale preto, že je príslušníkom národnej skupiny /35, s. 79/.“

Lemkin hovorí, že slovo bolo vytvorené na definovanie vojnových praktík vojnového Nemecka. Nacisti pripravili a rozpúťali totálnu vojnu na presadenie Nového poriadku, a to nie proti štátom a ich armádam, ale proti národom. Okupácia Európy poskytla nacistickému Nemecku ideálnu príležitosť na vykonávanie politiky genocídy na potvrdenie vlastnej biologickej nadradenosti. Pre dosiahnutie tohto výsledku aplikovali nacistickí okupanti politiku vyhladzovania podľa vopred stanoveného plánu likvidácie, pozostávajúceho z ôsmich typov opatrení: politických, sociálnych, kultúrnych, ekonomických, biologických, fyzických, náboženských a morálnych. Lemkin uzatvára, že tieto techniky genocídy po ich detailnom rozbere „predstavujú prepracovaný, takmer vedecký systém, rozvinutý na úrovni, akú dosiaľ nedosiahol žiadny iný národ“. Tento systém si žiada revíziu medzinárodného práva, lebo jeho praktiky presiahli chápanie vojnových zločinov, ako ich vypracovali autori **Haagskych dohovorov**. Tie pojednávajú o limitoch štátnej suverenity, ale „mlčia, keď ide o zachovanie integrity štátu“.

Na druhej strane od tej doby prejavuje medzinárodné právo veľký záujem o národné skupiny, ktoré odlišuje od štátov aj od jednotlivcov. Je teda vhodné „zvážiť miesto genocídy v súčasnom a budúcom medzinárodnom práve“ a doplniť Haagske konvencie tak, aby v akejkoľvek budúcej vojne zakazovali genocídu. Lemkin zdôrazňuje, že ku genocíde môže nakoniec dôjsť aj v dobe mieru. Osobitne dôležitý

problém je to v Európe, kde je národná diferenciácia taká markantná, že napriek princípom politického a územného sebaurčenia sú niektoré národné skupiny nútené žiť ako menšiny vnútri iných štátov. V minulosti prijatý systém legálnej ochrany týchto menšín a založený na medzinárodných zmluvách a ústavách rôznych krajín preukázal svoju nedostatočnosť. Vlády týchto krajín majú v skutočnosti k dispozícii účinné prostriedky na posilnenie svojho civilného a trestného zákonodarstva na úkor ústavných záruk. Genocída je možné predísť a odvrátiť ju len vtedy, ak je ochrana menšín zároveň zabezpečovaná medzinárodným právom, ústavou a trestným zákonníkom každého štátu. Najlepšou metódou na dosiahnutie tohto cieľa by bolo vypracovanie medzinárodného trestného zákonníka, ktorého ustanovenia na ochranu menšín proti národnému, náboženskému alebo rasovému útlaku by signatárske štáty začlenili do svojich ústav a trestných zákonníkov. Trestné zákonníky by mali obsahovať ustanovenia o trestoch za zločin genocídy. Tiež by mali odmietnuť možnosť odvolania sa na vyšší rozkaz a definovať príslušnú zodpovednosť tých, ktorí tieto činy prikazujú, aj tých, ktorí ich vykonávajú. S ohľadom na to, že sa genocída osobitným spôsobom dotýka oblasti medzinárodných vzťahov, mali by byť páchatelia genocídy všeobecne trestne stíhaní, rovnako ako tí, ktorí sa previnili tzv. *delicta iuris gentium*, mali by teda patriť do kategórie takých trestných činov, ako je otrokárstvo, obchod s deťmi, pirátstvo, obchod s drogami, šírenie pornografie a falšovanie.

V tomto základnom texte je povedané všetko: je nájdené náležité slovo, analyzovaná koncepcia a zákonodarcom sú predložené návrhy. Toto dielo sa stalo súčasťou širokého hnutia za revíziu medzinárodného trestného práva, ktoré sa zrodilo v období medzi dvoma svetovými vojnami a po roku 1945 bolo posilnené tým, že si svetová verejnosť uvedomila vyhladzovací charakter nacistickej politiky. Spojenci sa presvedčili o nevyhnutnosti medzinárodnej organizácie, ktorá by predchádzala opakovaniu podobných katastrof. Osobitosti nacistických zločinov vyzývali k novému pomenovaniu. Lemkin navrhoval genocídu, iní právnici presadzovali termín „zločin proti ľudskosti“. Obidva pojmy si boli blízke. Nestáli proti sebe, druhý v sebe zahŕňal prvý. Viedli k vzniku právnych problémov mimoriadnej šírky a zložitosti, napríklad ako zmieriť medzinárodné trestné právo s princípom štátnej suverenity, ak je suverénom už z definície ten, ktorého nemožno k ničomu nútiť.

Trestné činy v rovine medzinárodného práva

Diskusia o genocíde a o zločine proti ľudskosti mohla byť začatá až po potvrdení princípu kolektívneho štátneho zločinu, to znamená po označení štátu ako páchatela trestného činu. Definovanie trestného činu fakticky predpokladá kodifikáciu jeho stíhania, čo naznačuje nevyhnutnosť medzinárodného trestného práva, ktorého *„predmetom je stíhanie nedovolených činov, ktoré môžu byť spáchané štátmi v ich vzájomných vzťahoch“* (Vespasien V. Pella, *La Guerre-Crime et les Criminels de guerre*. Neuchâtel; La Baconnière 1964, s. 9). Samozrejme je však toto stanovenie trestného činu a označenie páchatela nezlučiteľné s pojmom štátnej suverenity: ako suverén nie je štát nikomu podriadený, nemusí nikomu skladať účty. Štát však nemôže od jednotlivca žiadať rešpekt k právam, ktoré sám porušuje. Nemôže ignorovať zásady práva, spravodlivosti a morálky, ktoré vnucuje jednotlivcom. Nemôže jednotlivca postihovať za závažný trestný čin a osobovať si právo spáchať rovnaký zločin v kolektívnom merítke. Existuje tu teda rozpor medzi vnútorným právom vnúteným jednotlivcovi a absenciou práva kontrolujúceho činy štátu. Tento rozpor môže byť odstránený len vypracovaním medzinárodného trestného práva, obmedzujúceho suverenitu jednotlivých štátov.

Tento univerzálny spor vzrušoval po stáročia právnikov, historikov a filozofov a dospel k legitímácii prirodzeného práva, to znamená minima, bez ktorého by zanikla

všetka legitimita štátu. Od XVI. storočia stáli proti sebe učenia Macchiavelliho a Jeana Bodina. Podľa prvého učenia, posväteného praxou jednotlivých štátov je suverenita hodnotou samou o sebe a nesmie byť podriadená žiadnemu účelu ani kontrolovaná vo svojom výkone; druhé učenie vychádza z primátu prirodzeného práva a usudzuje, že moc nebola zverená panovníkom ako účel o sebe, ale ako prostriedok pre službu „poriadku“ spravodlivosti a mieru, ktorému tiež podliehajú oni samotní. Španielska škola (Vitoria, Bellini, Suarez) sa odvoláva na dielo sv. Tomáša Akvinského a toto právo zakladá na božom zákone. Gentilis, Grotius, Pufendorf, Burlamaqui a Vattel ho naopak zakladajú na spoločnej zodpovednosti štátov a odlišujú „nutné právo prírody“ od „dobrovoľného práva národov“. Podľa Grotiusa, uznávaného otca medzinárodného práva, sa musia štáty považovať za členov jednej spoločnosti, vzájomne späté univerzálnym princípom spravodlivosti. Rozlišuje vojnu spravodlivú a nespravodlivú: spravodlivá je vojna vedená na obranu poddaných cudzieho štátu proti nespravodlivosti ich panovníka. Zákony sú tu pre ľudí. Nesmú vytvárať ani tolerovať neprípustné situácie. Vitoria, ktorý vystupoval ako obranca indiánov, zakazoval zabitie nevinného, aj keď počas spravodlivej vojny; usudzoval, že nevinný je ten, kto nie je ozbrojený. Podľa Vattella sa musí medzinárodné právo zaoberať nielen vyhlásením vojny, ale aj jej vedením, aby sa dalo stanoviť, či ide o vojnu spravodlivú alebo nespravodlivú.

Od tej doby pribudla k otázke nadradenosti prirodzeného práva nad právom suverénneho štátu aj otázka jednotlivca ako subjektu medzinárodného práva. Uznanie ľudských práv implikuje aj uznanie princípu kolektívnej intervencie, ak prichádza k porušovaniu týchto práv v meradle, ospravedlňujúcom medzinárodný zásah. Špecialisti na medzinárodnú politiku zavrhnú princíp prirodzeného stavu (v Hobbesovom chápaní) bez morálnych obmedzení a usudzujú, že sa majú medzinárodné vzťahy podobať vzťahom v domácnosti; je treba do nich vniesť určitú dávku sociálnej spravodlivosti.

Aj keď je štát uznaný vinným zo spáchania trestného činu, stále trvá istá ťažkosť: nedá sa definovať, kto je trestne zodpovedný. V princípe je to ten, kto podlieha trestnému zákonníku a prestúpi zákon. Teoreticky však páchatel trestného činu neexistuje, lebo len štát je subjektom medzinárodného práva a nemôže podliehať trestnému právu nie preto, že je suverénny, ale preto, že mu nemožno uložiť trest, ktorý by dopadol na všetkých jeho štátnych príslušníkov, ak nie sú všetci delikventami.

Právna teória by sa mala teda vysporiadať s tromi problémami, bez ktorých riešenia nie je možné kodifikovať medzinárodné trestné právo: definovať medzinárodný trestný čin, stanoviť individuálnu zodpovednosť zamietnutím výnimky beztrestnosti, že k nemu došlo na príkaz zákona alebo úradov a identifikovať páchatel'a. Tieto otázky kolektívnej kriminality spočiatku mobilizovali medzinárodných právnikov k úvahám na témy obrany mieru a vojny, ponímané ako zločin osebe. Až v druhom rade sa presadil pojem zločinu proti ľudskosti a spolu s ním aj pojem tohto zločinu mimo doby vojny. Tento pojem však stál v pozadí pôvodných koncepcií. Predpokladal, že sa vezme do úvahy súbor prirodzených práv, nepísaných, avšak permanentných zákonov. Tieto zákony, „nesmrteľné dielo bohov“, ako pripomína Antígona Kreontovi, majú vyššiu platnosť ako výnosy ktoréhokoľvek smrteľníka. Spoločné presvedčenie štátov teda vytvára fundament, ktorý nie je možné zrušiť internými zákonmi, lebo toto právo stojí nad vnútorným právom štátov a štát, ktorý ho poruší, prestáva byť právnym štátom.

Na konci XIX. storočia teda mali právnici a politici pre regulovanie vzájomného správania štátov k dispozícii univerzálny etický kódex a dúfali, že ním zredukujú nesúlad medzi nádejami zrodenými z proklamácií ľudských práv a rastúcim hrozivým tlakom zo strany štátov, ktoré tieto hodnoty popierali alebo prevracali. Európske štáty mali v úmysle zriadiť medzinárodnú arbitráž na vybavovanie vzájomných sporných

záležitostí, tak aby tieto spory nemohli prerásť do ozbrojených konfliktov. Haagska konferencia, ktorá sa konala v roku 1899 z iniciatívy cára Mikuláša II. dospela k podpisu štyroch konvencií o mierovom riešení medzinárodných sporov a štyroch dohovorov o vojnovom práve. Napriek tomu ešte v nich neboli definované trestné činy, ale neprípustné správanie štátu. Nebolo teda spochybnené právo viesť vojnu (*ius ad bellum*), ale len prostriedky jej vedenia (*ius in bello*). V Haagu bol zriadený stály medzinárodný rozhodcovský dvor, ale jeho právomoc nebola záväzná a štáty sa mohli jeho arbitráži vyhnúť. V roku 1907 usporiadali Spojené štáty americké v Haagu druhú konferenciu: bol na nej potvrdený princíp povinnej arbitráže, ale súd nedostal prostriedky pre jej uplatnenie. Martensova klauzula v preambule Haagskych záverečných zákonov (1899 a 1907) sa dovoľavala rešpektovania „zákonov ľudskosti“: *Očakávajúc, že bude možné vyhlásiť úplnejší kódex vojnových zákonov, považujú Vysoké zmluvné strany za vhodné konštatovať, že v prípade nezahrnutom v nimi prijatých reglementárnych ustanoveniach, podliehajú obyvateľstvo i bojujúce strany naďalej zákonom medzinárodného práva, vyplývajúcim zo zvyklostí medzi civilizovanými národmi, zo zákonov ľudskosti a z požiadaviek verejnej mienky* (Centre de droit international de l'Institut de Sociologie de l'université libre de Bruxelles, *Le procès de Nuremberg: conséquences et actualisation*. Bruxelles, Éd. Bruylant 1988).

V rovnakom duchu „definovania nedovoleného /správania/ bez stanovenia jeho kriminálneho charakteru“ položili základy humanitárneho práva tiež Ženevské konvencie z rokov 1964 a 1906, ktoré už uvažovali o trestnom postihu za porušovanie stanovených pravidiel. Európske mocnosti sa však často oháňali humanitárnou zámienkou na ospravedlnenie svojich intervencií do Osmanskej ríše. Európa si osobovala právo dohľadu nad tureckými záležitosťami a domáhala sa kontroly postavenia tamojších menšín, aby zabránila ich perzekúcii. Mocnosti intervenovali pri príležitosti gréckej vojny za nezávislosť, prenasledovania židov v Damašku a na Rhodose v roku 1840, libanonských kresťanov v roku 1860 a Arménov počas celého storočia, hlavne však v rokoch 1894-1896. V roku 1906 obhajoval prezident Theodore Roosevelt medzinárodnú intervenciu v prípade porušovania zákonov alebo neschopnosti udržať fungujúcu civilizovanú spoločnosť. Väčšina právnikov vtedy usudzovala, že nie je treba vydávať osobitné zákony pre humanitárne zásahy, lebo ide skôr o otázku politickej alebo morálnej voľby, než o otázku právu.

Prvá svetová vojna nerešpektovala Haagske a Ženevské konvencie ani medzinárodné zmluvy. Hneď keď sa ministri zahraničných vecí krajín Dohody dozvedeli o programe na vyhladenie Arménov v Osmanskej ríši, podpísali 24. mája 1915 spoločné prehlásenie, ktoré sa zmieňuje o novom trestnom čine, o „zločine urážky ľudskosti“ a stanovuje spoločnú zodpovednosť vykonávateľov a vlády, ktorá dala k nemu príkaz. V posolstve Kongresu 8. januára 1918 uviedol prezident Wilson štrnásť bodov na zabezpečenie spravodlivého a trvalého mieru. Štrnásty bod ohlasoval nový svetový poriadok a vznik spoločenstva, poskytujúceho vzájomné záruky politickej nezávislosti a územnej nedotknuteľnosti malých i veľkých štátov. Potom sa Wilson snažil prepojiť pakt o Spoločnosti národov s mierovými zmluvami. Článok 10 potvrdzoval záväzok národov rešpektovať „štrnásty bod“, článok 14 plánoval zriadenie stáleho medzinárodného súdu a článok 16 rátal so sankciami proti každému štátu, ktorý by sa uchýlil k vojne a tak porušil svoje zmluvné záväzky.

Versailleská zmluva podpísaná 28. júna 1919 venovala dva články (227 a 228) sankciám za porušenie zmlúv a činom, ktoré sú v rozpore s vojnovými zákonmi a zvyklosťami. V každom prípade robila rozdiel medzi nemeckým excisárom Vilhelmom II., ktorému prisúdila zodpovednosť za rozpútanie vojny a páchatelmi vojnových zločinov, ktorí mali podliehať pod právomoc vojenských súdov, alebo byť súdenými nemeckými súdmi na základe interného práva. Sèvreská zmluva z 10. augusta 1920

zvažovala tiež trestnú zodpovednosť osôb, ktoré v Turecku organizovalo počas vojny vyhladzovanie Arménov. Na základe článku 230 mala spoločnosť národov ustanoviť právomocný tribunál, ktorého autoritu by uznala turecká vláda. Táto zmluva však nebola ratifikovaná a anulovala ju Lausannská zmluva z 24. júla 1923, obsahujúca klauzulu o amnestii všetkých činov, spáchaných v období 1914-1923.

Právnici sa z týchto pokusov o kodifikáciu medzinárodných trestných činov poučili. Na novom základe sa odvíjali úvahy v rámci štyroch združení:

**Medzinárodného právneho združenia,
Medziparlamentnej únie,
Medzinárodnej asociácie trestného práva,
Medzinárodného byra pre zjednotenie trestného práva.**

Tieto združenia študovali projekty, ustanovovali výbory a poriadali konferencie. Ich práce vychádzali z myšlienky rumunského právnika Vespasiana Pellu, že vojnová agresia je zločin a na jeho stíhanie je treba zriadiť medzinárodný trestný súd. V dielach významných právnikov, napríklad profesora Donnedieua de Vabres, vznikala postupne doktrína a v roku 1925 predložil Pella Medziparlamentnej únii správu o „kolektívnej kriminalite štátov a budúcom trestnom práve“, v ktorej bola prvýkrát analyzovaná zločinnosť štátu a vojna bola považovaná za morbidny prejav života ľudstva. Tejto zločinnosti hodlal Pella čeliť medzinárodnou trestnou jurisdikciou. Právnické združenia pracovali na trestnom zákonníku národov a v roku 1927 poverila Medzinárodná asociácia trestného práva profesora Pellu, aby pripravil návrh „štatútu kriminálnej komory v rámci stáleho súdu medzinárodnej spravodlivosti“ (Vespasien V. Pella, *La Guerre-Crime et les Criminels de guerre*. Neuchâtel, La Baconnière 1964, s.129-144). V roku 1928 bol jeho návrh prijatý a predložený generálnemu sekretariátu SN.

Počas nasledujúceho desaťročia nadobudlo hnutie za postavenie vojen mimo zákon na intenzite. 27. augusta 1928 mu dodalo v Paríži medzinárodné posvätenie podpísanie Briandovho-Kelloggovho paktu, ktorý síce odmietal vojnu ako spôsob vybavovania medzinárodných sporov, ale v skutočnosti bol iba morálnou deklaráciou a neobsahoval ani najmenšie sankcie. V roku 1933 sa Pella znovu ujal svojej úlohy a publikoval memorandum o „ochrane mieru interným právom“. *Navrhoval štátom, aby podporili medzinárodnú deklaráciu prijatím ústavných ustanovení, ktoré by urobili zo súboru pravidiel medzinárodného práva integrálnu súčasť interného práva členských štátov. Tieto ustanovenia by štátu dovolili, aby sa sám seba kontroloval a vyhol sa tak medzinárodným sporom, ktoré by sa mohli zrodiť v dôsledku neplnenia prijatých záväzkov.*

Po atentáte v Marseille, pri ktorom prišli o život juhoslovanský kráľ Alexander I. a francúzsky minister zahraničných vecí Louis Barthou, navrhla francúzska vláda rade SN, aby vypracovala Medzinárodnú konvenciu na prevenciu a stíhanie terorizmu a zriadila medzinárodný trestný súdny dvor. Výbor poverený redakciou dohovoru študoval Pellov predbežný návrh a vypracoval text, ktorý bol prijatý v Ženeve 16. novembra 1937 (Vespasien V. Pella, *La Guerre-Crime et les Criminels de guerre*. Neuchâtel, La Baconnière 1964, s. 157-165). Táto konvencia sa týkala len teroristických aktov, ale súdny dvor mal právomoci sankcionovať zločiny a delikty, ohrozujúce medzinárodné vzťahy. V skutočnosti tieto ustanovenia nikdy nenadobudli platnosť a druhá svetová vojna vypukla bez toho, aby malo medzinárodné spoločenstvo k dispozícii texty umožňujúce stíhať trestné činy, ktoré sa mu nepodarilo dokonca ani pomenovať a definovať. Snaživé úsilie prezieravých právnikov, vedomých si svojej zodpovednosti stroskotalo na sebeckých záujmoch štátov, ktoré potom za svoju ľahkovážnosť zaplatili vysokú cenu.

V tomto období viedol profesor Lemkin výskum v susednej doméne, v oblasti agresie štátu proti svojim menšinám. Podieľal sa na prácach na unifikácii trestného práva, ktoré boli od roku 1927 podnikané vo Varšave. V roku 1931 v Bruseli a o dva roky neskôr v Kodani predložil správy o stíhaní terorizmu medzinárodnou jurisdikciou. Na 5. konferencii o unifikácii trestného práva v roku 1934 v Madride formuloval istý poľský právnik (neskôr emigroval do USA) poňatie dvoch nových zločinov a navrhol, aby boli vtelené do interného trestného práva 37 účastníckych štátov: išlo o zločin barbarstva, tzn. akty útlaku a likvidácie, zamerané proti jednotlivcom ako príslušníkom národnej, náboženskej alebo rasovej skupiny a o zločin vandalizmu, alebo zámerné ničenie umeleckých a kultúrnych diel, ktoré predstavujú špecifické výtvy génia týchto skupín a tvoria ich kultúrne dedičstvo (Raphael Lemkin, *Axis Rule of Occupied Europe*. Washington DC, Carnegie Endowment for World Peace 1944, s. 91). V roku 1944 Lemkin s ľútosťou konštatoval, že prijatie jeho návrhu Madridskou konferenciou by bolo poskytlo súdom právny rámec pre stíhanie zločinov, spáchaných počas druhej svetovej vojny mocnosťami Osy, a ich páchatelom by bolo znemožnilo nájsť útočisko v neutrálnych krajinách.

Právnicki sa vtedy chopili príležitosti, ktorá sa medzinárodným organizáciám ponúkala po skončení druhej svetovej vojny. Došlo k vyjasneniu pojmov, ktoré mali viesť k zrodu novej generácie ľudských práv. Vinník bol označený a jeho vina bola založená na dvoch bodoch obžaloby: na rozpútaní vojny (Vespasien Pella stále pracoval na definícii vojny ako zločinu a na stanovení spôsobu jeho stíhania) a na porušovaní ľudských práv vo vojne a mimo nej (tento zápas zas viedol Raphael Lemkin). Tieto dva zločiny zatiaľ neboli prepojené v jednom pojme. Vývoj udalostí však preukázal že je to nutné. Práve preto nie je možné oddeľovať norimberské právo od Dohovoru o genocíde.

Norimberské právo a zločin proti ľudskosti

Svojím rozsahom a špecifickosťou, svojím systematickým charakterom a zverskosťou a povahou zločinu spáchaného štátom postavili nacistické zločiny „právnu techniku trestného stíhania pred problémy dovtedy nepoznanej šírky a zložitosti“ (Henry Meyrowitz, *La répression par les tribunaux allemands des crimes contre l'humanité et de l'appartenance à une organisation criminelle*. Paris, Librairie générale de droit et de jurisprudence 1960, s.1). Súdy zriadené na stíhanie týchto zločinov od Medzinárodného vojenského tribunálu (MVT) až po jurisdikciu jednotlivých štátov, sa snažili zodpovedať na otázky nastolené nezmieriteľnosťou týchto činov. Niektoré z nich volali po novej definícii. Lemkin pre ne navrhoval názov genocída. V Norimberku bolo definované nové obvinenie – zločin proti ľudskosti.

Norimberské právo sa zrodilo z nutnosti. Politici a právnicki postavení tvárou v tvár vývoju nacistického kriminálneho fenoménu si uvedomili nutnosť okamžite vyplniť právne vákuum ohľadne ochrany národnostných menšín v mierovej dobe. Až dovtedy mohol štát utláčať a vraždiť svojich občanov a pritom ho v tom neobmedzoval žiadny medzinárodný záväzok a neexistoval žiadny zákon, na ktorý by sa mohol iný štát odvolávať na ospravedlnenie svojej invázie v záujme ľudskosti. Od začiatku vojny vychádzalo najavo, že je táto beztrestnosť škandálna. 3. septembra 1939 odhalil prezident Beneš britskému premiérovi to, o čom musel dovtedy mlčať – vraždenie českých občanov nacistami od 15. marca a žiadal potrestanie vinníkov. 2. decembra odovzdal poľský veľvyslanec v Londýne britskému ministrovi zahraničných vecí protest proti režimu teroru, nastolenému v jeho krajine nemeckými okupantmi. 17. apríla 1940 mobilizovala anglická, francúzska a poľská vláda svetovú verejnú mienku proti nacistickým zločinom v Poľsku a pripomenuli ťažké zločiny, ktorých sa dopúšťal

národno-socialistický režim po celé roky, tzn. aj v dobách mieru. Aj keď sa text opieral o flagrantly porušovanie vojnových zákonov. Pod zástierkou „vojnového zločinu“ sa zločin proti ľudskosti dostal až do Štatútu z 8. augusta 1945 (Eugène Aroneanu, *Le Crime contre l'humanité*. Paris, Dalloz 1961, s.42). Od októbra 1941 sa udávanie zločinov proti ľudskosti množilo. 25. októbra vyjadrili prezidenti Roosevelt a Winston Churchill svoje rozhorčenie nad popravami rukojemníkov v krajinách pod nemeckou okupáciou. Churchill požadoval, aby bolo potrestanie týchto zločinov zaradené medzi hlavné vojnové ciele. Na konferencii v St. James Palace vydali predstavitelia 18 vlád 13. januára 1942 prehlásenie, ktoré poukazovalo na okupačné zločiny a zaprotokolovalo skoršie Rooseveltove a Churchillove deklarácie. Tento text stanovil dva zo základných pojmov medzinárodného trestného kódexu: vojnový zločin sa odlišuje od vojrovej akcie a jeho stíhanie vyžaduje medzinárodnú solidaritu. Medzispojenecká komisia, ktorá toto prehlásenie pripravovala, položila vládam otázku, či je vhodné zaviesť nové obvinenie, aby mohli byť potrestané zločiny spáchané nacistami na nemeckých židoch. Prehlásenie zo St. James Palace sa o tejto otázke nezmieňovalo; samotná otázka teda dozrela, odpoveď ešte nie (Henry Meyrowitz, *La répression par les tribunaux allemands des crimes contre l'humanité et de l'appartenance à une organisation criminelle*. Paris, Librairie générale de droit et de jurisprudence 1960, s. 11).

15. júna 1942 Goebbels oznámil: „Nemecko pretrhlo akékoľvek spojenie so zvyškom sveta.“ A Hitler onedlho dodal: „Očakávam od nemeckých sudcov, že pochopia, že nemecký národ tu nie je kvôli nárokom justície, ale že je justícia tu preto, aby slúžila nemeckému národu.“ Signatári z konferencie v St. James Palace konštatovali, že zločinnosť nemeckého štátu bola oficializovaná a v júli adresovali trom veľmociam nótu so žiadosťou, aby podľa toho konali (Eugène Aroneanu, *Le Crime contre l'humanité*. Paris, Dalloz 1961, s. 276-280). 7. októbra oznámil minister spravodlivosti vicomt Simon Snemovni lordov, že bola vytvorená komisia pre vyšetrovanie vojnových zločinov a jej členovia menovaní v zhode s prezidentom Rooseveltom. Odpoveď sovietskej vlády prišla 14. októbra v Molotovovej nóte, ktorá podporila Rooseveltovu pozíciu a poskytla prvý zoznam zločincov na potrestanie. V tejto nóte boli prvýkrát vymenovaní hlavní zodpovední činitelia nacistického zločineckého systému a formulovaná myšlienka obžalovať orgány zločineckého štátu – nemeckú vládu a vojenské vrchné velenie. Deklarácia Spojených národov, zverejnená 17. decembra v Londýne, Washingtone a v Moskve, tlmočiaca zhodu všetkých troch veľmocí v tom, že je nutné sa zjednotiť a spoločne slúžiť veci ľudstva. S prihliadnutím k informáciám o osude židov v okupovanej Európe potvrdili Spojené národy svoju „odhodlanosť bdieť nad tým, aby tí, ktorí nesú zodpovednosť za tieto zločiny, neunikli trestu.“ Britská a americká vláda vedeli o plánovitom vyhladzovaní židov v Európe od mája 1942, teda ešte pred jeho dovŕšením, hoci však nepoznali jeho detaily. Bránili akýmkoľvek pokusom o záchranné akcie a obmedzili sa na formálne protesty alebo len gestá. Skutočným dôvodom, prečo tieto vlády ponechali európskych židov ich osudu nebolo presvedčenie, že najlepším spôsobom pomoci je rýchle víťazstvo, ale obava vyjadrená v odpovediach Štátneho departmentu a Foreign Office z hromadného židovského prisťahovalectva do USA a do Palestíny, i keď aj znížené kvóty boli naplnené iba do polovice. Je treba dodať, že americké sionistické organizácie mali väčší záujem o vytvorenie židovského štátu po vojne ako o záchranu európskych židov (Arthur D. Morse, *Pendant que six millions de juifs mouraient*. Paris, Laffont 1969; David S. Wyman, *L'Abandon des Juifs. Les Américains et la solution finale*. Paris, Flammarion 1987). Tvárou v tvár novej vlne nacistických zločinov podpísali tri veľmoci **30. októbra 1943 Moskovskú deklaráciu**, ktorá definitívne rozhodla o stíhaní týchto zločinov: vinníci budú vrátení na miesta svojich zločinov a súdení tam tribunálmi krajín, v ktorých boli zločiny spáchané (Henry Meyrowitz, *La répression par les tribunaux allemands des crimes contre l'humanité et de l'appartenance à une organisation criminelle*. Paris, Librairie générale de droit et de jurisprudence 1960, s.474-475). Spolu s touto

deklaráciou sa zrodila norimberská doktrína, ktorá definovala právomoc súdu zlúčením dvoch dovtedy oddelených štruktúr: medzinárodného kódexu vojnových zločinov a obyčajov a miestnych trestných zákonníkov.

Tieto deklarácie však vyvolali problémy právneho postupu, na odstránenie ktorých boli poverené komisie. **International Commission for Penal Reconstruction and Development** definovala obvinenie, odlišujúce sa od vojnových zločinov, obvinenie z činov, ktoré dostali neskôr v Štatúte MVT názov „zločiny proti ľudskosti“. K jej návrhom sa pripojili aj návrhy komisie, zriadenej **London International Assembly**, ktorá od 12. októbra 1942 odporúčala, aby boli niektoré **zločiny proti ľudskému rodu (crimes against mankind)** „ako také verejne odsúdené a prehlásené za trestné na základe medzinárodného trestného práva“ (Henry Meyrowitz, *La répression par les tribunaux allemands des crimes contre l'humanité et de l'appartenance à une organisation criminelle*. Paris, Librairie générale de droit et de jurisprudence 1960, s.13). Tá istá komisia navrhla neskôr zahrnúť do pojmu vojnových zločinov prípravu a vedenie agresívnej vojny a tiež aj zločiny, spáchané na územiach mocností Osy aj mimo nich za účelom rasového a politického vyhladenia.

Komisia Spojených národov pre vojnové zločiny, zriadená 20. októbra 1943 sa pokúsila rozšíriť pojem vojnového zločinu o **zločin proti ľudskosti**. Konštatovala, že zoznam vojnových zločinov z roku 1919 nemôže mať taxatívny charakter a že sa nacisti dopúšťajú činov, ktoré sa vymykajú zvažovaným kategóriám. **Americký delegát** v tejto komisii navrhol v marci 1944, aby boli za zločiny proti ľudskosti považované „zločiny spáchané na osobách bez štátnej príslušnosti alebo na akýchkoľvek ďalších osobách kvôli ich rase alebo náboženstvu (Henry Meyrowitz, *La répression par les tribunaux allemands des crimes contre l'humanité et de l'appartenance à une organisation criminelle*. Paris, Librairie générale de droit et de jurisprudence 1960, s.18). Dodal, že ide o **zločiny proti samotným základom civilizácie, bez ohľadu na miesto, dátum i na to, či porušujú vojnové zákony a obyčaje alebo nie**. Tento návrh prinášal dva nové pojmy: **univerzálny charakter zločinu a jeho nepremiätelnosť**.

Komisia mala fakticky definovať kódex medzinárodného práva a stanoviť právomoc medzinárodného súdu. Teda určiť, kto sa previnil a do akej miery je možné zbaviť jednotlivca právnej ochrany jeho štátu a postaviť ho pred medzinárodný súd. Pri určovaní zodpovednosti jednotlivca v skupine sa stretli dve tézy“ Morgenthau a Cordell Hull navrhovali popraviť veľkých nemeckých vojnových zločincov bez súdu hneď po ich zajatí a identifikácii a štátny tajomník ministerstva vojny Henry Stimson žiadal postavenie týchto zločincov pred medzinárodný tribunál. Roosevelt poveril skupinu právnikov, aby vyriešili túto otázku. Jeden z nich presadzoval názor, že je možné vztiahnuť obvinenie na celý totalitný vojnový systém. Tak sa zrodila **teória zosnovania (conspiracy)**, hlavná súčasť obžaloby v Norimberku.

V **Jaltskom memorande z 22. januára 1945**, zostavenom na žiadosť prezidenta Roosevelta, sa objavili **tri nové právne koncepcie**, ktoré zhrňovali závery Komisie: nacistická zločinnosť presahuje klasický pojem vojnového zločinu, ak ide o akciu podľa vopred premysleného zločinného plánu; táto zločinná činnosť zahrňuje delikty spáchané od roku 1933 na nemeckých subjektoch, čo tiež presahuje tradičný pojem vojnového zločinu; vinníkmi nie sú len vedúci činitelia, ktorí túto politiku definovali a nariadili jej aplikáciu, ale tiež zločinné organizácie, ktoré tieto zločiny vykonávali a dohliadali na ich vykonanie (Henry Meyrowitz, *La répression par les tribunaux allemands des crimes contre l'humanité et de l'appartenance à une organisation criminelle*. Paris, Librairie générale de droit et de jurisprudence 1960, s.31-33). Z týchto koncepcií vzišiel princíp stíhania v dvoch etapách: najprv postavenie nacistických vodcov pred Medzinárodný vojenský tribunál, potom súdenie ostatných delikventov okupačnými súdmi.

Počas konferencie v San Francisku, na ktorej bola založená Organizácia spojených národov, predložila americká vláda ministrom zahraničných vecí ostatných troch veľmocí 30. apríla 1945 pamätný spis, definujúci zločiny uvedené v jaltskom memorande. Sovietska vláda tento plán prijala, ale prišla s pozmeňujúcimi návrhmi, rozširujúcimi rámec vojnových zločinov. 2. mája menoval prezident Truman sudcu Roberta H. Jacksona zástupcom USA pre prípravu stíhania vedúcich činiteľov mocností Osy. Jackson predložil štyrom veľmociam plán akcií na potrestanie vojnových zločincov v duchu projektu zo San Franciska. Od júna do augusta zasadali predstavitelia štyroch vlád v Londýne a spracovávali tento základný dokument. Diskusie sa týkali definície obvinení. Pojem osnovania vopred dohodnutého plánu bol prijatý ako nevyhnutný pre obvinenie zo zločinu proti mieru, ale o prijatí formulácie „zločin proti ľudskosti“ sa rozhodlo až v poslednej fáze redakcie Štatútu. **Londýnska dohoda o zriadení Medzinárodného vojnového tribunálu (MVT) bola zverejnená 8. augusta 1945.** Bol to prvý dokument posväcujúci princípy medzinárodného trestného práva. Zakladajúci štatút MVT, zhrňujúci pojmy o ktorých právnici diskutovali celé štvrtstoročie, je prameňom práva v mnohých ohľadoch: odstraňuje prekážky brániace ustanovenie medzinárodného súdneho dvora, upevňuje právne presvedčenie a predstavuje revolučné zmeny v právnej oblasti. Definuje tri obvinenia, z ktorých bolo dovtedy uznávané len jedno – **vojnový zločin**. Druhé obvinenie – **zločin proti mieru** – vyvolávalo právnické diskusie medzi dvomi vojnami a nebolo zavedené do trestného práva a tretie obvinenie – **zločin proti ľudskosti** – bolo celkom nové.

Zločinov proti ľudskosti sa týkal trestný čin, definovaný článkom 6 (c) Štatútu.

Rozšírením právomoci tribunálu o stíhanie zločinov proti ľudskosti, spáchaných na civilnom obyvateľstve pred vojnou alebo v jej priebehu, porušil Štatút **dogmu o zvrchovanosti štátu a uviedol na scénu právo na vmiešavanie**. Článok 7 navyše zrušil oficiálne postavenie obvinených hláv štátov alebo vysokých hodnostárov ako skutočnosť zbavujúcu zodpovednosti a článok 8 ponechal na tribunále, či odmietne ako poľahčujúcu skutočnosť poslušnosť rozkazov nadriadeného – zaštitenie zákonom a autoritou. Tieto tri ustanovenia (články 6, 7 a 8 Štatútu) poskytujú prvý príklad trestného obvinenia zo zločinov proti ľudskosti, spáchaných vládou alebo jej zástupcami proti svojim spoluobčanom. Vytvárali úzky vzťah medzi súdnou právomocou požadovanou Spojencami a vojnovým stavom, panujúcim na území, na ktorom boli spáchané tieto zločiny. Články 7 a 8 prvýkrát prelomili princíp, podľa ktorého sú subjektom medzinárodného práva iba štáty. **Norimberské právo priznalo postavenie subjektu tohto (medzinárodného) práva aj jednotlivcovi.**

Hlavná ťažkosť obvinenia spočívala v legálnosti deliktov a trestov, stanovenej princípom ***nullum crimen, nulla poena sine lege praevia*** – nikoho nie je možné odsúdiť za činy, spáchané pred stanovením ich trestnej povahy trestným zákonníkom. Norimberskí právnici prehlásili, že sa medzinárodné právo vymyká tomuto konštitutívnemu princípu národných trestných zákonníkov, lebo spočíva na obyčajoch a úzusochoch. Trestné činy nemôžu byť popísané dopredu. Aby sa dalo uviesť, aké činy je možné kvalifikovať ako trestné, je sa treba odvolať na právnu obyčaj alebo na trestné činy uvedené v medzinárodných dohovorochoch, fixujúcich zvykové právo. Navyše obnovení nemohli tvrdiť, že si neboli vedomí nezákonného charakteru svojich skutkov a činnosti. Experti dospeli k záveru, že hoci tribunál porušil princíp neprípustnej retroaktivity trestných zákonov, oprávňoval ho k tomu stav krajnej núdze, opakované konštatovanie, že určité zločiny sú príliš ohavné a musia teda byť inkriminované obyčajovým alebo prirodzeným právom, keď to ešte nemôže učiniť *expressis verbis* (výslovne) konvenčné medzinárodné právo (Stefan Glase, *Infraction internationale: ses éléments continutifs et ses aspects juridiques*. Paris, Libraire générale de droit et de

jurisprudence 1957, s. 33-54; Centre de droit international de l'Institut de Sociologie de l'université libre de Bruxelles, *Le Procés de Nuremberg: conséquences et actualisation*. Bruxelles, Éd. Bruylant 1988, s. 110-113). Táto úvaha sa mohla riadiť len analógiou a sudca Jackson vyjadril tento argument vo svojej správe takto: „**Navrhujeme na potrestanie činy, považované za zločin od Kainových dôb a takto označované vo všetkých civilizovaných zákonníkoch.**“ Toto etické vymedzenie princípu legality posvätilo prirodzené právo ako právo supralegálne, ako právo rozumu.

Obžalovací spis, čítaný 18. októbra 1945 pri zahájení Norimberského procesu, obsahoval štyri hlavné body: **vopred dohodnutý plán teda osnovanie, zločiny proti mieru, vojnové zločiny a zločiny proti ľudskosti**. S ohľadom na svoju vojenskú povahu sa však tribunál prehlásil za nekompetentný súdiť zločiny proti ľudskosti, spáchané v dobe mieru. Súdil veľkých vojnových zločincov, tých, ktorí si síce sami neušpinili ruky, ale riadili štátny vyhladzovací aparát. Ostatní vrahovia, vykonávatelia, spáchali svoje ťažké zločiny ako bežné byrokratické úkony. Ich zodpovednosť vyhlásili články 6 a 8 Štatútu MVT a pre ich súdenie bolo treba iný právny rámec. **Zákon č. 10 Spojeneckej kontrolnej rady** v Nemecku odlíšil tribunály zón, vojnové súdy a nemecké súdy a stanovil ich právomoci. Od Štatútu prevzal tri obvinenia, ale zrušil súvzťažnosť medzi zločini proti ľudskosti a ostatnými zločini. Táto inkriminácia sa teda osamostatnila a pole pre jej uplatnenie sa tým rozšírilo. Zákon č. 10 aplikovali ako prvý americké tribunály, ktoré vystriedali v norimberskom justičnom paláci MVT, inštancie označované plurálom, ktorý môže trochu vnášať zmätok – Norimberské procesy. Súdili obvinených rovnakého typu (ministrov, lekárov, priemyselníkov, sudcov atď.). Týchto procesov bolo celkom dvanásť a vo všetkých sa objavilo rovnaké obvinenie – zločin proti ľudskosti. Norimberský vzor aplikovali národné tribunály vo viac ako desiatich krajinách. Na konci roku 1970 bol počet nacistov odsúdených spojeneckými a západonemeckými súdmi odhadovaný na 11 000 osôb. Tisíccky týchto procesov s páchatelmi vojnových zločinov alebo zločinov proti ľudskosti boli tiež príkladom aplikovania norimberského práva.

Pojem zločin proti ľudskosti, zavedený norimberským právom teda demonštroval, že štát môže byť zločinný a že je táto zločinnosť často spätá s jeho modernosťou: „Dejiny, ešte celkom nedávne dejiny,“ prehlásil britský prokurátor Shawcross, „neoprávňujú na názor, že štát nemôže byť zločinný. Zdá sa naopak, že nesmierny potenciál zla, vlastný štátu v tejto ére vedy a organizácie, kategoricky žiada, aby boli proti jeho zločinným aktom nasadené ešte prísnejšie a účinnejšie represívne prostriedky ako v prípade jednotlivcov“ (Eugène Aroneanu, *Le crime contre l'humanité*. Paris, Dalloz 1961, s. 56). Práve vtedy sa z vôle národov zrodila zákonnosť, ktorá stanovila zločinný charakter aktov, spáchaných v dobe vojny aj mieru zločinným štátom proti cudzím štátnym príslušníkom alebo proti vlastným občanom. Jediný zákon postavil všetkých ľudí bez rozdielu pod ochranu medzinárodného spoločenstva, ako si to oddávna priali teoretici medzinárodného práva. **Zločin proti ľudskosti sa stal medzinárodným verejnoprávnym zločinom, ktorého sa dopúšťa štát útokom na slobodu, práva a život osoby alebo skupiny osôb, ktoré buď nijako neporušili platné zákony, alebo boli za to potrestané tvrdšie ako vyžaduje zákon.**

Silnelo presvedčenie, že tento zločin je nutné stíhať. Valné zhromaždenie Spojených národov prijalo **13. februára uznesenie č. 3 (I)**, ktoré vzalo na vedomie definovanie nových obvinení, obsiahnutých v charte MVT a odporúčalo členským štátom podniknúť nevyhnutné opatrenia, aby boli vojnoví zločinci zatknutí a odovzdaní do krajín, kde sa dopustili svojich zločinov. Po vynesení rozsudkov MVT potvrdilo **uznesenie č. 95 (I) z 10. decembra 1946** princípy medzinárodného práva uznané Norimberským súdom a jeho rozsudkami. Toto uznesenie rozšírilo dohodu, ktorá dovtedy zaväzovala len 23 štátov – signatárov Londýnskeho dohovoru, na všetky

členské štáty OSN. **Charta Medzinárodného vojenského tribunálu v Tokiu uverejnená 19. januára 1946** a jeho rozsudok, vynesený 12. novembra 1947, potvrdili rozvíjanie norimberského práva. Valné zhromaždenie OSN ustanovilo **21. novembra 1948 uznesením č. 174 (II) Komisiu pre medzinárodné právo** s poslaním „postupne rozvíjať medzinárodné právo a jeho kodifikáciu“. Táto komisia v roku 1950 vydala prehlásenie, potvrdzujúce právoplatnosť norimberských obvinení, princíp individuálnej zodpovednosti páchatelov a spoluvinníkov inkriminovanej činnosti, odmietnutie výnimiek argumentujúcich príkazom zákona alebo autority alebo oficiálnym postavením obvineného a právo každého obvineného na spravodlivý proces (Centre de droit international de l'Institut de Sociologie de l'université libre de Bruxelles, *Le procès de Nuremberg: conséquences et actualisation*. Bruxelles, Éd. Bruylant 19, s. 118). Okrem toho pripravovala Komisia „projekt kodexu zločinov proti mieru a proti bezpečnosti ľudstva“, vychádzajúci z norimberských princípov. Projekt bol z roka na rok odkladaný a na jeho definitívnom texte sa Komisia nezhodla ešte ani v roku 1986. Politické vzťahy sa zmenili a štáty si už nepriali obmedzenie svojej suverenity. Prekážky zriadenia medzinárodného kriminálneho súdu sa zdali neprekonateľné a vypracovanie kódexu medzinárodných trestných činov by malo čisto formálny význam, lebo chýbala stála jurisdikcia, ktorá vznikla za osobitných okolností, aby súdila určité osoby, ktoré spáchali zločiny v určitej dobe. Spojené národy samozrejme uznávali Norimberg ako prameň práva, obávali sa však ďalšieho posilnenia obyčajového práva. Radšej kládli dôraz na nové potvrdenie práv jednotlivca, ktoré ich tak bezprostredne nezaväzovalo. Všeobecná deklarácia ľudských práv, prijatá 10. decembra 1948 Valným zhromaždením OSN stanovila výsadné práva jednotlivca v štáte a zaručovala práva ľudskej osoby. Završenie tejto tendencie možno nájsť v článku 30 zmienenej deklarácie: *Žiadne ustanovenie tejto Deklarácie nie je možné interpretovať v tom zmysle, aby zahrňovala akékoľvek právo štátu, nejakej skupiny alebo jednotlivca venovať sa konaniu alebo dovŕšiť nejakú činnosť smerujúcu k likvidácii ňou vyhlásených práv a slobôd*.

Táto deklarácia dodala zločinu proti ľudskosti „presný normatívny prvok, ktorý mu chýbal“ (Claude Lombois, *Droit pénal international*. Paris, Dalloz 1979, s. 161). Jednotlivcom však neposkytovala účinnú ochranu. Princíp ochrany osôb prevážil nad princípom nevmiešavania. *Všetko teda zjavne poukazovalo na jednomyseľnú vôľu štátov nedopustiť obmedzenie svojej zvrchovanosti povolením na stíhanie vlastných príslušníkov. Dogma štátnej suverenity narušená Norimbergom bola teda vývojom udalostí opäť v celej svojej šírke obnovená. Pretože národy, ktoré sa tak vehementne rozhorčovali nad obľudnosťou nacistických zločinov, nemohli len tak bez všetkého odvolať, dali sa bez vzájomného dohovoru, ale na základe tichej dohody na nenápadný a rozvážny ústup, poukazujúc na to, že norimberské právo je iba pominuteľným výtvorom trestného práva. Tak alebo onak „bol tento moment dôležitý, lebo znamenal vpád etiky a trestného práva do oblasti, dovtedy vyhradenej verejnému medzinárodnému právu“ (Dautricourt) (Deuxième Congrès international de prophylaxie criminelle. Paris, 10-13 juillet 1967. Správy in: *Études internationales de psychosociologie criminelle*, č. 11-15, 1967).*

„Pretože Spojené národy opätovne prehlásili svoj úmysel postaviť vojnových zločincov pred súd“ bola v Londýne 8. augusta 1945 uzavretá **Dohoda** medzi vládou Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska, vládou Spojených štátov amerických, Dočasnou vládou Francúzskej republiky a vládou Zväzu sovietskych socialistických republík **o stíhaní a potrestaní hlavných vojnových zločincov európskej osy**, ktorá ustanovila Medzinárodný vojenský súdny dvor; jeho Štatút je podstatnou časťou tejto Dohody; bola vyhlásená menom Československej republiky a vydaná 2. októbra 1947 v čiastke 79 Zbierky zákonov a nariadení Československej republiky pod číslom 164 a je platnou súčasťou právneho poriadku Slovenskej republiky. Články 6 až 8 časti II Štatútu znejú:

„článok 6

(c): zločiny proti ľudskosti tzn. vražda, vyhladzovanie, zotročovanie, deportácia alebo iné neľudské činy spáchané proti akémukoľvek civilnému obyvateľstvu pred vojnou alebo počas vojny, alebo prenasledovanie z príčin politických, rasových alebo náboženských pri vykonávaní akéhokoľvek zločinu spadajúceho pod právomoc Súdneho dvora alebo v spojení s takým zločinom, bez ohľadu na to, či bolo porušené miestne právo krajiny, kde boli zločiny spáchané.

Vodcovia, organizátori, podnecovatelia a spoluvinníci, ktorí sa zúčastnili na osnovaní alebo vykonávaní spoločného plánu alebo spiknutia na vykonaní niektorého zo zmienovaných zločinov sú zodpovední za všetky činy všetkých osôb pri vykonávaní takeého plánu

Článok 7

Úradné postavenie obžalovaných, či už ako hláv štátov alebo zodpovedných úradníkov vo verejných úradoch, nebude pokladané za skutočnosť zbavujúcu ich zodpovednosti ani za skutočnosť zmiernujúcu trest.

Článok 8

Skutočnosť, že obžalovaný konal na rozkaz svojej vlády alebo svojho predstaveného ho nezabaví zodpovednosti, ale môže byť pokladaná za poľahčujúcu pre výmeru trestu, ak Súdny dvor rozhodne, že to žiada spravodlivosť.“

V definícii „zločinov proti ľudskosti“ obsahoval štatút „vraždu ... civilného obyvateľstva pred vojnou alebo počas vojny“. Tento zločin však súvisel s vojnou. Okrem toho sa vtedy ešte jednoznačne neakceptovalo, že spadá pod medzinárodné zvykové právo, najmä keď nebol spáchaný spolu s vojnovými skutkami. Táto predstava sa postupne presadila.

Rezolúcia 91 (I) Valného zhromaždenia OSN z 11. decembra 1946 výslovne potvrdila „právne princípy medzinárodného práva, ktoré uznal štatút norimberského vojenského tribunálu a rozsudok tohto tribunálu“.

Formuláciou týchto princípov bola poverená komisia medzinárodného práva (**International Law Commission**) „v rámci všeobecnej kodifikácie zločinov proti mieru a bezpečnosti ľudstva alebo v rámci medzinárodného trestného zákonníka“. Táto rezolúcia bola výrazom vtedajšieho prevažujúceho názoru a právnej praxe štátov so zreteľom na príslušné princípy a presvedčivým spôsobom podporila právne tvrdenie, že sú pevnou súčasťou medzinárodného zvykového práva. Súvislosť zločinov proti ľudskosti s vojnovými činmi nebola považovaná za predpoklad pre konštatovanie takýchto zločinov.

Lord Millet hovorí v rozsudku Pinochet Snemovne lordov právom: „Norimberský tribunál rozhodol, že zločiny proti ľudskosti spadajú len vtedy do jeho kompetencie, keď boli spáchané spolu s vojnovými zločinnami alebo zločinnami proti mieru alebo v súvislosti s takými zločinnami. Toto obmedzenie kompetencie ale očividne spočívalo na znení štatútu. Nejestvuje dôvod domnievať sa, že sa vtedy v týchto úvahách zohľadnila skutočnosť, že išlo o materiálnu požiadavku medzinárodného práva. Dôvod na vytvorenie takéhoto spojenia bol bezprostredne po 2. svetovej vojne pochopiteľný. Postupne, ako spomienky na vojnu slabli, prestávalo sa aplikovať.“

Rezolúcia 3074 (XXVIII) Valného zhromaždenia OSN z 3. decembra 1973 proklamovala nevyhnutnosť medzinárodnej spolupráce pri pátraní, zadržaní, vydaní a potrestaní osôb, ktoré sa dopustili vojnových zločinov alebo zločinov proti ľudskosti.

Po tejto rezolúcii sa definitívne ustálil názor, podľa ktorého spadali norimberské princípy pod medzinárodné zvykové právo. Tento názor sa udržal a bol prebratý do viacerých rozsudkov medzinárodných a ad hoc trestných tribunálov, podľa ktorých „sa od čias norimberského štatútu vážne nespochybnila zvykovoprávna súčasť zákazu zločinov proti ľudskosti a vlastná trestnoprávna zodpovednosť za ich spáchanie.“

17. júla 1998 bol prijatý v Ríme Štatút Medzinárodného trestného súdu. V mene Slovenskej republiky bol podpísaný 23. decembra 1998 a Národná rada Slovenskej republiky vyslovila s týmto štatútom súhlas uznesením č. 1987 z 3. apríla 2002 a súčasne rozhodla, že ide o zmluvu podľa článku 7 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky, ktorá má prednosť pred zákonmi Slovenskej republiky. Prezident Slovenskej republiky štatút ratifikoval 8. apríla 2002. Štatút je deklarácia medzinárodnoprávnej definície zločinu proti ľudskosti ako smernica pre jeho aplikáciu.

Článok 7 Štatútu definuje zločiny proti ľudskosti takto:

1. Na účely tohto štatútu „zločin proti ľudskosti“ znamená akýkoľvek z týchto činov, ak bol spáchaný ako súčasť rozsiahleho alebo systematického útoku namiereného proti civilnému obyvateľstvu s vedomím útoku, akým je

- a) vražda,
- b) vyhladzovanie,
- c) zotročenie,
- d) deportácia alebo násilný presun obyvateľstva,
- e) uväznenie alebo iné závažné pozbavenie osobnej slobody porušujúce základné pravidlá medzinárodného práva,
- f) mučenie,
- g) znásilnenie, sexuálne otroctvo, vynútená prostitúcia, násilné tehotenstvo, vynútená sterilizácia alebo iné formy sexuálneho násillia porovnateľnej závažnosti,
- h) prenasledovanie akejkoľvek identifikovateľnej skupiny alebo kolektívu z politických, rasových, národnostných, etnických, kultúrnych, náboženských dôvodov, z dôvodu pohlavia, ako je definované v odseku 3, alebo z iných dôvodov, ktoré sú všeobecne uznávané ako neprípustné podľa medzinárodného práva, v súvislosti s akýmkoľvek činom uvedeným v tomto odseku alebo akýmkoľvek trestným činom v rozsahu právomoci Súdu,
- i) nedobrovoľné zmiznutie ľudí,
- j) trestný čin apartheidu,
- k) ďalšie neľudské činy podobnej povahy úmyselne spôsobujúce veľké utrpenie alebo vážne zranenie tela alebo poškodenie duševného či fyzického zdravia.

2. Na účely odseku 1

- a) „útok namierený proti akémukoľvek civilnému obyvateľstvu“ znamená konanie, v ktorého priebehu dochádza k opakovanému páchaniu činov uvedených v odseku 1 proti akémukoľvek civilnému obyvateľstvu v súlade so štátnou alebo s organizačnou politikou uskutočňovania alebo podporovania týchto útokov,
- b) „vyhladzovanie“ obsahuje úmyselné privodenie životných podmienok, medziiným zmarenie prístupu k potravinám a liekom, ktorého cieľom je zničenie časti obyvateľstva,
- c) „zotročenie“ znamená výkon niektorých práv alebo všetkých práv spájajúcich sa s právom k vlastníctvu voči osobe a zahŕňa výkon takeého práva v priebehu obchodovania s osobami, najmä so ženami a s deťmi,
- d) „deportácia alebo násilný presun obyvateľstva“ znamená nútené premiestnenie dotknutých osôb z oblastí, kde sú zákonne prítomní, vyhnaním alebo iným donucovaním bez dôvodov povolených medzinárodným právom,
- e) „mučenie“ znamená úmyselné spôsobenie veľkej telesnej alebo duševnej bolesti alebo utrpenia väznenej osobe alebo osobe, nad ktorou mal kontrolu obžalovaný. Pod mučenie nespadá bolesť alebo utrpenie vyplývajúce iba z podstaty zákonných

- sankcií alebo ako ich sprievodný jav,
- f) „nútené tehotenstvo“ znamená nezákonné obmedzenie ženy násilne privedenej do iného stavu s úmyslom ovplyvňovať etnické zloženie akéhokoľvek obyvateľstva alebo vykonávať iné závažné porušenia medzinárodného práva. Táto definícia sa v žiadnom prípade nemá interpretovať ako ovplyvňovanie vnútroštátnych zákonov súvisiacich s tehotenstvom,
 - g) „prenasledovanie“ znamená úmyselné a závažné odňatie základných práv v rozpore s medzinárodným právom z dôvodu identity skupiny alebo kolektívu,
 - h) „trestný čin apartheidu“ znamená neľudské činy podobného charakteru, ako sú čin uvedené v odseku 1, spáchané v kontexte inštitucionalizovaného režimu systematického utláčania a prevahy jednej rasovej skupiny nad akoukoľvek inou rasovou skupinou alebo skupinami s úmyslom zachovať tento režim,
 - i) „nedobrovoľné zmiznutie ľudí“ znamená zatknutie, väzbu alebo zavlčenie osôb s úmyslom vyňať ich spod ochrany zákona na dlhšie časové obdobie štátom alebo politickou organizáciou alebo s oprávnením, podporou alebo tichým súhlasom štátu alebo politickej organizácie s následným odmietnutím priznania tohto odňatia slobody alebo poskytovania informácií o osude alebo mieste pobytu takýchto osôb.

Článok 27

Irelevantnosť úradného postavenia

1. Tento štatút sa rovnako vzťahuje na všetky osoby bez rozdielu na základe úradného postavenia. Najmä úradné postavenie hlavy štátu alebo predsedu vlády, člena vlády alebo parlamentu, voleného zástupcu alebo vládneho predstaviteľa v žiadnom prípade nezbavuje osobu trestnoprávnej zodpovednosti podľa tohto štatútu ani netvorí ako taký, vo svojej podstate alebo zo svojej podstaty, dôvod na zníženie trestu.

2. Imunity alebo osobitné procesné pravidlá, ktoré sa môžu pripájať k úradnému postaveniu osoby podľa vnútroštátneho alebo medzinárodného práva, nebránia Súdu vykonávať svoju jurisdikciu nad takouto osobou.

Článok 28

Zodpovednosť veliteľov a iných nadriadených

Okrem iných dôvodov trestnoprávnej zodpovednosti podľa tohto štatútu pre trestné činy v jurisdikcii Súdu:

- a) Vojenský veliteľ alebo osoba efektívne konajúca ako vojenský veliteľ je trestnoprávne zodpovedná za trestné činy v jurisdikcii Súdu spáchané silami pod ich efektívnym velením a riadením, podľa toho, o aký prípad ide, v dôsledku ich zlyhania náležite riadiť takéto sily, kde
 - i) tento vojenský veliteľ alebo osoba vedeli alebo na základe okolností v tom čase mali vedieť, že sily spáchali alebo sa chystali spáchať takéto trestné činy, a
 - ii) tento vojenský veliteľ alebo osoba neuskutočnili všetky potrebné a primerané opatrenia v rámci svojej právomoci na zabránenie alebo potlačenie ich spáchania alebo nepredložili vec kompetentným orgánom na vyšetrovanie a trestné stíhanie.
- b) V súvislosti so vzťahmi nadriadenosti a podriadenosti, ktoré nie sú opísané v písmene a), nadriadený je trestnoprávne zodpovedný za trestné činy v jurisdikcii Súdu, ktoré spáchali podriadení pod jeho efektívnou autoritou a riadením ako výsledok jeho neschopnosti náležite riadiť takýchto podriadených, kde
 - i) nadriadený vedel alebo vedome prehliadal informácie, ktoré jasne naznačovali, že podriadení spáchali alebo sa chystali spáchať takéto trestné činy,

- ii) trestné činy sa týkali aktivít, ktoré boli v rámci efektívnej zodpovednosti a riadenia nadriadeného, a
- iii) nadriadený neuskutočnil všetky potrebné a primerané opatrenia v rámci svojej právomoci na zabránenie alebo potlačenie ich spáchania alebo nepredložil vec kompetentným orgánom na vyšetrenie a trestné stíhanie.

Článok 29

Neuplatniteľnosť premlčacej lehoty

Na trestné činy v jurisdikcii Súdu sa nevzťahuje žiadna premlčacia lehota.

(Spracované s použitím medzinárodných dokumentov, Zbierky zákonov Slovenskej republiky

Yves Ternon: Genocidy XX. stoločí, Praha 1997, Edition du Seuil 1996)

5. Verejná činnosť Ústavu pamäti národa

5.1 Súčinnosť a spolupráca so štátnymi orgánmi Slovenskej republiky

Ústav pamäti národa uzavrel písomné dohody o vzájomnej spolupráci so Slovenskou informačnou službou (**príloha č. 3**), Vojenským obranným spravodajstvom, dve dohody s Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky a dohodu so Správou väzenskej a justičnej stráže. Dohody so Slovenskou informačnou službou a s Vojenským spravodajstvom zhodne upravujú využívanie archívnych dokumentov Ústavu pamäti národa a tiež možnosť vyňať niektoré skutočnosti obsiahnuté v archívnych dokumentoch Ústavu pamäti národa zo sprístupnenia a zverejnenia podľa § 6 Zákona o pamäti národa.

Dohoda uzavretá s Ministerstvom vnútra upravuje vzájomnú spoluprácu medzi Archívom Ústavu pamäti národa a archívmi v správe Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, druhá dohoda upravuje spôsob odovzdania archívnych dokumentov z archívov Ministerstva vnútra Slovenskej republiky v Nitrianskej Strede a v Levoči a prístup pracovníkov Ústavu pamäti národa do archívov Ministerstva vnútra.

Dohoda so Správou väzenskej a justičnej stráže upravuje využívanie archívnych dokumentov. Okrem zmluvnej spolupráce poskytuje Ústav pamäti národa archívne dokumenty pre bezpečnostné previerky osôb vykonávané Národným bezpečnostným úradom podľa zákona č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností.

5.2 Verejná činnosť doma

Pri príležitosti 1. výročia činnosti ústavu sa v dňoch 21. - 22. 6. 2004 uskutočnila Výročná konferencia v Častej - Papierničke za účasti všetkých zamestnancov a pozvaných hostí. Spomedzi hostí s referátmi vystúpili Christof Schaeffgen, bývalý berlínsky prokurátor s príspevkom „Trestno-právne aspekty vyrovnávania sa s komunistickou minulosťou“, poslanec Národnej rady Slovenskej republiky historik Dušan Čaplovič s príspevkom „Obdobie neslobody z pohľadu historika“, a p. František

Bartoš z Ordinariátu ozbrojených síl Slovenskej republiky s príspevkom „Morálno-etické princípy vyrovnávania sa s minulosťou“.

Ústav pamäti národa sa ako spoluorganizátor podieľal na vedeckej konferencii *Malé dejiny veľkých udalostí*, organizovanej spoločne s Ústavom etnológie Slovenskej akadémie vied v spolupráci s Katedrou etnológie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Slovenským národným múzeom a Národopisnou spoločnosťou Slovenska v dňoch 10.-12. novembra 2004 v Bratislave. S príspevkami na konferencii vystúpili dvaja pracovníci Sekcie prístupňovania.

Verejne odznali informácie o podujatiach, ktoré Ústav pamäti národa organizoval spoločne s Konfederáciou politických väzňov Slovenska (Pietna spomienka a seminár 21. 8. 2004 v Leopoldove - 200 účastníkov, seminár o M. Pecíkovej - významnej osobnosti medzi politickými väzenkyňami –28. 9. 2004 v Bratislave, 130 účastníkov).

O svojej činnosti Ústav pamäti národa informoval na viacerých tlačových besedách: v januári – cyklus dokumentárnych filmov, v máji – rok od vzniku ÚPN, v októbri – prvá publikácia ÚPN, v novembri – zverejnenie prepisov registrov zväzkov KS ZNB – Správy ŠtB Košice, vo februári 2005 boli zverejnené prepisy registračných protokolov stredoslovenského a v marci 2005 západoslovenského kraja.

Po zverejnení prvých registrov zväzkov bývalej ŠtB enormne vzrástol záujem médií o vyjadrenia a priamu účasť zástupcov Ústavu pamäti národa v spravodajských a publicistických reláciách. V samotnom novembri bolo zaznamenaných viac ako 50 mediálnych výstupov, v priebehu decembra ich bolo asi 20. Od januára 2005 sa počet týchto výstupov z mesiaca na mesiac zdvojnásoboval. V januári sme ich zaznamenali 56, vo februári 109 a v marci 213.

Pozitívne možno hodnotiť vydanie úvodného ako aj prvého čísla štvrťročníka Pamäť národa. Samostatnou kapitolou je tvorba a úpravy internetovej stránky ústavu, ktorá sa stala dôležitým prezentačným médiom. Návštevnosť sa od novembra bežne pohybuje na úrovni niekoľko tisíc prístupov denne, v obdobiach po zverejnení registrov zväzkov to však bolo denne aj približne 20 000 prístupov.

V novembri 2004 sa Ústav pamäti národa v celoslovenskom rebríčku návštevnosti stránok umiestnil na 41. mieste so 152 338 prístupmi. Doteraz najlepší výsledok bol dosiahnutý v marci 2005 – 222 540 prístupov znamenalo to 11. miesto spomedzi 4115 stránok (viď str. 18 – 19 tejto správy).

Prostredníctvom e-mailu sa na ústav obrátilo od apríla do októbra 2004 takmer 50 občanov. K niekoľkonásobnému zvýšeniu záujmu došlo v ďalších mesiacoch: v novembri ich bolo 219, v decembri 65.(v januári 2005 60, vo februári 85 a v marci 125). V reakciách sa dožadovali vysvetlenia k registračným protokolom, ďalej sa zaujímali o to, ako majú postupovať v prípade záujmu o sprístupnenie materiálov, a tiež vyjadrovali súhlas, ale aj nesúhlas s činnosťou ÚPN. Názory týchto osôb sú veľmi dôležité z hľadiska monitorovania verejnej mienky.

Ústav pamäti národa poskytol verejnosti stanoviská k výročiam významných udalostí (25. marec 1988, 21. august 1968).

O Ústave pamäti národa informovali médiá prevažne pozitívne, negatívne reakcie na jeho činnosť sa vyskytli zriedka. Za obdobie od apríla do októbra 2004 sa v tlači a elektronických médiách objavilo približne 50 výstupov so zmienkou o ÚPN, ústav prezentoval svoju činnosť aj prostredníctvom tematických článkov a odbornej

publicistiky v denníku SME a týždenníku Domino Fórum. Zmienka o ústave odznela aj v dokumente o I. Karvašovi, ktorý nakrútila STV pod názvom Financoval som SNP.

Koncoročná konferencia zamestnancov bola venovaná hodnoteniu činnosti ústavu od jeho vzniku z pohľadu členov Správnej a Dozornej rady. Konala sa 15. 12. 2004 v Bratislave.

Východiská a zámery verejnej prezentácie ústavu na nasledujúce obdobie

Ústav pamäti národa je aj pre médiá nepochybne dôležitou inštitúciou, keďže však ide o veľmi citlivú oblasť, je potrebné prezentovať problematiku s čo najväčšou presnosťou, aby sa zabránilo jej nejednoznačnému výkladu. Tento stav je vo veľkej miere spôsobený nedostatočnou orientáciou v problematike, ktorou sa Ústav pamäti národa zaoberá. Situácia sa však postupne zlepšuje, a to aj vďaka informáciám, zverejneným na internetovej stránke.

Plánované tlačové konferencie:

- a) pri príležitosti výročia August '68
- b) pri príležitosti výročia November '89
- c) bilancia činnosti v roku 2005 – december
- d) osobitne budú prezentované nové publikácie a dokumentárne filmy.

Vo vzťahu k médiám je potrebné zamerať sa na zlepšenie ich informovanosti o problematike. Tu zohrá úlohu štvrťročník Pamäť národa a knižné publikácie. Z tohto hľadiska bude dôležitým zverejňovanie jednotlivých typov zväzkov. Ústav pamäti národa môže zaujať verejnosť predovšetkým štúdiami, v ktorých využije vlastný archív. Ďalšie ťažisko verejného pôsobenia sa nachádza v Sekcii právnych analýz a rekonštrukcie dokumentov: náplň jej činnosti, zahŕňajúca aj spoluprácu s prokuratúrou, novinárov zaujíma už v súčasnosti.

5.3 Zahraničné kontakty a aktivity

Zahraničné aktivity v roku 2004 znamenali prínos dvojakého významu. Ústav pamäti národa sa dostáva do povedomia európskych odborných kruhov i verejnosti a nadviazal mnoho užitočných pracovných kontaktom pre medzinárodnú spoluprácu v oblasti.

Marec 2004 - Švajčiarsko – Bazilej, Zürich, Bern, Ženeva

Zoznámenie Zväzu spolku Slovákov a Čechov s Ústavom pamäti národa a jeho činnosťou. Prednášky a ukážky z dokumentárnych filmov.

Apríl 2004: Maďarsko – Komárom

Medzinárodná konferencia pri príležitosti 60. výročia Holokaustu v Maďarsku.

Máj 2004: Poľsko – Varšava

Prvé pracovné stretnutie v Inštitúte pamäti národa zamerané na prípravu medzinárodnej konferencie „Komunistický bezpečnostný aparát v strednej a východnej Európe v rokoch 1944/45-1989“.

Rumunsko - Bukurešť

Medzinárodná konferencia „Blízka minulosť: Pohľad dozadu, 2003 – 1933“. Prezentácia referátu s názvom „Ústav pamäti národa a jeho archív“.

Česká republika - Jáchymov, Příbram

Účast' na každoročnom stretnutí Konfederácie politických väzňov v ČR s názvom „Jáchymovské peklo“. Návšteva Múzea tretieho odboja, lágra Vojna v Příbrame.

Jún 2004: Rakúsko - Graz

Medzinárodná konferencia „Spravodajské služby v strednej a východnej Európe v 20. storočí“. Za ÚPN boli prezentované 2 príspevky.

Nemecko – Berlín

Návšteva Centra pre Východnú Európu – prednáška o úlohách a cieľoch ÚPN. Zároveň sa uskutočnilo pracovné stretnutie s predstaviteľmi Úradu spolkového zmocnenca pre otázky STASI.

September 2004: Poľsko – Varšava

Študijný pobyt zamestnancov ÚPN na základe pozvania Inštitútu pamäti národa, partnerskej organizácie ÚPN.

Česká republika – Praha

Medzinárodná konferencia „Archívy v medzinárodnom kontexte“.

Október 2004

Maďarsko – Veszprém

Prezentácia prednášky na medzinárodnej vedeckej konferencii o vysídlení Maďarov z Matúšovej zeme do Maďarska v r. 1947-48 a zároveň prezentácia vedeckej činnosti ÚPN.

Česká republika – Špindlerov mlyn

Účast' na sympóziu Občianskeho inštitútu „15 let po sametu – kritické ohľadnutí“, za ÚPN prezentácia príspevku s názvom „Vyrovňovanie sa s komunizmom na Slovensku“.

Švajčiarsko – Bazilej, Zürich, Ženeva, Bern

Prednáškové turné ÚPN uskutočnené z podnetu bazilejského spolku Domov v spolupráci so švajčiarskou sekciou Spoločnosti pre vedu a umenie.

USA – Washington

Návšteva archívu US National Archives.

Česká republika - Jihlava

Účast' na Burze námětů Jihlava s projektom „Agent Nižňanský...“

November 2004

Česká republika – Praha

Konferencia pri príležitosti 15. výročia pádu komunizmu v bývalom Československu v Senáte Parlamentu ČR, prezentácia príspevku s názvom „Vyrovňovanie sa s komunizmom na Slovensku“.

Izrael – Jeruzalem, Yehud, Tel Aviv

Nakrúcanie svedectva oral history pre dokumentárny film „Vlaky nádeje“.

Poľsko - Varšava

Druhé pracovné stretnutie v Inštitúte pamäti národa zamerané na prípravu medzinárodnej konferencie „Komunistický bezpečnostný aparát v strednej a východnej Európe v rokoch 1944/45-1989“.

V rámci medzinárodnej vedeckej konferencie *Komunistický bezpečnostný aparát v strednej a východnej Európe 1944/45 – 1989*, ktorú pripravuje Inštitút pamäti národa (Poľsko), Ústav politických štúdií Poľskej akadémie vied, Úrad spolkovéj splnomocnenkyne pre podklady štátnobezpečnostnej služby bývalej NDR, Nadácia pre historické spracovanie diktatúry SED, Centrum pre súčasný historický výskum (Nemecko), Ústav pre dokumentáciu a vyšetrovanie zločinov komunizmu Polície ČR, Ústav soudobých dejín (ČR) a Ústav pamäti národa, boli do programu akceptované dva príspevky, ktoré pripravujú pracovníci Sekcie sprístupňovania: *Štátna bezpečnosť a jej činnosť v „problematike sionizmu“ na Slovensku 1969-1980* a *Únosy ako pracovná metóda ŠtB za železnou oponou – Únos Imricha Suckého*.

Ďalšie pracovné rokovania boli uskutočnené v Prahe – Senát Českej republiky, Úrad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu Policie ČR, Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, Archiv MV ČR, Vojenský historický archiv, Státní ústřední archiv, MO ČR.

6. Budovanie Ústavu pamäti národa

V hodnotenom období boli vytvárané priestorové, materiálne, personálne a finančné podmienky pre zabezpečenie plnenia náročných a rozsiahlych verejných úloh, uložených Ústavu pamäti národa zákonom. V nasledujúcej časti sú zhrnuté výsledky, dosiahnuté v improvizovaných priestorových a materiálnych podmienkach s nedostatočným finančným a personálnym zabezpečením plnenia významnej verejnoprospešnej činnosti.

Organizačná štruktúra Ústavu pamäti národa sa počas roka 2004 takmer nemenila, čo nasvedčuje tomu, že je vytvorená pre reálne plnenie základných úloh, ktoré ústavu ukladá Zákon o pamäti národa. Člení ústav na odborné sekcie - sekciu archívu, vedeckého výskumu a bádania, sekciu sprístupňovania, sekciu informatiky, sekciu právnych analýz a rekonštrukcie. Tie sa ďalej členia na oddelenia. Logistiku ústavu zabezpečuje Kancelária predsedu Správnej rady s oddelením ekonomiky a správy a ďalej členená na referáty. Organizačná štruktúra Ústavu pamäti národa podľa platného organizačného poriadku je v **prílohe č. 1** tejto správy.

Personálne, organizačné, finančné a materiálne zabezpečenie činnosti

Z dôvodu rozširovania počtu pracovníkov a na základe rozhodnutia Generálnou prokuratúry o nepredĺžení zmluvy o zapožičaní priestorov v sídle Okresnej prokuratúry Bratislava 2 na Kvetnej ulici, ktoré sa stali sídlom Ústavu pamäti národa v septembri 2003, bolo nutné hľadať nové priestory a v auguste 2004 bol realizovaný nájom kancelárskych priestorov v budove Doprastavu na Košickej ulici 52. Z dôvodu narastajúceho objemu preberaných materiálov boli archívne priestory v budove na Miletičovej ulici rozšírené o nové depozity.

Žiadosť o poskytnutie rozpočtových prostriedkov na zabezpečenie činnosti

ústavu v roku 2004 bola v spolupráci s Ministerstvom spravodlivosti SR pripravovaná v júli 2003, kedy prebehli viaceré rokovania vo veci návrhu rozpočtu na rok 2004. Požadovaná výška 70 000 tis. Sk bola Ministerstvom financií Slovenskej republiky upravená o jednu tretinu – na výšku 45 610 tis. Sk. Tieto prostriedky boli poskytnuté transferom z kapitoly Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky a boli použité v rozpisom schválenej skladbe. Prostriedky boli na účet Ústavu pamäti národa prevedené v januári 2004. Záverečný účet a komentár je v **prílohe č. 2** tejto správy.

Počas roka 2004 sa v rámci plánovaného rozširovania počtu pracovníkov uskutočnili prijímacie pohovory na pracovné miesta v jednotlivých sekciách, ktoré absolvovalo 48 uchádzačov o zamestnanie. Novoprijatých bolo 32 pracovníkov. Výpoveď podali dvaja zamestnanci, čím stav zamestnancov k 31.12.2004 dosiahol počet 65 osôb.

6.1 Sekcia archívu

Stratégia a plán práce archívu boli v roku 2004 zamerané na päť hlavných úloh, počnúc od organizačných až po vedeckú činnosť.

Organizačné úlohy

Archív Ústavu pamäti národa bol zaregistrovaný na Odbore archívniectva a registratúry Ministerstva vnútra Slovenskej republiky ako archív osobitného významu dňa 7. 8. 2004. Na základe toho je Archív Ústavu pamäti národa súčasťou siete verejných archívov na Slovensku, ktoré sa riadia zákonom 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach. Podľa tohto zákona je archív Ústavu pamäti národa archívom právnickej osoby zriadenej zákonom.

Bádateľský poriadok, ktorý platí, upravuje pravidlá využívania a sprístupnenia archívnych dokumentov v bádateľni, ktorá je prístupná od júla 2004, odkedy bolo evidovaných 16 bádateľov (11 vlastných a 5 externých) a 85 bádateľských návštev.

Ochrana archívnych dokumentov

Na ochranu archívnych dokumentov (preventívna ochrana, konzervovanie a reštaurovanie) boli zabezpečené úpravy depozitov tak, aby boli vyhovujúce pre preventívnu ochranu, elimináciu vonkajších degradačných faktorov - teplo, svetlosť, vlhkosť, prach.

V oblasti digitalizácie registračných protokolov operatívnych zväzkov boli úlohy splnené. Elektronická kópia registračných protokolov slúži ako základ pri zverejňovaní na našej webovej stránke.

Sprístupňovanie a spracovanie archívnych fondov

Najväčší dôraz bol kladený na klasifikáciu a usporiadanie archívnych fondov Krajskej správy Zboru národnej bezpečnosti Správy štátnej bezpečnosti a okresných oddelení. Vnútorňa štruktúra bola rozdelená na registratúrne pomôcky, na písomnosti pôvodne utajené na stupeň Prísne tajné a Tajné a administratívne (obyčajné).

Súbor registratúry štátnej bezpečnosti bol prevzatý neusporiadaný, v balíkoch. 122 archívnych fondov (v tom Západoslovenský kraj: 46, Stredoslovenský:38 a Východoslovenský.:38) celkove 476 krabíc.

Úlohy

Viac ako pol roka bolo prioritou sekcie prepisovanie registračných protokolov operatívnych zväzkov. Z celkového počtu 89 zväzkov bolo prepísaných 60 ks.

Pracovníci archívu sa zúčastňujú na prácach sprístupňovaní zväzkov žiadateľom a Národnému bezpečnostnému úradu, Slovenskej informačnej službe, Vojenskému obrannému spravodajstvu a súdom. Ku dňu 31.12. bolo v archíve registrovaných 250 žiadostí, z čoho 13 je nevybavených. Pre sekciu sprístupňovania bolo vydaných celkom 809 výpisov z registračných protokolov.

Preberanie archívnych fondov a archívnych dokumentov

Ústav pamäti národa preberá archívne fondy a dokumenty z archívov Ministerstva vnútra Slovenskej republiky v Nitrianskej Strede a Levoči. Kapacita depotov archívu je 10.000 archívnych škatúľ. Ku dňu 30. 12. 2004 archív spravuje 234 archívnych fondov a 6937 archívnych krabíc. Celková kapacita je využitá na 70%.

Do 31. 12. 2004 archív prevzal 60 479 zväzkov agendy KS ZNB S-ŠtB Košice, Banská Bystrica a Bratislava.

Realizuje sa akvizičná činnosť - nákup dobovej tlače, periodík. Získame z „Presscentra“ aj celú zbierku denníkov ÚV KSS Pravda a Új Szó, a ďalšie cenné publikácie.

Vedecká činnosť

V marci 2004 bolo usporiadané podujatie pod názvom Odborný deň Archívu ÚPN, kde bol formou prednášok prezentovaný archív a archivárska práca Ústavu pamäti národa. Súčasťou odborného dňa bola aj výstava z dokumentov archívu ÚPN.

Bolo vypracovaných 12 vedeckých projektov. Jeden z týchto riešených projektov bol vypracovaný na medzinárodnú konferenciu vo Varšave (jún 2005). Výskum na 8 projektoch bol dočasne prerušený, no i napriek tomu, dvomi z nich, sekcia prezentovala Ústav pamäti národa v zahraničí: Utečenectvo a evakuácia obyvateľstva južného Slovenska v rokoch 1944-45 (Ostrihom); Ústav pamäti národa a jeho archív (Bukurešť). Výsledok vzájomnej výmeny obyvateľstva medzi Maďarskom a Československom (Veszprém).

Dlhodobé pracovné a vedecké úlohy

V oblasti ochrany archívnych dokumentov - zabezpečiť konzervovanie a reštaurovanie, hlavne zväzkov.

V oblasti sprístupnenia a spracovania archívnych fondov - postupne inventarizovať nespracované fondy. Vyhотовiť analytické pomôcky a vydať ich tlačou, ako publikácie Ústavu pamäti národa. Robí sa to na celom svete. Analytické pomôcky s úvodom a pomocným aparátom sa všade považujú za vedeckú prácu.

Príprava publikácie Sprievodca po archívnych fondoch Archívu ÚPN. Sprievodca je syntetická pomôcka, ktorá poskytuje základné informácie o archívnych fondoch archívu a o možnostiach ich využitia.

6.2 Sekcia sprístupňovania

V súlade so zámermi Sekcie sprístupňovania na rok 2004 bol v priebehu roka odstránený časový sklz pri odosielaní písomných odpovedí žiadateľom, zapríčinený niekoľkokomesačným oneskorením odovzdania dokumentov štátnej bezpečnosti Slovenskou informačnou službou. Administratívna agenda tzn. odosielanie písomných odpovedí žiadateľom je vybavovaná priebežne a všetky personálne a technické zdroje Sekcie sprístupňovania boli sústredené na pripravovanie dokumentov na sprístupňovanie oprávneným žiadateľom.

V priebehu roka 2004 bol pripravený a na schválenie Správnou radou ÚPN predložený Vnútorý poriadok Oddelenia vedeckého bádania Ústavu pamäti národa, ktorého zriadenie v rámci Sekcie sprístupňovania bolo stanovené na 1. 3. 2005. Poslaním Oddelenia je v zmysle úloh, určených Zákonom o pamäti národa vyhodnocovať, vedecky spracúvať dokumenty bezpečnostných zložiek štátu z doby neslobody a vyvíjať publikačnú činnosť.

Sekcia sprístupňovania sa podieľala na publikačnej a výskumnej činnosti ÚPN aj v priebehu roka 2004. K 31.12.2004 bolo do tlače pripravených päť štúdií a editované ďalšie tri štúdie, zaoberajúce sa dobou neslobody.

V súlade s úlohami vedeckého bádania, pripravenými Ústavnou radou sa pracovníci Sekcie zapojili do výskumných projektov Ústavu.

Výskumný projekt *Ústredňa Štátnej bezpečnosti (1939-1945)* sa zaoberá hlavnou bezpečnostnou a represívnou zložkou vojnového Slovenského štátu. Projekt *Tábory nútených prác na Slovensku v rokoch 1948-1953* dokumentuje jeden z najdôležitejších nástrojov komunistického násillia a teroru voči nositeľom odlišných názorov. Potláčanie slobody viery a svedomia mapuje projekt *Slovenskí kandidáti blahorečenia v dokumentoch ŠtB*. Výskumný projekt *ŠtB a jej činnosť v „problematike sionizmus“ na Slovensku* skúma, či Štátnou bezpečnosťou deklarované zisťovanie a odhaľovanie nepriateľskej činnosti nebolo v skutočnosti iba zásterkou totálnej kontroly a potláčania aktivít náboženských spoločností.

Sekcia priebežne spolupracuje na rozsiahlom projekte Oral history *Zbavení slobody – svedectvá bývalých politických väzňov*, ktorý pomocou audiovizuálnej techniky zbiera unikátne svedectvá obetí represívnych orgánov v dobe neslobody.

V rámci medzinárodnej vedeckej konferencie *Komunistický bezpečnostný aparát v strednej a východnej Európe 1944/45 – 1989*, ktorú pripravuje Inštitút pamäti národa (Poľsko), Ústav politických štúdií Poľskej akadémie vied, Úrad spolkovéj splnomocnenkyne pre podklady štátnobezpečnostnej služby bývalej NDR, Nadácia pre historické spracovanie diktatúry SED, Centrum pre súčasný historický výskum (Nemecko), Ústav pre dokumentáciu a vyšetrovanie zločinov komunizmu Polície ČR, Ústav soudobých dejín (ČR) a Ústav pamäti národa, boli do programu akceptované dva príspevky, ktoré pripravuje Sekcia sprístupňovania: *Štátna bezpečnosť a jej činnosť v „problematike sionizmus“ na Slovensku 1969-1980* a *Únosy ako pracovná metóda ŠtB za železnou oponou – Únos Imricha Suckého*.

Dvaja pracovníci Sekcie sprístupňovania sa aktívne zúčastnili na vedeckej konferencii *Malé dejiny veľkých udalostí*, organizovanej spoločne s Ústavom etnológie Slovenskej akadémie vied v spolupráci s Katedrou etnológie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Slovenským národným múzeom a Národopisnou spoločnosťou Slovenska.

6.3 Sekcia informatiky

Zabezpečovanie plnej prevádzky skenovacích pracovísk na skenovanie papierových i mikrofišových dokumentov

Január – február: inštalácia a konfigurácia skenerov - 3 ks stredne výkonných skenerov na papierové dokumenty Fujitsu, 2 ks výkonných skenerov na mikrofišové dokumenty AGFA. Dodávka a inštalácia aplikačného vybavenia pre skenovanie.

Skenovať sa začalo vo februári 2004 s dvomi pracovníkmi.

V októbri bola posilnená skenovacia technika o 2 ks nevýkonných skenerov HP

Október – skenovacie pracovisko začalo fungovať v plánovanom počte 7 pracovníkov.

Celkový počet naskenovaných strán: 163 092

papierových dokumentov: 130 224

mikrofišov: 30 049 strán

mikrofilmov: 2 819 strán.

Implementácia (inštalácia, konfigurácia, zaškolenie) HW a SW jadra systému Ústavu pamäti národa, tzn. databázového systému, dokumentového systému, aplikačného servera, databázového servera vrátane diskového poľa na ukladanie digitálnych obrazov dokumentov

Inštalácia a konfigurácia HW systému

Inštalácia a konfigurácia SW systému

dokumentačný systém

databázový systém

Firewall

Programy a služby na pripojenie do internetu prostredníctvom vládnej siete GOVNET

Programy a služby na používanie elektronickej pošty

Webový server pre stránku www.upn.gov.sk

Statická stránka www.upn.gov.sk, prevádzkovaná na serveri v Úrade vlády, neskôr na serveri v ÚPN

Začali sa analytické a implementačné práce v súvislosti s budovaním informačného systému ÚPN – tvorba SW systému pracujúceho so skenovanými „metadátami“- tzn. s bázou dát a poznatkov extrahovaných zo skenovaných dokumentov

Analytické a implementačné práce súvisiace s ukladáním naskenovaných dokumentov do dokumentačného systému (DMS ÚPN), prvotná indexácia dokumentov. Analytické práce pre ďalšie indexovanie dokumentov.

Spolu s dodávateľskou firmou nainštalovanie a používanie programu na prezeranie a vyhľadávanie v spisoch v DMS ÚPN

Analýza a realizácia off line anotácií spisov pre sprístupňovanie. Podpora práce v sekcii sprístupňovania (celkove bolo spracovaných cca 300 spisov). Príprava na integráciu off line anotovaných dokumentov do DMS ÚPN. Príprava na prácu on line.

Import a validizácia externých dát (registre, protokoly, zväzky) z formátov MS Access, MS Excel TXT – Files a iných do centrálneho DBMS, nad týmito dátami a ostatnými (dokumentovými) dátami vybudovať relácie a APPs, ktoré budú

tvoriť bázu pre činnosti bádateľského, výskumného charakteru ostatných sekcií Ústavu pamäti národa

Import a validácia registrov do databázového systému, čiastočne vypracovaná lustrácia aplikácia nad registrami.

Vytvorenie elektronickej evidencie prevzatých spisov.

Vytvorenie elektronickej evidencie lustračných protokolov z roku 1992.

Projekt zálohovania dát a systémov

Bol vypracovaný projekt zálohovania a archivácie a vypracovaný zálohovací predpis.

Od júla sa začali pokusy s demo verziou sieťového zálohovacieho systému, definovanie politík zálohovania.

Koncom decembra sa realizoval nákup sieťového zálohovacieho systému Veritas Net Backup.

Skenované dokumenty v „čistom“ tvare boli archivované na DVD nosiče.

Praktické činnosti spojené s lustráciou žiadateľov vo všetkých dostupných registroch

Aktualizácia registrov na vyhľadávanie.

Evidencia prevzatých spisov v Archíve Ústavu pamäti národa (nedokončená, neprekontrolovaná).

Príslušníci ŠtB (stav k r. 1989) – neúplná.

Priebežné vyhľadávanie podľa požiadaviek zo sekcie sprístupňovania a sekcie rekonštrukcie.

Web stránka ÚPN

Doplnenie web stránky www.upn.gov.sk o dynamickú časť (vyhľadávanie v registroch)

Úprava dokumentov pre zverejnenie registračných protokolov. V novembri bola zverejnená 1. časť protokolov – Krajskej správy Košice.

Od júla sledovanie návštevnosti stránky.

júl - október:	300 každý mesiac
november:	130 000
december:	50 000 vstupov.

Intranet ÚPN

Bola vypracovaná aplikácia na prevádzkovanie intranetu ÚPN.

St'ahovanie všetkej výpočtovej techniky z Kvetnej na Košickú ulicu a testovanie

Vybudovanie štruktúrovanej kabeláže v priestoroch ÚPN na Košickej ulici.

Prekládka WLAN spojenia.

6.4 Sekcia právnych analýz a rekonštrukcie dokumentov

Sekcia zabezpečovala - vyhľadávanie, rekonštrukcie a analýzy dokumentov represívnych bezpečnostných zložiek štátu a činnosti týchto zložiek v období neslobody s dôrazom na trestnú činnosť a zločiny, ktoré sa tieto zložky dopúšťali voči občanom. V rámci rekonštrukcie ide tiež o organizačnú rekonštrukciu týchto zložiek vrátane ich personálneho obsadenia.

Rekonštrukcia dokumentov:

- vyhľadávanie, zhromažďovanie a vyhodnocovanie dokumentov týkajúcich sa usmrtenia a zranenia osôb príslušníkmi Pohraničnej stráže na štátnych hraniciach v rokoch 1948-89,
- zhromažďovanie vyšetrovacích spisov ŠtB k prípadom ľudí usmrtených na hraniciach,
- rekonštrukcia spravodajskej služby Pohraničnej stráže, jej personálneho obsadenia, agentúrnej siete a záujmových osôb tejto služby,
- rekonštrukcia organizácie, zloženia a činnosti správy vyšetrovania ŠtB s dôrazom na skupinové procesy vykonávané štátnou bezpečnosťou,
- systematické mapovanie a popisovanie obsahu fondu bývalej I. správy ŠtB, ktoré je nevyhnutné pre ďalšie spracovanie a analýzu činnosti tejto zložky ŠtB (nedisponujeme evidenčnými pomôckami tejto správy),
- rekonštrukcia zloženia a činnosti vojenskej kontrarozvedky v bratislavskej 11. brigáde Pohraničnej stráže.
- prepis a rekonštrukcia registračných protokolov jednotlivých krajských správ ZNB (správ S-ŠtB) a ich spracovanie pre zverejnenie na internete.

Právne analýzy

Oddelenie v zmysle § 1 a § 8 odst. d) Zákona o pamäti národa pripravuje podnet pre trestné stíhanie vo veci usmrtenia občanov mínami, elektrickým prúdom a použitím automatických zbraní na štátnych hraniciach v rokoch 1948-89 s dôrazom na trestnú zodpovednosť tých funkcionárov štátu, ktorí tento smrtiaci režim iniciovali, zlepšovali, udržiavali a vynucovali jeho dodržiavanie. Vypracovanie tohto podnetu bolo limitované tým, že dohoda medzi Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky a Ústavom pamäti národa o odovzdaní príslušných archívnych materiálov a kádrových spisov príslušníkov bezpečnostných zložiek do archívu ústavu bola podpísaná až v marci 2005.

Bolo spracovaných 17 podnetov, prijatých od občanov. Najzávažnejšie z nich sa týkajú objasnenia a vyšetrenia – smrti kňaza Přemysla Coufala (r.1981), smrti signatára Charty 77 Tomáša Petřivého (v roku 1986), likvidácia Demokratickej strany na Slovensku v roku 1948, vraždy civilných občanov zo strany partizánov v rokoch 1944-45, procesy s rehoľníkmi v roku 1950, zranenia občanov okupačnými vojskami v roku 1968, smrť obvineného vo vyšetrovacej väzbe (rok 1985).

Na požiadanie príslušného súdu v Slovenskej republike, boli vyhľadané a poskytnuté archívne materiály týkajúce sa činnosti bývalej ŠtB.

Tvorba dokumentárnych filmov

V rámci cyklu dokumentárnych filmov „Zločiny komunizmu, nacizmu – svedkovia“ sú pred ukončením filmy:

- VLAKY NÁDEJE (záchrana židovských občanov na Slovensku v roku 1944 pred transportmi do koncentračných táborov),
- CENA SLOBODY (usmrtenie v roku 1948 v súvislosti s činnosťou ŠtB na štátnych hraniciach).

6.5 Kancelária predsedu Správnej rady

Tlačový referát

Úlohou referátu je okrem iného zabezpečiť prezentáciu činnosti ústavu na verejnosti, predovšetkým prostredníctvom tlače, rozhlasu a televízie. Informovanie o problematike, ktorou sa Ústav pamäti národa zaoberá, pozostávalo počas roku 2004 z dvoch etáp, ktoré na seba nadväzovali. Do októbra v ňom dominovala oblasť zabezpečenia činnosti ústavu, ktorá zahŕňala preberanie, spracovanie a sprístupnenie materiálov. Mediálne výstupy v tom čase bolo potrebné iniciovať. Od novembra sa pozornosť začala upriamovať na zverejnenie prepisov registrov zväzkov, čo následne prinieslo viacero tém aj bez ďalšej iniciatívy. Z tohto hľadiska boli poskytnuté témy na spoločenskú diskusiu, čím Ústav pamäti národa splnil časť úloh, vyplývajúcich zo zákona.

Referát obrany a ochrany

Ústav pamäti národa v roku 2004 prevzal materiály pochádzajúce od bývalej štátnej bezpečnosti a ďalších bezpečnostných zložiek ČSSR. Ich dovtedajšími držiteľmi boli Slovenská informačná služba a Ministerstvo obrany Slovenskej republiky (Vojenské obranné spravodajstvo). Predseda Správnej rady Ústavu pamäti národa ustanovil preberaciu komisiu z radov pracovníkov ústavu a vyžiadal ich bezpečnostnú previerku od Národného bezpečnostného úradu pre najvyšší stupeň utajenia „Prísne tajné“.

Väčšina preberaných materiálov bola v minulosti utajovaná. Rozhodnutím predsedu Správnej rady Ústavu pamäti národa vyplývajúcim zo zákona o pamäti národa a v súlade so zákonom o ochrane utajovaných skutočností bol stupeň utajenia všetkých týchto materiálov zrušený a preberacia komisia vykonala následné zákonné administratívne kroky.

Postup preberania uvedených materiálov bol prerokovaný medzi predsedom Správnej rady Ústavu pamäti národa a štatutárnymi zástupcami druhých strán a následne schválený. Takto preberacia komisia prevzala od Slovenskej informačnej služby 21 dávok materiálov a od Vojenského obranného spravodajstva 1 dávku materiálov. Celý proces predávania materiálov prebehol bez závad a mimoriadnych udalostí a podľa dohodnutých postupov a harmonogramu.

Materiály od Slovenskej informačnej služby Ústav pamäti národa komisionálne prevzal vo vyhradených priestoroch Slovenskej informačnej služby v období od 4. februára 2004 do 17. decembra 2004. Ústav pamäti národa prevzal spolu 20 dávok evidovaných materiálov podľa preberacích protokolov a 1 osobitnú dávku netriedených

nevidovaných materiálov určených na skartovanie. Evidované materiály boli odovzdané podľa 20 odovzdávacích protokolov, ktoré obsahovali spolu 47 príloh a spolu 2665 listov príloh. Evidované materiály obsahovali spolu 49 626 spisov a 900 archívnych kníh a protokolov a boli uložené v cca 2500 archívnych krabiciach. Celkový počet listov prevzatých materiálov doteraz nie je zistený.

Preberacia komisia materiály fyzicky prevzala, skontrolovala správnosť ich evidencie v preberacom protokole, podľa obsahu rozhodla o ich príslušnosti Ústavu pamäti národa, vyznačila zrušenie stupňa utajovania materiálu a po kontrole celej dávky zabezpečila prevoz materiálu do určeného priestoru Ústavu pamäti národa. Komisionálne preberanie materiálov zo Slovenskej informačnej služby si vyžiadalo prácu cca 3300 hodín. Následne po prevezení materiálov do Ústavu pamäti národa boli vyhotovené elektronické evidencie prevzatých materiálov, ktoré obsahujú najmä objekt a subjekt spisu, evidenčné, registračné a archívne číslo spisu a stupeň utajenia a rozsah spisu.

Prevzaté materiály boli roztriedené a zadelené do archívnych fondov podľa obsahu:

89	spisov	personálnych príslušníkov zo zložky štátnej bezpečnosti,
14 443	spisov	spravodajských,
17 793	spisov	agentúrnych,
4 847	spisov	objektových,
9 901	spisov	vyšetrovacích,
2 553	spisov	neukončených;

podľa pôvodu:

29 021	spisov	XII. správy a KS ZNB – S ŠtB Bratislava,
12 512	spisov	KS ZNB – S ŠtB Banská Bystrica,
7 593	spisov	KS ZNB – S ŠtB Košice.

Prevzaté materiály vykazovali znaky neúplnosti (oproti originálnemu stavu) a fyzického poškodenia (rozpadajúci sa papier, slabo viditeľný obsah).

Materiály od Vojenského obranného spravodajstva Ústav pamäti národa komisionálne prevzal vo vyhradených priestoroch Ministerstva obrany Slovenskej republiky v období od 7. mája 2004 do 13. mája 2004. Ústav pamäti národa prevzal v 1 dávke spolu 38 archívnych vriec a 3 archívne krabice. Materiál pozostával zo spravodajských spisov, evidenčných kníh a protokolov, lustračných lístkov a rôznych jednotlivých písomností. Materiál po prevzatí je ďalej triedený a katalogizovaný.

Referát obrany a ochrany v roku 2004 spracoval 23 utajovaných písomností, ktoré obsahovali spolu 63 utajovaných príloh, spolu 2896 listov, všetko so stupňom utajenia „Vyhradené“. V oblasti utajovaných skutočností neboli v Ústave pamäti národa žiadne mimoriadne udalosti.

Referát zahraničných vzťahov

Ťažiskom práce referátu bola príprava zahraničných stykov, služobných ciest a realizácia medzinárodných kontaktov a zabezpečenie účasti zástupcov Ústavu pamäti národa na medzinárodných konferenciách, najmä organizačné zabezpečenie a príprava v súvislosti s medzinárodnou konferenciou „Komunistický bezpečnostný aparát v strednej a východnej Európe v rokoch 1944/45-1989“, ktorá sa bude konať vo

Varšave v dňoch 16.-18. júna 2005.

Témou konferencie sú komunistické bezpečnostné aparáty v krajinách okupovaných Sovietskym zväzom a štátoch sovietskeho bloku v Európe. Konferencia má tri hlavné ciele. Jedným je sumarizovať súčasný stav výskumu dejín komunistického bezpečnostného aparátu a vymedziť základné oblasti pre ďalší výskum. Druhým cieľom je vytvoriť V priebehu celého roka 2004 prebiehala príprava a rokovania s Inštitútom pamäti národa vo spoluprácu medzi inštitúciami a autormi, ktorí sa zaoberajú výskumom problematiky komunistického bezpečnostného aparátu. Tretím cieľom je zvýšiť informovanosť verejnosti o činnosti tohoto aparátu.

Konferenciu organizuje Inštitút pamäti národa (Poľsko), Ústav politických štúdií Poľskej akadémie vied, mesto Varšava, Úrad spolkovej splnomocnenkyne pre podklady štátnobezpečnostnej služby bývalej NDR, Nadácia pre historické spracovanie diktatúry SED, Centrum pre súčasný historický výskum (Nemecko), Ústav pre dokumentáciu a vyšetrovanie zločinov komunizmu Polície ČR, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR a Ústav pamäti národa (Slovensko).

Zároveň bola vďaka iniciatívne prístupu a intenzívnej komunikácii so všetkými zúčastnenými úspešne zabezpečená dotácia Višeγράdskeho fondu v sume 20 000 Eur do rozpočtu konferencie.

V roku 2004 bolo uskutočnených 43 zahraničných služobných ciest (ZSC), z toho 16 v I. polroku a 27 v II. polroku. Celkové výdavky na ZSC boli vo výške 368 tis. Sk, niektoré ZSC boli hradené pozývajúcimi organizáciami.

Referát registratúrneho strediska

Registroval v roku 2004 vyše 3200 podaní, okrem bežného spracovania došlej a odchádzajúcej pošty bola zabezpečovaná aj spojovateľská telefonická služba a vybavované stránky – prijíma od občanov žiadosti o prístupnenie.

Ekonomické oddelenie

Realizovalo výberové konania na kancelársku a skenovaciu techniku, na tlačiarske práce pre publikačnú činnosť, prakticky organizovalo sťahovanie sa do nových priestorov, zabezpečovalo komplexný bežný servis v oblasti účtovníctva, miezd, správy majetku a dopravy pre celý ústav s dvojnásobným počtom pracovníkov oproti minulému roku.

Odborný audit za rok 2003 skonštatoval, že všetky oblasti ekonomickej agendy sú vedené v súlade s platnou legislatívou a bez závad. Záverečný účet za rok 2004 je v **prílohe č. 2**.

Personálny referát

Zabezpečoval agendu ľudských zdrojov. Od začiatku roka prijal ústav 95 žiadostí do zamestnania, prevažne žiadateľov s vysokoškolským vzdelaním – historikov, archivárov, filozofov, politológov, pedagógov. Z toho 48 uchádzačov prešlo výberovými konaniami na voľné miesta pri rozširovaní všetkých sekcií ústavu.

Okrem úloh, plnených jednotlivými referátmi, pracovníci Kancelárie predsedu Správnej rady ústavu v roku 2004 zabezpečovali administratívnu podporu práce jednotlivých sekcií i koordinačnú činnosť, organizačne zabezpečovali celouštavné podujatia, prípravu materiálov pre rokovania Výboru aj Správnej rady, vybavovali

priame podania občanov, v ktorých prevažovali žiadosti o informácie, pomoc, právnu radu, riešenie nárokov na odškodnenie atď.

7. Činnosť orgánov Ústavu pamäti národa

Správna rada zasadala počas roka desaťkrát, okrem plnenia zákonom stanovených úloh prerokovávala základné rozhodnutia vo veci činnosti ústavu, schvaľovala interné smernice a ich úpravy, aktívne sa podieľala na tvorbe úloh a projektov a vykonávala kontrolu plnenia konkrétnych úloh.

Dozorná rada zasadala každý mesiac, okrem plnenia zákonom stanovených úloh. Na svojich zasadnutiach bola informovaná predsedom, resp. podpredsedom Správnej rady ÚPN o činnosti ústavu, o situácii ohľadne preberania dokumentov, zverejňovania registra zväzkov, o normách a smerniciach ústavu prijímaných Správnou radou. Prerokovala štvrtročné správy o finančnom hospodárení Ústavu pamäti národa. Kontrolovala, či sú finančné prostriedky používané v súlade so zákonom. Dozerala na priebeh obstarávania tovarov a služieb. Členovia Dozornej rady boli členmi výberových komisií, ktoré vyhodnocovali výberové konanie na nákup počítačov, tlač periodických a neperiodických publikácií, obstaranie regálov do archívu. Na zasadnutia boli pozývaní vedúci sekcií, ktorí informovali o práci jednotlivých sekcií. Dozorná rada prerokovala návrh rozpočtu na rok 2005.

Výbor na svojich týždenných zasadnutiach zabezpečoval koordináciu plnenia správnu radou schválených úloh a riešil praktické otázky chodu ústavu.

Nadácia Ústavu pamäti národa

Ústav pamäti národa, ako právnická osoba – zakladateľ, založil Nadáciu Ústavu pamäti národa.

Účelom nadácie je:

- a) podpora odborného spracovania a šírenia informácií, údajov, poznatkov a výpovedí o dobe neslobody v dejinách Slovenska 20. storočia v duchu cieľov stanovených zákonom č. 553/2002 Z. z. o pamäti národa,
- b) podpora vzdelávania historikov a archivárov, ich študijných pobytov doma a v zahraničí,
- c) výroba a šírenie audiovizuálnych diel a multimedialných diel a podpora výroby a šírenia audiovizuálnych diel a multimedialných diel,
- d) podpora ochrany národného kultúrneho dedičstva,
- e) podpora projektov, služieb a programov zameraných na pomoc dlhodobo chorých, telesne postihnutých, nevládných a inak sociálne odkázaných obetí nacistického a komunistického režimu a ich rodinných príslušníkov,
- f) program podpora poskytovania bezplatnej právnej pomoci,

- g) podpora charitatívnej činnosti,
- h) vydavateľská činnosť a podpora vydavateľskej činnosti,
- i) spolupráca so zahraničnými partnermi s rovnakým účelom činnosti,
- j) organizovanie odborných seminárov a konferencií k danej problematike.

C. Poslanie Ústavu pamäti národa

Poslaním Ústavu pamäti národa je:

Objasniť príčiny straty slobody, majetku a náboženskej viery a jej dôsledky na život a osudy ľudí v epoche nacizmu a komunizmu (doba neslobody) ako **verejnú výzvu a prameň poznávania** pre budúcnosť a dokumentovať odpor voči zločineckým režimom.

Vytvoriť **pamätník** o zločinnosti a nemorálnosti nacizmu a komunizmu a o odpore proti nim.

Odborne spracovať nacizmus a komunizmus vo svojej epoche na Slovensku a v Európe s ohľadom na korene (príčiny), ideológiu a spôsob vykonávania moci.

Vyhľadávať, zhromažďovať a zverejňovať dokumentáciu o zločinoch, ktorých sa dopustili verejní činitelia, predstavitelia režimu nacistickej a komunistickej diktatúry na vlastnom obyvateľstve.

Spolupracovať pritom s verejnými a súkromnými inštitúciami s podobným zameraním v zahraničí.

Vyhľadávať, systematizovať a ukladať v archíve dostupné písomnosti alebo ich kópie, ktoré sa viažu na vykonávanie represívnej štátnej moci nacistického a komunistického režimu na Slovensku a v Československu. Ukladať a udržiavať filmové alebo zvukové výpovede pamätníkov. Vytvoriť, udržiavať a rozširovať verejnú knižnicu kníh, časopisov, zväzkov, filmov a verejnú zbierku historických dokumentov, ktoré sa viažu na epochu nacizmu a komunizmu.

Vytvoriť podmienky pre odborné spracovávanie a zverejňovanie týchto dokumentov, najmä vytvoriť

- digitálnu kópiu archívu písomností usporiadanú pod relačnou databázou na rýchle vyhľadávanie a rekonštrukciu dokumentov,
- skupinu dokumentaristov na vyhľadávanie, zhromažďovanie a spracovávanie písomnej dokumentácie,
- skupinu dokumentaristov pre projekt Oral history,
- skupinu bádateľov pre odborné spracovávanie doby neslobody.

Zriadiť a podporovať produkciu vlastných dokumentárnych filmov a vydavateľstvo časopisov a knižných publikácií o dobe neslobody a ich výrobu a distribúciu.

Stanoviť postupné ciele na dosiahnutie tohto zámeru a cieľov, najmä

- plán úloh dokumentácie zločinov nacizmu a komunizmu,
- projekty vedeckého a odborného bádania,
- plán vytvárania právneho, materiálneho a technického zázemia.

Práca na týchto úlohách bude organizovaná tak, aby bolo možné meniť a dopĺňať úlohy a postupy.

8. Dokumentačné, bádateľské a výskumné úlohy v nasledujúcich rokoch

V tejto časti je uvedený zámer a charakter krátkodobých, strednodobých a dlhodobých úloh a projektov Ústavu pamäti národa na rok 2005 a nasledujúce.

Tieto úlohy a projekty budú ešte podrobené internej a niektoré aj externej oponentúre a predložené Správnej rade Ústavu pamäti národa spolu s riešiteľským, technickým a finančným zabezpečením a termínmi riešenia.

8.1 Registre a rekonštrukcia

Register vyšetrovacích spisov štátnej bezpečnosti

Registre zväzkov – 50. roky

Registre zväzkov centrály (SEO FMV)

Registre I. správy ZNB

Registre objektových zväzkov

Registre III. Správy ZNB

Justičný register súdne rehabilitovaných obetí

Ústredňa štátnej bezpečnosti:

personálne obsadenie a štruktúra 1940-1942; 1942-1944; 1944-1945

Agentúrna sieť Ústredne štátnej bezpečnosti

Likvidácie a arizácie židovského majetku v rokoch 1940-1943

1. fáza: likvidácie (dražby)

2. fáza: arizácie (určení vlastníci)

Krajské veliteľstvo ŠtB Bratislava (koniec 40. a začiatok 50. rokov 20. storočia)
organizačná štruktúra

XII. Správa ŠtB Bratislava (1970-1980)

organizačný vývoj, personálna rekonštrukcia

(podľa odborov s dôrazom na 1., 2., a 6. odbor a okresné oddelenia ŠtB)

KS ZNB Košice (1970-1980)

organizačný vývoj, personálna rekonštrukcia

(podľa odborov s dôrazom na 1., 2., a 6. odbor a okresné oddelenia ŠtB)

Operatívna technika ŠtB v hoteloch na Slovensku

8.2 Dokumentácia nacistických a komunistických zločinov

Vraždy na štátnych hraniciach

Justičné vraždy

Represie voči civilnému obyvateľstvu

8.3 Obete (monografie)

Únos Imricha Suckého

Bernard Nemček – poprava špióna v roku 1955

Jozef Kalinaj, Bernard Jaško

8.4 Výskumné projekty

Ústredňa štátnej bezpečnosti

Hlinkova garda

Diverzifikácia ako faktor identity (nútené pohyby obyvateľstva)

Nútené pohyby obyvateľstva (počas vojny a po vojne)

Týždenník Novoje Vremja - prejav rusínskej otázky v rokoch 1940-1944

Naratívna každodennosť v kontexte historických zlomov v Česku a na Slovensku po roku 1948,
1968, 1989, 1993 (cez prizmu dynamiky vývoja hodnôt)

Štátna bezpečnosť v problematike sionizmus na Slovensku

Analýza vnútorného a vonkajšieho nepriateľa z pohľadu ÚV KSČ

Komunistická strana – procesy a „boj proti triednemu nepriateľovi“

8.5 Oral history

Zbavení slobody – svedectvá o holokauste

Zbavení slobody – politickí väzni

Zbavení slobody – Saleziáni vo väzniciach a TNP

8.6 Projekt archívneho informačného systému PANDORA

Pracovná skupina ktorú sponzorovala UNESCO a bola ustanovená vo februári 1994 Medzinárodnou radou archívov (International council on Archives) na rokovaní v 1993 v Mexiku vypracovala správu s odporúčaniami pre štáty, ktoré prechádzajú od represívnych režimov k demokracii, ako naložiť s archívmi

represívnych režimov.

Správa, známa ako Quintanova správa, zverejnená v časopise Medzinárodnej rady archívov Janus 1998.2 bola podkladom Národnej rady Slovenskej republiky na založenie Ústavu pamäti národa Zákonom o pamäti národa a pre základ projektu informačného systému Pandora.

Ústav pamäti národa na základe unikátneho projektu

- a) ukladá v osobitnom depozite všetky zachované dokumenty represívnych orgánov štátu podľa pôvodného usporiadania, v ktorom tieto dokumenty boli ukladané a využívané represívnymi orgánmi, predovšetkým štátnou bezpečnosťou,
- b) uchováva kópie archíválií v elektronickej podobe na zachovanie v dlhodobom horizonte,
- c) projektuje a utvára databázový informačný systém na vytváranie elektronickej kópie archívnych dokumentov a ich ukladanie v báze poznatkov, ktorá umožní rýchle vyhľadávanie informácií a rekonštrukciu činnosti bývalého represívneho režimu a napomôže k efektívnej bádateľskej činnosti nad dokumentmi,
- d) postupne zverejňuje registre represívnych zložiek,
- e) sprístupňuje kópie archívnych dokumentov podľa Zákona o pamäti národa.

Projekt „Pandora“ je realizovaný na týchto úrovniach:

- usporiadanie dokumentov podľa pôvodných archívnych pomôcok štátnej bezpečnosti a uchovanie v bezpečnom depozite,
- technologická príprava dokumentov v rôznom stave poškodenia a ich opis,
- zhromažďovanie a úprava evidencií represívnych zložiek,
- technologická linka na súbežné skenovanie archívnych dokumentov rôznej kvality, veku, druhu,
- relačná databáza (poznatkovo organizovaná),
- pamäťové pole pre ukladanie extrémne veľkých objemov údajov, rýchle prehľadávanie,
- bezpečnostný ochranný systém.

Ústav pamäti národa, financovaný dotáciou zo štátneho rozpočtu v období roku 2004 realizoval prvú etapu projektu:

1. Vybudoval s využitím modernej archívnej technológie depozit, do ktorého sú usporiadaným spôsobom ukladané fondy bezpečnostných orgánov represívneho režimu.
2. Vybudoval základ technologickej štruktúry pre prácu dokumentačného systému podľa najnovších trendov rozvoja informatiky (hardvér, softvér, sieť). Bezpečný prístup do systému je zaistený na rôznych úrovniach (sieťová, aplikačná, fyzická).
3. Vybudoval skenovacie pracoviská na digitalizáciu archívnych dokumentov. Tieto umožňujú digitalizáciu papierových a mikrofišových dokumentov rôznej kvality.
4. Boli vytvorené podmienky na ukladanie elektronickej kópie archívnych dokumentov na pamäťové diskové pole a do relačnej databázy a začala sa rutinná prevádzka ukladania údajov v zašifrovanom tvare. Na tento účel sa používa spoľahlivý databázový systém a systém pre správu dokumentov a ich obsahu, ktoré spĺňajú atribúty pre tvorbu a bezpečnosť dokumentačných systémov v medzinárodnom meradle.
5. Boli zverejnené prvé registre na internete.
6. Začali sa zahájené analytické práce pre vybudovanie databanky znalostí z archívnych dokumentov. Zahŕňajú analýzu typov dokumentov a ich

štruktúrovaného popisu.

Ďalšie plánované práce na projekte:

7. Zefektívnenie prác na skenovacích pracoviskách.
8. Analytické práce nad rôznymi evidenciami, ich začlenenie do databázy dokumentačného systému a prepojenie s aplikáciami dokumentačného systému.
9. Rozšírenie dokumentačného systému o databanku znalostí z archívnych dokumentov, tvorba aplikácie pre rekonštrukciu stratených dokumentov.
10. Návrh a vybudovanie systému dlhodobu uskladniteľných médií elektronického archívu (napr. magnetooptické alebo magnetické robotické systémy).
11. Zvýšenie bezpečnosti a spoľahlivosti systému pridávaním nových vlastností do systému (napr. čipové karty na riadenie fyzického prístupu aj prístupu k dátam, elektronický podpis, synchronizácia času a časová pečiatka na vstupných údajoch), zálohovanie údajov.

8.7 Sprievodca po archívnych fondoch Archívu Ústavu pamäti národa

Pomôcka, ktorá poskytne základné informácie o archívnych fondoch archívu a o možnostiach ich využitia.

9. Plánované úlohy na rok 2005

9.1 Sekcia archívu

Organizačné úlohy:

Vytvoriť archívny poriadok archívu ÚPN

Ochrana archívnych dokumentov:

Prebaľovanie mikrofišov 1. správy do nových obalov.

Reštaurovanie poškodených archívnych dokumentov.

Sprístupňovanie a spracovanie archívnych fondov (AF)

Vytvorenie schém k inventarizovaniu AF KS ZNB-S ŠtB a OO ŠtB

Vytvorenie schém k inventarizovaniu AF HS VKR – III. S ZNB

Klasifikácia neusporiadaných archívnych fondov prevzaté od SIS

Usporiadanie registratúrnych pomôcok KS a OO ŠtB prevzaté od SIS

Inventarizácia archívnych fondov KS a OO ŠtB

Inventarizácia archívnych fondov VKR

Sceľovanie archívnych fondov so zväzkami (všetky DP)

Usporiadanie lístkovníc

Preberanie archívnych fondov

Zistiť, ktoré archívne fondy v sieti štátnych archívov patria podľa zákona ÚPN

Archívne fondy z archívov MV SR v Levoči a v Nitrianskej Strede podľa podpísanej dohody

Vytváranie archívnych zbierok akvizičnou činnosťou

Preberať a spracovať knižnicu (70.000 titulov knižnice zrušeného Ústavu marxizmu-

leninizmu)

Vedecká činnosť

Medzinárodná konferencia vo Varšave

Vytváranie databázy členov ÚV KSC a ÚV KSS a nižších organizačných štruktúr KSC a KSS

Vytvorenie databázy členov Ľudových milícií

Vytváranie databázy členov PIT (Pacem in terris)

Štúdium odborných tém a projektov

Prípravné práce na vydaní Sprievodcu po archívnych fondov Ústavu pamäti národa

Odborná konzultačná činnosť

Nadviazanie a upevňovanie spolupráce s ostatnými archívami a odbornými pracoviskami

9.2 Sekcia sprístupňovania

- Zabezpečiť plynulé sprístupňovanie dokumentov bývalých bezpečnostných zložiek v personálnych podmienkach, ktoré nastanú po zriadení Oddelenia vedeckého bádania Ústavu pamäti národa.
- Systematicky rozvíjať vedeckú a publikačnú činnosť ÚPN, najmä v rámci štvŕročníka ÚPN *Pamäť národa*.
- Dokončiť rozpracované vedecké príspevky na medzinárodnú vedeckú konferenciu *Komunistický bezpečnostný aparát v strednej a východnej Európe 1944/45 – 1989*.
- V rámci projektu Oral history bude pripravovať výstupy zo zozbieraných svedectiev.
- V spolupráci s Archívom ÚPN a Sekciou právnych analýz a rekonštrukcie dokumentov pripravovať a sprístupňovať žiadateľom rekonštruované dokumenty, vzťahujúce sa k predmetu ich žiadostí.

9.3 Sekcia informatiky

- Zvýšenie výkonnosti skenovacích pracovísk (organizačné zmeny, nákup výkonnejšieho skenera, úprava aplikácie).
- Skenovanie dokumentov v spolupráci so sekciou sprístupňovania a archívu.
- Analytické a následne implementačné práce v súvislosti s budovaním dokumentačného systému - tvorba SW systému pracujúceho so skenovanými „metadátami“- tzn. s bázou dát a poznatkov extrahovaných zo skenovaných dokumentov v spolupráci s inými sekciami ÚPN.
- Aplikácia "Lustrácia" (prehľadávanie údajov vo všetkých dostupných registroch) a odovzdanie do používania iným sekciam podľa potreby.
- Udržiavanie bezchybnej činnosti všetkých SW systémov, ich aktualizáciu, resp. dopĺňovanie o iné komponenty.
- Zabezpečovanie chodu celej počítačovej siete ústavu, konfiguráciu serverov, bezchybnú prevádzku poštového a internetového pripojenia a jej rozvoj.
- Pravidelné zálohovanie a archivácia údajov.
- Zabezpečovanie praktických činností spojené s rozpoznávaním textu podľa požiadaviek iných sekcií.
- Aktualizovanie web-stránky a intranetovej stránky ÚPN a ďalší vývoj webovej aplikácie.
- Vývoj a realizácia v oblasti nasadenia interných aplikácií pre informačný systém ÚPN.

9.4 Sekcia právnych analýz a rekonštrukcie dokumentov

1. oddelenie rekonštrukcie dokumentov

- Vyhodnocovanie a rekonštrukcia zničených alebo nezachovaných dokumentov.
- Analýza materiálov I. správy ŠtB, objektové zväzky a operatívne zväzky spolupracovníkov a rozpracovávaných osôb.
- Vytváranie evidencie príslušníkov I. správy ŠtB a tajných spolupracovníkov.
- Analýza vyšetrovacích spisov ŠtB a ich ukladanie do počítačovej databázy.
- Rekonštrukcia organizačnej štruktúry správy vyšetrovania ŠtB a jej personálneho obsadenia.
- Rekonštrukcia XII. Správy Bratislava z roku 1974 – 1989 a jej personálneho obsadenia.
- Spracovanie Denných hlásení PS, ich ukladanie do PC databázy.
- Rekonštrukcia organizačnej štruktúry pohraničnej stráže a jej personálneho obsadenia.
- Spracovanie materiálov o osobách usmrtených a zranených v SR následkom invázie vojsk Varšavskej zmluvy do ČSSR v roku 1968.
- Zmapovanie represí voči občanom SR z príležitosti demonštrácií proti okupácii ČSSR v auguste 1969.

2. oddelenie právnych analýz

- Podnet pre Generálnu prokuratúru SR na trestné stíhanie osôb zodpovedných za vytvorenie, udržiavanie a vynucovanie režimu na štátnych hraniciach v r. 1948 – 1989, ktorý mal za následok usmrtenie viac ako 300 civilných osôb
- Podnet pre GP SR na trestné stíhanie zodpovedných činiteľov pre trestný čin svojvoľného zbavovania osobnej slobody nevinných občanov vo vykonštruovaných procesoch príslušníkmi ŠtB
- Spracovávanie podnetov od občanov, týkajúcich sa prešetrenia závažných trestných činov z obdobia neslobody a prípadné vypracovanie podnetov pre GP SR.

3. Výroba cyklu dokumentárnych filmov – Zločiny nacizmu a komunizmu – Svedkovia

- Dokončiť dva filmy „Vlaky nádeje“ (záchrana Židov v r. 1944), „Cena slobody“ (usmrtenie na štátnej hranici r. 1948)
- Dokončiť v rámci výberového konania EU dokumentárny film „Agent Nižňanský“.

D Požiadavky na zabezpečenie plnenia úloh

Doterajší spôsob financovania a výška dotácie zo štátneho rozpočtu nemôže zabezpečiť plnenie úloh uložených Zákonom o pamäti národa, ktoré sú uvedené v úvodnej časti tejto správy, Ústav pamäti národa sa dva roky od svojho vzniku bezvýsledne usiluje získať od štátu budovu pre dôstojné sídlo ustanovizne s rozsiahlym archívom a modernou informačnou technológiou spracovania archívnych fondov a archívnych dokumentov.

Na plnenie úloh podľa Zákona o pamäti národa sa poskytujú dotácie a účelové dotácie zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky (§ 16 ods. 4). Podľa rozhodnutia Ministerstva financií Slovenskej republiky bola finančná dotácia v rokoch 2003, 2004 a 2005 prevedená cez transferové položky kapitoly Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky. Tento spôsob financovania je nevhodný, pretože Ústav pamäti národa znemožňuje aktívne sa zúčastniť na procese tvorby štátneho rozpočtu a odôvodniť požadovanú výšku dotácie podľa charakteru a náročnosti zákonom uložených úloh.

Navrhujeme, aby bola finančná dotácia na rok 2006 a ďalšie roky osobitnou položkou v kapitole Všeobecná pokladničná správa a aby návrh dotácie predkladal vláde Ústav pamäti národa prostredníctvom Ministerstva financií Slovenskej republiky.

Ústav pamäti národa plní významné štátne a spoločenské úlohy uložené zákonom. Verejná činnosť Ústavu pamäti národa významnou mierou podporuje prechod štátu a spoločnosti od autoritatívneho, totalitného štátu k slobodnej spoločnosti a k demokratickému právnemu štátu. Preto tieto úlohy vyžadujú väčšiu politickú, finančnú a materiálnu podporu.

Na porovnanie uvádzame, že plnenie obdobných úloh v poľskom Inštitúte národnej pamäti zabezpečuje približne 1.200 pracovníkov a v nemeckom tzv. Gauckovom inštitúte približne 2.500 pracovníkov. Na úlohách uložených zákonom č. 553/2002 Z. z. o pamäti národa pracuje 75 pracovníkov.

Doterajšia finančná a materiálna podpora vlády znemožňuje Ústavu pamäti národa plniť spoločensky významné úlohy. Realistické dotácie požadované na rok 2004 boli znížené o 20 mil. Sk, na rok 2005 o takmer 30 mil. Sk.

Zníženie výšky odmien predsedu a podpredsedu Správnej rady Ústavu pamäti národa v roku 2004 bola jedinou úpravou odmien verejných činiteľov na Slovensku a nebola v zhode so spoločenským významom práce Ústavu pamäti národa.

Ústav pamäti národa nedostal od štátu (§ 15 ods. 1) nehnuteľnosti, umožňujúce plniť úlohy podľa zákona. Preto stále vykonáva činnosť v komerčne prenajatých priestoroch. V takých priestoroch sú tiež umiestnené archívne fondy a dokumenty, ktoré sú „nenahraditeľným svedectvom o historickom období, v ktorom vznikli, a preto ako dôležité pre uchovanie pamäti národa sú jeho kultúrnym dedičstvom“ (§ 8 ods. 3). Tieto dokumenty využívajú tiež tajné služby Slovenskej republiky a Národný bezpečnostný úrad pre bezpečnostné previerky verejných činiteľov. Ústav pamäti národa žiadal od Kancelárie Národnej rady pre svoje archívne depozity nevyužitý suterén v hradnom paláci a tiež od Ministerstva obrany Slovenskej republiky s podporou primátora, Magistrátu Hlavného mesta Bratislavy (a urbanistického zámeru hlavného mesta) a ministra financií nevyužitú budovu Hurbanových kasární na umiestnenie odborných pracovníkov ústavu, informačného systému, archívu, verejných zbierok a verejnej knižnice v dôstojnom prostredí Starého mesta. Doterajšie žiadosti sa nestretli s

porozumením oslovených štátnych inštitúcií.

Ústav pamäti národa pri veľkej rozpočtovej nedostatosti opakovane žiadal o finančnú podporu pre tvorbu vlastných dokumentárnych filmov z verejných fondov Ministerstva kultúry Slovenskej republiky. Sú to projekty z cyklu „Svedkovia“ - Veriaci bránia kňazov, Demokrati, Jáchymovské peklo, Vlaky nádeje, Leopoldov, Barbarská noc. Ministerstvo kultúry neustále mení podmienky pre podanie žiadostí a navrhnutým projektom nevenuje náležitú pozornosť, ktoré sú postavené okrem iného na výpovediach posledných žijúcich svedkov.

Ústav pamäti národa požaduje na zabezpečenie plnenia úloh uložených zákonom podporu vlády v štyroch základných bodoch:

1. Budovu bývalých Hurbanových kasární v Bratislave zo správy Ministerstva obrany Slovenskej republiky pre svoje trvalé sídlo a umiestnenie odborných pracovísk, informačného archívneho systému a archívu, výstavného priestoru, stálej expozície a verejnej knižnice.
2. Účelovú dotáciu v tomto roku ako vklad štátu pre žiadosť o dotáciu zo štrukturálnych fondov EÚ na vývoj a implementáciu vzorového archívneho informačného systému PANDORA.
3. Účelovú dotáciu v tomto roku na financovanie produkcie dokumentárnych filmov z cyklu SVEDKOVIA.
4. Financovanie plnenia úloh dotáciou zo štátneho rozpočtu podľa rozpočtového zámeru na rok 2006 vo výške 90 mil. Sk.

V Bratislave, 22. apríla 2005

Ing. Ján Langoš

predseda

Správnej rady Ústavu pamäti národa

stav k 1.4.2005

**Organizačná štruktúra
Ústavu pamäti národa**
(počet zamestnancov celkom 75)

		Predseda SpR ÚPN sekretariát 2		redakcia časopisu 2	
		Podpredseda SpR ÚPN sekretariát 1			
Kancelária predsedu SR ÚPN 13	Sekcia archívu 13	Sekcia sprístupňovania dokumentov 14	Sekcia informatiky 18	Sekcia právnych analýz a rekonštrukcie dokumentov 12	
Referát tlačový 1	Oddelenie archíválií po bývalej ŠtB 4	Oddelenie sprístupňovania dokumentov 8	Oddelenie el. spracovania a digitalizácie dokumentov 11	Oddelenie právnych analýz 2	
Referát obrany a ochrany 1	Oddelenie archíválií po ostat. bezp. zložkách 3	Oddelenie vedeckého bádania 4	Oddelenie správy a využívania systémov IT 6	Oddelenie rekonštrukcie 7	
Referát registratúrneho strediska 3	Oddelenie bádateľne a knižnice 4			Oddelenie dokumentaristiky 2	
Referát zahraničných vzťahov 1					
Oddelenie ekonomiky a správy 6					
referát ekonomiky referát správy majetku ref. vnútornej správy a dopravy					

Komentár k ročnej účtovnej závierke Ústavu pamäti národa za rok 2004

Ministerstvo spravodlivosti SR listom č. 27/2004-42 2.1.2004 oznámilo Ústavu pamäti národa, že na základe schváleného štátneho rozpočtu na rok 2004 bola určená pre ústav dotácia vo výške **45 610 tis. Sk**

z toho:
na kapitálové výdavky **6 000 tis. Sk**

na bežné transfery **39 610 tis. Sk**

z toho:
 na mzdy zamestnancov a odmeny členom správnej a dozornej rady 22 000 tis. Sk
 na odvody do poisťovních fondov 6 500 tis. Sk
 na tovary a ďalšie služby 11 110 tis. Sk

Z dôvodu nenaplnenia stavu pracovníkov podľa plánu, evidenčný počet k 10.11.2004 bol 63 pracovníkov a z uvedeného počtu prepočítaním bolo predpokladané čerpanie do konca roku na mzdy v sume 21 000 tis. Sk. Z tohto dôvodu sme požiadali o presun finančných prostriedkov z položky mzdy na kapitálové výdavky, t.j. na nákup osobného motorového vozidla a špeciálnych software pre potreby ÚPN. Žiadosti o presun Ministerstvo financií SR vyhovel Rozpočtovým opatrením č. 20 z 25.11.2004

Rozpočtovým opatrením č. 20 zo dňa 20.11.2004 boli upravené záväzné ukazovatele rozpočtových výdavkov takto:

bežné výdavky /600/	- 1 000 tis. Sk
bežné transfery /640/	- 1 000 tis. Sk
na kapitálové výdavky /700/	1 000 tis. Sk
na kapitálové transfery /740/	1 000 tis. Sk

Upravený rozpis finančných prostriedkov:

kapitálové výdavky /740/	7 000 tis. Sk
bežné transfery /640/	38 610 tis. Sk

z toho:

mzdové prostriedky	21 000 tis. Sk
odvody do poistných fondov	6 500 tis. Sk
ostatné tovary a služby	11 110 tis. Sk

Výsledky hospodárenia s rozpočtovými prostriedkami

Príjmy finančných prostriedkov ÚPN:

- sú z úrokov z účtov finančných prostriedkov uložených na účte v Tatra banke znížené o daň z úrokov :	98 731,08 Sk
- za vydané fotokópie dokumentov pre občanov	29 171,- - Sk
- ostatné príjmy sú od zamestnancov za používanie telefónnych liniek	40 927,50 Sk
- za odpredaj časopisu (Pamäť národa)	2 478,- Sk
Príjmy za rok 2004 spolu	171 307,58 Sk.

Zostatok nevyčerpaných finančných prostriedkov z dotácie bol 829 417,81 Sk.

Plnenie záväzných ukazovateľov finančných prostriedkov z pridelenej dotácie bolo nasledovné v tis. Sk:

Čerpanie finančných prostriedkov	Plán	Skutočnosť
Bežné výdavky	38 610 tis. Sk	37 784 tis. Sk
z toho:		
mzdové prostriedky	21 000 tis. Sk	20 998 tis. Sk
odvody do poistných fondov boli v sume	6 500 tis. Sk	5 686 tis. Sk
ostatné tovary a služby	11 110 tis. Sk	11 100 tis. Sk
Kapitálové výdavky	7 000 tis. Sk	6 997 tis. Sk

Výdavky podľa kategórie :

Bežné výdavky /600/ 38 610 tis. Sk 37 784 tis. Sk

Kategória 610 - Mzdy a odmeny boli čerpané 20 998 tis. Sk

skutočné čerpanie na mzdy pre 66 zamestnancov bolo v sume 15 929 tis. Sk

na odmeny pre členov správnej a dozornej rady 5 069 tis. Sk

Kategória 620 - Poistné a príspevok zamestnávateľa do poisťovní

Limit finančných prostriedkov bol čerpaný na odvody do poisťovní

za zamestnancov: **5 686 tis. Sk**

z toho:

do zdravotných poisťovní 1 899 tis. Sk

odvod do sociálnej poisťovne 3 787 tis. Sk

Finančné prostriedky do poistných fondov bolo čerpanie nižšie oproti dotácie poskytnutej na hrubé mzdy, nakoľko rozpočet mzdových prostriedkov nebol čerpaný a bolo požiadané o presun na kapitálové výdavky.

Kategória 630 - Tovary a ďalšie služby 11 100 tis. Sk

Čerpanie výdavkov podľa jednotlivých položiek bolo nasledovné:

631 - Cestovné

Čerpanie výdavkov na tejto položke bolo v sume **480 tis. Sk**

z toho

na zahraničné služobné cesty sa vyčerpalo 368 tis. Sk

na tuzemské služobné cesty sa vyčerpalo 112 tis. Sk

632 - Energia voda komunikácie

Z tejto položky boli čerpané finančné prostriedky v sume **668 tis. Sk**

z toho:

- na výdavky za zriadenie tel. liniek, poplatky za telefónne účty v sume 514 tis. Sk

- za poštové služby boli výdavky v sume 152 tis. Sk
- koncesionárske poplatky 2 tis. Sk

633 - Materiál a dodávky

Výdavky boli čerpané na vybavenie a zabezpečenie prevádzky ÚPN **3 325 tis. Sk**

z toho:

- čerpanie prostriedkov bolo na vybavenie kancelárskych priestorov
- kancelárskym nábytkom v sume 1 332 tis. Sk
- na vybavenie výpočtovou technikou 221 tis. Sk
- na nákup telekomunikačnej techniky v sume 272 tis. Sk
- na nákup prevádzkových strojov 140 tis. Sk
- na nákup všeobecného materiálu 828 tis. Sk
- na nákup špeciálneho materiálu 55 tis. Sk
- na nákup kníh 209 tis. Sk
- na nákup pracovných odevov a pomôcok 16 tis. Sk
- na nákup software 171 tis. Sk
- na reprezentačné výdavky 81 tis. Sk

634 – Dopravné

Výdavky boli čerpané na zabezpečenie prevádzky áut **704 tis. Sk**

z toho:

- palivo 267 tis. Sk
- zákonné a havarijné poistenie motorových vozidiel, diaľničné známky 220 tis. Sk
- servis, údržba a opravy 118 tis. Sk
- prepravné za prevoz spisov 66 tis. Sk
- karty, známky, poplatky 33 tis. Sk

635 – Rutinná a štandardná údržba

Výdavky boli čerpané na údržbu budov, prevádzkových strojov a softwaru **85 tis. Sk**

z toho:

- údržba administratívnych budov (bezpečnostné a protipožiarne dvere do archívu a maľovanie kancelárskych a archívnych priestorov) 49 tis. Sk
- aktualizácia softwaru 22 tis. Sk
- údržba strojov, prístrojov 14 tis. Sk

636 – Nájomné za prenájom

Výdavky boli na prenájom čerpané v celkovom objeme	3 100 tis. Sk
z toho:	
- prenájom administratívnych budov a rokovacích miestností	3076 tis. Sk
- prenájom parkovacích boxov a poštového priečinku	24 tis. Sk

637 – Ostatné tovary a služby

Výdavky v tejto položke boli vyčerpané v celkovom objeme	2 738 tis. Sk
z toho:	
- školenia, kurzy	140 tis. Sk
- propagácia, reklama a inzercia	231 tis. Sk
- všeobecné služby	549 tis. Sk
- špeciálne služby	390 tis. Sk
- náhrady	11 tis. Sk
- poplatky, odvody, dane a clá	42 tis. Sk
- stravovanie	633 tis. Sk
- poisťné	18 tis. Sk
- prídely do sociálneho fondu	199 tis. Sk
- odmeny a príspevky	218 tis. Sk
- odmeny na základe dohôd o vykonaní práce	262 tis. Sk
- nemocenské dávky vyplatené zamestnancom	45 tis. Sk

912 – Tvorba a použitie sociálneho fondu

Počiatkový stav – zostatok z roku 2003	39 tis. Sk
Čerpanie	
- na stravné lístky zamestnancom	74 tis. Sk
- pitný režim v letných mesiacoch	4 tis. Sk
- na regeneráciu pracovnej sily	44 tis. Sk
- odmena pri životnom jubileu	1 tis. Sk
Zostatok	110 tis. Sk

KAPITÁLOVÉ VÝDAVKY /700/ **6 997 tis. Sk**

711- software – licencie **1 216 tis. Sk**

<u>713 – Nákup strojov, prístrojov, zariadení, techniky</u>	5 119 tis. Sk
- výpočtovej techniky	4 012 tis. Sk
- telekomunikačnej techniky	151 tis. Sk
- prevádzkových strojov, prístrojov, zariadení	709 tis. Sk
- špeciálnych strojov prístrojov, zariadení, techniky	247 tis. Sk
 <u>714 – nákup 1 motorového vozidla</u>	 662 tis. Sk

V Bratislave, 8. apríla 2005

Ing. Ján Langoš
predseda Správnej rady ÚPN

Slovenská informačná služba Ústav pamäti národa

Č. p. 77/20-78-8/2003
Č. p. 626/2003-10

Výtlačok č.: 1
Počet listov: 4

DOHODA

medzi Slovenskou informačnou službou
a
Ústavom pamäti národa
o vzájomnej spolupráci

Bratislava, september 2003

Slovenská informačná služba

a

Ústav pamäti národa (ďalej len "strany dohody")

v záujme zabezpečenia efektívneho plnenia úloh, ktoré pre strany dohody vyplývajú zo zákona č. 553/2002 Z. z. o sprístupnení dokumentov o činnosti bezpečnostných zložiek štátu 1939 - 1989 a o založení Ústavu pamäti národa a o doplnení niektorých zákonov (zákon o pamäti národa) v znení zákona č. 110/2003 Z. z. a zo zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 46/1993 Z. z. o Slovenskej informačnej službe v znení neskorších predpisov (ďalej len "zákon o Slovenskej informačnej službe") a zákona č. 241/2001 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 418/2002 Z. z. (ďalej len "zákon o ochrane utajovaných skutočností"),

rešpektujúc zákonmi vymedzenú pôsobnosť a právomoc druhej strany dohody, Ústavu Slovenskej republiky, ústavné zákony, zákony a ostatné všeobecne záväzné právne predpisy,

uzatvárajú túto
dohodu o vzájomnej spolupráci.

Čl. 1

Predmet dohody

Predmetom tejto dohody je poskytovanie informácií z fondov Ústavu pamäti národa Slovenskej informačnej služby a stanovenie podmienok pre sprístupňovanie a zverejňovanie dokumentov podľa § 6 zákona o pamäti národa, ktoré odovzdala Slovenská informačná služba Ústavu pamäti národa.

Čl. 2

Poskytovanie informácií

(1) Ústav pamäti národa poskytne Slovenskej informačnej službe na základe jej žiadosti informácie z dokumentov bezpečnostných zložiek. Informácie o prenasledovaných osobách podľa § 5 zákona o pamäti národa poskytne Ústav pamäti národa Slovenskej informačnej službe len na plnenie úloh, ktoré jej vyplývajú zo zákona o Slovenskej informačnej službe a zo zákona o ochrane utajovaných skutočností.

(2) Ak o to Slovenská informačná služba požiada, Ústav pamäti národa jej okrem informácií podľa odseku 1 umožní nahliadnuť do dokumentov bezpečnostných zložiek, prípadne vyhotoví fotokópie z týchto dokumentov.

Čl. 3

Postup pri vyňatí dokumentov zo sprístupnenia a zverejnenia

(1) Ústav pamäti národa bude bezodkladne písomne informovať Slovenskú informačnú službu o žiadosti o sprístupnenie alebo zverejnenie dokumentov bezpečnostných zložiek, ktoré obsahujú údaje o kádrových príslušníkoch bezpečnostných zložiek štátu alebo o osobách spolupracujúcich s týmito zložkami, ak pochádzajú z krajín podporujúcich terorizmus alebo o ich činnosti v týchto krajinách a tiež o dokumentoch, ktoré obsahujú také údaje o činnosti štátu, ktorých zverejnenie by mohlo poškodiť záujmy Slovenskej republiky v medzinárodných stykoch a jej bezpečnostné záujmy, aby Slovenská informačná služba mohla posúdiť, či nejde o dokumenty, na ktoré sa vzťahujú ustanovenia § 6 ods. 2 až 5 zákona o pamäti národa.

(2) Ak Slovenská informačná služba za základe informácie podľa odseku 1 požiada Ústav pamäti národa o zaslanie dokumentov za účelom ich vyňatia zo sprístupnenia alebo zverejnenia podľa ustanovení § 6 ods. 4 a 5 zákona o pamäti národa, Ústav pamäti národa jej bezodkladne zašle kópiu požadovaných dokumentov a do rozhodnutia určeného výboru Národnej rady Slovenskej republiky tieto dokumenty alebo ich kópie nesprístupní, ani ich nezverejní.

Čl. 4

Výdavky

Výdavky, ktoré vzniknú stranám dohody pri plnení záväzkov vyplývajúcich z tejto dohody, si strany dohody uhradí sami.

Čl. 5

Spoločné ustanovenia

(1) Problémy, ktoré vzniknú pri realizácii tejto dohody riešia štatutárni zástupcovia strán dohody priamo alebo ich riešia nimi určené osoby.

(2) Táto dohoda sa uzatvára na dobu neurčitú.

(3) Dohodu možno po dohode obidvoch strán dohody zmeniť alebo doplniť formou písomného dodatku.

(4) Dohoda je vyhotovená v štyroch výtlačkoch, z ktorých každá strana dohody dostane dve vyhotovenia.

(5) Plnením záväzkov vyplývajúcich z tejto dohody nie sú dotknuté ustanovenia osobitných predpisov o ochrane utajovaných skutočností a o ochrane osobitných údajov.

Čl. 6
Účinnosť

Táto dohoda nadobúda účinnosť dňom podpisu zástupcami oboch strán dohody.

V Bratislave 4. septembra 2003

Ladislav P i t t n e r
Riaditeľ
Slovenskej informačnej služby

Ján L a n g o š
Predseda správnej rady
Ústavu pamäti národa